

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

16543

TÜRKİYE VE AVRUPA TOPLULUĞUNDA
TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARET POLİTİKALARI
-KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA-

Emine DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

1991
ANKARA

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE VE AVRUPA TOPLULUĞUNDA
TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARET POLİTİKALARI
- KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA-

Emine DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Bu Tez.30/09/1991..... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Tarafından
Doksanbeş.....(.95...) Not Takdir Edilerek Oybirliği/
Oyçokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Prof.Dr. Gülcan
ERAKTAN
Danışman

Prof.Dr. Rauf
ARIKAN

Prof.Dr.Nurettin
YILDIRAK

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE VE AVRUPA TOPLULUĞUNDA
TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARET POLİTİKALARI
- KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA -

Emine DOĞAN

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof.Dr. Gülcan ERAKTAN
1991, Sayfa: 197

Jüri: Prof.Dr. Gülcan ERAKTAN
Prof.Dr. Rauf ARIKAN
Prof.Dr. Nurettin YILDIRAK

Bu araştırmada, Avrupa Topluluğu ve Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaret politikası karşılaştırılmış ve Avrupa Topluluğunda korumacılığın çok daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çünkü, seçilmiş tarım ürünlerinin ithalatında çeşitli şekillerde alınan vergiler Topluluk'ta Türkiye'dekinin çok üstündedir. Bununla birlikte ihracatta da Türk ihracatçısına verilen teşvik önlemlerine göre Topluluk ihracatçısına -dolayısıyla üreticisine- sağlanan destek önemli boyutlara ulaşmaktadır.

AT'nun son üç üyesinin uyum süreçleri dikkate alınarak, Türkiye'nin tam üyeliği halinde, Ortak Tarım Politikasına uyum süreci incelenmiştir. Daha sonra, olası bir tam üyelikte seçilmiş bazı tarım ürünlerinin dış ticaretinden doğacak parasal akımlar hesaplanmıştır. Sonuç olarak, bu araştırma bulguları, seçilen bu ürünler için tam üyeliğin, Türkiye'nin lehine olacağını ortaya koymuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: Avrupa Topluluğu, Ortak tarım politikası
dış ticaret politikası, ihracat rejimi,
ithalat rejimi

-- ABSTRACT
Masters Thesis

THE FOREIGN TRADE POLICIES ON AGRICULTURAL
PRODUCTS IN EC AND TURKEY- A COMPARATIVE RESEARCH-

Emine DOĞAN

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Agricultural Economics Department

Supervisor: Prof.Dr. Gülcan ERAKTAN
1991,Page: 197

Jury: Prof.Dr. Gülcan ERAKTAN
Prof.Dr. Rauf ARIKAN
Prof.Dr. Nurettin YILDIRAK

In this research, the foreign trade policies on agricultural products of European Community (EC) and Turkey are compared and it is shown that the protectionism on the trade policy in EC is higher than in Turkey. The reason of this conclusion is being based on the higher taxes which are having from the import of certain kinds of agricultural products in EC. It is significant that also the incentive measures which are granted to the exporters of agricultural products -indirectly to the producers- are also much greater in EC when the implementations in Turkey are taken into account.

The adaptation process of Turkey to CAP after the accession in EC is studied as well and in order to guess the duration of the transformation stages the case of the last three member countries is examined. Then the financial transfers which will be emerged after the full-membership of Turkey are estimated for some selected farm products. As a conclusion it can be suggested that the full membership of Turkey will not be in favour of Turkey in respect of the financial transfers which will be created as a result of foreign trade of selected agricultural products.

KEY WORDS : European Community, common agricultural policy,
foreign trade policy, import policy, export
policy

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa No:</u>
1. GİRİŞ	1
2. MATERYAL VE METOD	5
2.1. Materyal	5
2.2. Metod	5
3. KONUYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR	11
4. AVRUPA TOPLULUĞUNDA TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARET POLİTİKASI	30
4.1. Avrupa Topluluğu Tarım Politikası	30
4.1.1. Avrupa Topluluğu'nda tarımın ekonomideki yeri	30
4.1.2. Roma Antlaşmasında tarım	31
4.1.3. Ortak tarım politikası uygulamasının sonuç- ları	35
4.2. Topluluk'ta Dış Ticaret Politikası ve Tarım Ürünleri Dış Ticareti	40
4.2.1. Ortak dış ticaret politikasının esasları ...	444
4.2.2. Ortak dış ticaret politikasının araçları....	44
4.2.3. Tarım ürünleri ihracat rejimi	52
4.2.4. Tarım ürünleri ithalat rejimi	56
4.2.5. Topluluk dış ticaretinde tercihli rejimler..	63
4.3. Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in OTP'ye Uyum Süreçleri ve Tam Üyeliğinin Dış Ticaretlerine Etkisi	68
4.3.1. Uyum süreçleri (Türkiye için bir örnek).....	68
4.3.2. Tam üyeliğin son üç üyenin dış ticaretlerine etkileri	78
5. TÜRKİYE'DE TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARET POLİTİKASI	85
5.1. Türkiye'de Tarım Politikası, Tarımsal Üretim Potansiyeli ve Topluluk Karşısında Tarımsal Sorunlar	85
5.1.1. Türkiye'de tarım politikası	85

5.1.2. Türkiye'de tarımsal üretim potansiyeli ve Avrupa Topluluğu karşısındaki temel sorunlar.....	90
5.1.2.1. Bitkisel üretim	91
5.1.2.2. Hayvansal üretim	95
5.2. Türk Dış Ticaret Politikasında Tarım Ürünlerinin Yeri	100
5.2.1. Tarım ürünleri dış ticaretinde gelişmeler	100
5.2.2. Dış ticaret rejimleri-İthalat,ihracat....	111
5.2.2.1. Tarım ürünleri ithalat rejimi	112
5.2.2.2. Tarım ürünleri ihracat rejimi	119
6. AT VE TÜRKİYE'DE TARIM ÜRÜNLERİ DİŞ TİCARETİNDE KORUMACILIK -BİR KARŞILAŞTIRMA -	126
7. TÜRKİYE VE AVRUPA TOPLULUĞUNUN BİRBİRLERİYLE VE ÜÇÜNCÜ ÜLKELERLE TARIM ÜRÜNLERİ DİŞ TİCARETİ	133
7.1. Türkiye'nin Toplulukla Olan Dış Ticareti ..	133
7.2. Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Dış Ticareti .	139
7.3. Türkiye'nin AT Dışı Geleneksel Pazarları....	144
8. TÜRKİYE'NİN TAM ÜYELİĞİ HALİNDE BAZI TARIM ÜRÜNLERİNİN DİŞ TİCARETİNDE OLASI PARASAL AKIMLAR	150
9. SONUÇ	165
KAYNAKLAR	173

E K L E R

EK I : 31 Aralık 1988 Tarihli ve 20036 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan 88/13638 Sayılı Kararla İthalatta Gümrük Vergisi İle İthalatta Alınan Diğer Vergi Resim ve Harçlardan Muaf Olan Maddeler ve G.T.İ. Pozisyonları	175
---	-----

EK II : 17 Ocak 1990 Tarihli ve 20405 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Karara ve Daha Sonra Yapılan Değişikliklere Göre İthalatından Gümrük Vergisi Alınmayan ve Fon Kesintisi Yapılmayan Tarım Ürünleri	180
EK III: 17 Ocak 1990 Tarihli ve 6 Ocak 1991 Tarihine Kadar Yapılan Düzeltmelerle Fon Ödenerek Yapılacak İthal Maddeleri ve Fon Öcenecek ABD \$ Karşılığı TL.....	182
EK IV : 14 Kasım 1990 Tarihli Kayda Bağlı İhracat Listesi	192
EK V : 14 Kasım 1990 Tarihli 20695 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan İhracat Yönetmeliğinde Belirtilen Kavramlar ve Tamamlar	193

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No:</u>
4.1.	Bazı Tarım Ürünlerinde Topluluğun Kendine Yeterlilik Derecesi	37
4.2.	Avrupa Topluluğu'nda Tarım Ürünleri Stokları	38
4.3.	Topluluğun Son 3 Üyelerinin Geçiş Süreleri	75
4.4.	AT'na Yapılan İhracatın Toplam İhracata Oranı	80
4.5.	AT'ndan Yapılan İthalatın Toplam İthalata Oranı	81
4.6.	AT'na Tarım Ürünleri İhracatının Benzerlik İndeksleri	82
5.1.	Türkiye'de Bazı Tarım Ürünlerinde Ekim Alanı, Üretim Miktarı ve Verimlilik ...	92
5.2.	AT ve Türkiye'de Tarımsal Verim	94
5.3.	Türkiye'de Seçilmiş Bazı Hayvan Sayıları	96
5.4.	Bazı Ülkelerde Hayvan Başına Et ve Süt Verimleri	96
5.5.	Türkiye'nin Hayvansal Üretimi	99
5.6.	Türkiye Dış Ticaretindeki Gelişmeler..	103
5.7.	Ana Üretim Dalları İtibariyle Tarım Ürünleri İhracatı	105
5.8.	Tarım Ürünleri İhracatının Ülkelere Dağılımı	107
5.9.	Tarım Sektörü İthalatı	109
5.10.	Tarım Ürünleri İthalatının Ülke Gruplarına Dağılımı	110
5.11.	Türkiye'nin Tarım Ürünleri İthalatında 1990-91 Yıllarında Gümrük Vergileri ve Fon Ödemeleri	118

Tablo No :	Tablo Adı	Sayfa No:
5.12.	İhracatında D.F.İ.F'den Ödeme Yapılacak Tarım Ürünleri ve Ödeme Miktarı ...	123
5.13.	İhracatında D.F.İ.F Kesintisi Yapılacak Tarım Ürünleri	125
6.1.	AT ve Türkiye'de Canlı Sığır ve Sığır Eti İthalatında Korumacılık	127
6.2.	AT ve Türkiye'de Süt ve Süt Ürünleri İthalatında Korumacılık	128
6.3.	AT ve Türkiye'de Şeker İthalatında Korumacılık	130
6.4.	AT ve Türkiye'de Hububat İthalatında Korumacılık	131
7.1.	Türkiye'nin 1981-88 Döneminde Topluluğa İhracatı	134
7.2.	Türkiye'nin 1981-88 Döneminde Topluluk'tan İthalatı	135
7.3.	AT Ülkeleriyle Tarım Ürünleri Dış Ticaret Değerleri	137
7.4.	Topluluğun 1980-88 Döneminde Dış Ticareti	141
7.5.	Tarım Ürünleri İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı	145
8.1.	Türkiye'nin Canlı Sığır ve Sığır Eti İthalat Miktar ve Değerleri ve AT Prelevman Miktarı ve Gümrük Vergisi Türkiye'de Fon ve GV	151
8.2.	Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünlerinde İthalat Miktar ve Değeri ve AT Prelevman Miktarı Türkiye'de Fon ve GV	153
8.3.	Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İhracat Miktarı ve AT Restitüsyon Miktarı	154
8.4.	Türkiye'nin Meyve ve Sebze İhracat Miktarı ve AT Restitüsyon Miktarı	155

<u>Tablo</u> <u>No</u> :	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No:</u>
8.5.	Türkiye'nin Şeker İthalat Miktarı ve Değeri ve AT Prelevman Miktarı Türkiye'de Fon ve GV	156
8.6.	Türkiye'nin Şeker İhracat Miktarı ve AT Restitüsyon Miktarı	157
8.7.	Türkiye'nin Hububat İthalat Miktarı ve Değeri ve AT Prelevman Miktarı Türkiye'de Fon ve GV	158
8.8.	Türkiye'nin Hububat İhracat Miktarı ve AT Restitüsyon Miktarı	159
8.9.	Türkiye'nin Zeytinyağı İthalat Miktarı ve Değeri ve AT Prelevman Miktarı Türkiye'de Fon ve GV	160
8.10.	Türkiye'nin Zeytinyağı İhracat Miktarı ve AT Restitüsyon Miktarı	161
8.11.	Seçilen Ürünlerde Olası Prelevman - Restitüsyon Gelirleri GV ve Fon Kazancı	163

Ş E K İ L L İ S T E S İ

<u>Şekil No:</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No:</u>
Şekil 4.1.	İspanya ve Portekiz'in OTP'ye Uyum Dönemleri	77

K I S A L T M A L A R

AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKP	: Afrika, Karayip ve Pasifik
AT	: Avrupa Topluluğu
COMECON	: Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi
D.F.İ.F	: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
FEOGA	: Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
G.T.İ.P	: Gümrük Tarife ve İstatistik Pozisyonu
GV	: Gümrük Vergisi
İKKGHA	: İhracat Kredileri ve Kredi Garantileri Hususundaki Antlaşma
MFA	: Çok Elyafli Antlaşması
ODT	: Ortak Dış Tarife
ODTP	: Ortak Dış Ticaret Politikası
OTP	: Ortak Tarım Politikası
OGT	: Ortak Gümrük Tarifesi
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
USDA	: Amerika Tarım Bakanlığı

1. Giriş

Türkiye, Yunanistan'dan sonra, 31 Temmuz 1959 da Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na üye olmak amacıyla başvuran ikinci ülkedir. Türkiye'nin 4 yıl süren uzun müzakerelerden sonra AET ile olan ortaklık antlaşması 12 Eylül 1963 de Ankara'da imzalanmış, 1 Aralık 1964 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Ankara Antlaşması, Yunanistan'dan sonra AET'nin yaptığı ikinci ortaklık antlaşmasıdır.

Türkiye'nin AET ile imzaladığı ortaklık antlaşması, tam üyelik için atılmış bir adımdır. Ancak, tam üyelik tarafların görüş birliğine ve kabulüne bağlıdır. Başka bir deyimle, Türkiye'nin AET'ye katılabilmesi için Türk ekonominin de üye ülkelerin ekonomileriyle rekabet edebilecek duruma gelmesi gerekmektedir.

Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğu (AT) na tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Antlaşmalarla bazı sorumluluklar yüklenen Türkiye, hem sorumlulukları yerine getirmek, hemde Topluluğa tam üyelikte kararlılığını gösterebilmek için bazı uygulamalara başlamıştır.

Günümüzde Türkiye-AT ilişkileri açısından en önemli konu, Türkiye'nin Topluluğa uyum amacıyla attığı adımlardır. Topluluk tarım ürünleri açısından yeterliliği tartışmalı da olsa- üstlendiği yükümlülüklerini yerine getirmiştir. Türkiye'nin de bu açıdan üstüne düşen görevleri yapması kaçınılmazdır.

Türkiye-AT ilişkileri içinde tarım ürünleri için yapılan düzenlemeler Ankara Antlaşması ile başlamıştır. Bu antlaşma ile Topluluğun tarım ürünleri ticaretinde, Türkiye'ye tek taraflı ödümler **vermesi** kararlaştırılmıştır. Topluluk Hazırlık Döneminde, Türkiye'den gerçekleşecek tarım ürünleri ithalatında kotalarla sınırlı kalmak üzere gümrük indirimleri tanımıştır. Tarım ürünlerinde Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesi (OGT)'ne uyum koşullarının düzenlenmesi 23 Kasım 1970 de imzalanan Katma Protokol ile olmuştur. Ancak tarım ürünlerine yönelik düzenlemelerin, ticarete konu olan diğer mallardan ayrı olarak ele alınması kabul edilmiştir. Katma Protokol'de 1995 yılında gümrük birliğinin sağlanmasına kadar Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası (OTP)'na uyumu ile ilgili hazırlıklarını gerçekleştirmesi öngörülmüştür. Daha sonra Türkiye-AT ortaklığında tarım ürünlerine ilişkin düzenlemeler 1.7.1980 tarihli Ortaklık Konseyi kararıyla bir takvime bağlanmıştır. Bu takvim uyarınca 1981 ve 1983 de % 30 luk, 1985 ve 1987 de % 20 lik gümrük indirimiyle, Prelevmanlara(1) konu olan ürünler dışındaki Türk tarım ürünlerinde Topluluk gümrük vergilerini kaldırmıştır. Ancak Topluluğun, tarım ürünleri ithalatında korumacılığını diğer tarife dışı engellerle devam ettirdiği muhakkaktır. Türkiye ise geçtiğimiz yıllara kadar tarım ürünleri konusunda büyük bir korumacılık politikası izlemiş ve Topluluk için özel bir ödün tanımamıştır. Halen ithalatta miktar açısından bir engelleme bulunmamakla beraber hem Topluluğa uyum stratejisine ters düşen hem de imzaladığı antlaşmalara aykırı olan ithalatta fon kesintisi uygulaması devam etmektedir.

(1) Prelevman: Topluluk eşik fiyatı ile dünya cif fiyatı arasındaki farkı yansıtan ve **ithalatta** uygulanan değişken bir vergi türüdür.

Türkiye Katma Protokol'e göre ilke olarak, Topluluğa karşı gümrüklerini 12 yılda sıfırlayacaktır. Ancak, tarafların üzerinde anlaşmaya varacakları mallarda bu süre 22 yıla uzayacaktır. Topluluk rekabetine açılması daha güç olan makina mühendisliği malları, tarım ve elektrik makinaları, taşıt araçları gibi maddeler genelde ikinci listede yer almıştır.

Katma Protokolün ticari hükümleri, kendisinden önce 1 Eylül 1971'de yürürlüğe giren Geçici Antlaşmayla yürürlüğe girdiğinden gümrük indirimleri bu tarihte başlamış ve 12 yıllık liste için % 10, 22 yıllık liste için % 5'lik ilk indirimler yapılmıştır. Bunu, Ocak 1976'da yine aynı oranlarda ikinci indirimler izlemiştir. Ocak 1978'de yapılması gereken indirimler ise Katma Protokol'ün 60. maddesi hükminden yararlanarak ertelenmiştir. 1976 sonunda durdurulan gümrük takvimi, tekrar işletilmeye başlanmış ve 17.12.1987 tarih ve 87/12421 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 12 ve 22 yıllık listelerde % 10'luk indirimlerin 1.1.1988; Ortak Dış Tarife (ODT) ye % 20'lik uyum ise 1.1.1989 tarihinde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Gökdere 1988).

Tarım ürünleri için ise böyle bir uyum takvimi düzenlenmemiş, gerek Katma Protokol'de gerekse 1980 Ortaklık Konseyinde bu uyumun ne şekilde yapılacağının araştırılması ve uyumun gerçekleştirilmesi Türkiye'ye bırakılmıştır. Türkiye bu alanda da bir ilerleme gösterememiştir.

Araştırmada Türkiye'nin ve Avrupa Topluluğu'nun günümüzdeki dış ticaret rejimleri incelenmiştir. Tam üyelik

başvurusunu yapmış olan Türkiye'nin, Topluluğa uyum için üyelikten önce ve sonra yapması gereken uyum çalışmaları Yunanistan, İspanya ve Portekiz örneği göz önüne alınarak irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin tam üyeliği halinde en fazla ithal ve ihraç edilen bir kaç kalem ürün için Türkiye'nin Topluluğa ve Topluluğun Türkiye'ye olan parasal katkıları - dış ticaret miktarlarının statik olduğu varsayılarak - hesaplanmaya çalışılmıştır.

2. MATERYAL VE METOD

2.1. Materyal

Bu çalışmada, literatür araştırması olarak Topluluk, Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme ve Etüd Merkezi (İGEME), Milli Prodüktivite Merkezi, Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği, Türk Dış Ticaret Derneği ve Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarından yararlanılmıştır.

Ayrıca Türkiye'de dış ticaret rejiminin günümüzdeki şeklini ortaya koyabilmek için, Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazeteleri taranarak dış ticaret rejimiyle ilgili olarak çıkan kararnameleler tespit edilerek kullanılmıştır.

Avrupa Topluluğu'nun dış ticaret rejimini incelerken Topluluk yayınlarından yararlanılmıştır. Yapılan model denemesinde kullanılan restitüsyon ve prelevman miktarları Topluluğun resmi gazetesi olan "Official Journal" lar taranarak elde edilmiştir.

Literatür taraması ise YÖK Bilgi İşlem Merkezinde ve Mediterranean Agronomic Institute of Chania'nın Bilgi İşlem Merkezinde yapılmıştır.

2.2. Metod

Araştırmada Türkiye'nin ve Avrupa Topluluğu'nun tarım ürünleri dış ticaret politikaları incelenmiş ve karşılaştırması yapılmıştır. Karşılaştırmada Topluluğun prelevman sistemiyle Türkiye'nin toplu konut fonu ve gümrük vergisi uygulaması ele alınmıştır. Yapılan hesaplamalarda canlı

sığır ve sığır eti, hububat, süt ve süt ürünleri, şeker ve zeytinyağı için Topluluğun tonda aldığı prelevman(1) ile Türkiye'nin tonda gümrük vergisi ve fon kazancı karşılaştırılmıştır. Topluluğun prelevman miktarı ECU/ton olarak Official Journal'lerde yayınlanmaktadır. Türkiye'nin fon ve gümrük vergisi kazancı \$/ton olarak hesaplanmıştır. Doları ECU'ye çevirirken 1 Mart 1990 tarihindeki 1 ECU= 1.3344 \$ paritesi kullanılmıştır.

Araştırmada, Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği sonrasında bugünkü ticaret hacmini koruduğu varsayılarak, ürün bazında tam üyelikten kârlı veya zararlı çıkabileceği incelenmiştir. Seçilen ürünler ithalat için canlı sığır ve sığır eti, zeytinyağı, şeker, süt ve süt ürünleri ve hububattır. İhracat için ise zeytinyağı, meyve-sebze, şeker, süt ve süt ürünleri ve hububat ele alınmıştır. Ürünlerin seçiminde iki faktör göz önünde tutulmuştur. Bu faktörlerden ilki tarım ürünleri ihracatımız ve ithalatımız içinde en yüksek paya sahip ürünler olmasıdır. İkinci faktör ise Topluluğun ithalatta prelevman, ihracatta restitüsyon(1) uyguladığı ürünlerin seçilmesi olmuştur. Zamanın da kısıtlı olması nedeniyle hem ihracat için hem de ithalat için beşer ürün seçilmiştir.

Bu ürünler açısından, tam üyelikten sonra, var olan koşulların devamı halinde, dış ticaretteki olası avantajlar ve kayıplar hesaplanmıştır. Türkiye'nin toplam kaybı olarak, ithalattan gelen gümrük ve fon kazancı ele alınmış, bunun tam üyelikten sonra aynı ürünlerden elde edilecek toplam restitüsyon kazancından büyük olması halinde, bu

(1) Restitüsyon: İhracatı mümkün kılmak için yüksek Topluluk fiyatlarıyla düşük dünya fiyatları arasındaki farkın geri ödeme olarak ihracatçıya ödenmesidir.

ürünlerde tam üyeliğin aynı koşulların devamı halinde dış-ticaret yönünden avantajlı olmayacağı sonucuna varılmıştır. Toplam kayıp toplam restitüsyon kazancından küçükse bu ürün-de tam üyelikten sonra Topluluk bütçesinden Türkiye'ye ala-cak para akımının fazla olacağı sonucuna varılmıştır. Top-luluğun iç piyasayı düzenleyici yardım mekanizmaları ise dikkate alınmamış, o konuda bir hesaplama yürütülmemiştir.

Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği sonrasında, bugünkü ticaret hacmini koruduğu varsayıldığında tam üyelikten kâr-lı veya zararlı çıkacağını ölçebilmek amacıyla yapılan mo-del denemesinde kullanılan formüller şunlardır.

$$P_{jk}^i = (X_k^j - X_{ik}^j) \cdot P_k^i$$

$$P_{jk}^i = \text{Topluluğun } k \text{ malı için Türkiye'den alacağı top-lam prelevman}$$

$$X_k^j = \text{Türkiye'nin } k \text{ malı için toplam ithalat miktarı}$$

$$X_{ik}^j = \text{Türkiye'nin } k \text{ malı için Topluluktan ithalat miktarı}$$

$$P_k^i = \text{Topluluğun } k \text{ malı için uyguladığı birim pre-levman (ECU/ton).}$$

Bu formülle yapılan hesaplamalar sonucunda Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği durumunda k malı için, Topluluk bütçe-sine yaptığı prelevman katkısı hesaplanmaya çalışılmıştır. Ancak prelevman gelirlerinin % 10 u yönetim masraflarını karşılama amacıyla ithalatçı ülke tarafından kesildiğinden

(Buckwell 1982) bu oranda bir indirim yapılarak Türkiye'nin AT bütçesine katkısı bulunmuştur.

$$(Q_k^j + G_k^j) = (X_k^j \cdot q_k^j) + (X_k^j \cdot f_k^j, g_k^j)$$

$(Q_k^j + G_k^j)$ = Türkiye'nin k malı için toplam gümrük ve fon kazancı

X_k^j = Türkiye'nin k malı ithalat miktarı

q_k^j = Türkiye'nin k malı ithalatı için uyguladığı birim fon kesintisi (₺/ton)

f_k^j = Türkiye'nin k malı için uyguladığı birim fiyat (₺/ton)

g_k^j = Türkiye'nin k malı ithalatı için uyguladığı gümrük vergisi oranı.

Bu formülle yapılan hesaplamalar sonucunda Türkiye'nin şu andaki k malı ithalatından kazandığı fon ve gümrük gelirleri hesaplanmaya çalışılmıştır.

$$R_{ik}^j = (X_k^j - X_{ik}^j) \cdot r_k^i$$

R_{ik}^j = Topluluğun k malı için Türkiye'ye vereceği toplam restitüsyon

X_k^j = Türkiye'nin k malı toplam ihracat miktarı

X_{ik}^j = Türkiye'nin k malı için Topluluğa olan ihracat miktarı

r_k^i = Topluluğun k malı için uyguladığı birim restitüsyon (ECU/ton).

Bu formülle yapılan hesaplamalarda, Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği durumunda k malı için, Topluluk'tan alacağı toplam restitüsyon miktarı bulunmaya çalışılmıştır.

$$G_{jk}^i = (X_k^j - X_{ik}^j) \cdot f_k^j \cdot g_k^i$$

G_{jk}^i = Topluluğun k malı için Türkiye'den alacağı toplam gümrük vergisi miktarı

X_k^j = Türkiye'nin toplam k malı ithalatı

X_{ik}^j = Türkiye'nin Topluluktan yaptığı k malı ithalatı

f_k^j = Türkiye'nin k malı için uyguladığı birim fiyat (\$/ton)

g_k^i = Topluluğun k malı için uyguladığı gümrük vergisi oranı.

Bu formülle yapılan hesaplamalarda, Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği halinde üçüncü ülkelerden yapılan k malı ithalatından alacağı gümrük vergisi kazancı bulunmuştur. Ancak seçilen ürünlerde, Topluluk sadece canlı sığır ve sığır etinde gümrük vergisi uygulamaktadır (Anonymous 1990 b). Bunun için de, tam üyelik durumunda Topluluk bütçesine gümrük vergisi katkısı sadece canlı sığır ve sığır eti için hesaplanmıştır. Topluluk canlı sığır ve sığır etinde hem prelevman hemde gümrük vergisi uygulamaktadır. $(P_k^i + G_k^i)$.

Türkiye'nin bugünkü gümrük vergisi kazançları, ithalat rejiminde belirtilen oranlarda değil, gerçek gümrük vergisi üzerinden hesaplanmıştır. Çünkü, gümrük vergisi oranları

mevzuatta görüldüğünden daha yüksek oranlarda uygulanmaktadır. Uygulamada görünen gümrük vergisinin yanı sıra belediye hissesi, damga resmi, destekleme ve fiyat istikrar fonuna kesinti ve ulaştırma alt yapı fonuna yapılan kesintiler de vardır. Böylece % 1 olan gümrük vergisi % 26 ya, % 5 olan % 31 e, % 10 olan % 36 ya, % 15 olan % 41 e, % 20 olan % 50 ye, % 25 olan % 55 e ve % 30 olan % 61 e yükselmektedir.

Ancak hesaplamalarda tam üyelik halinde AT ülkelerine yapılacak ihracatta-Türk pazarındaki değer değişimleri veya iç fiyatlardaki değişimler nedeniyle- ortaya çıkabilecek negatif veya pozitif telafi edici parasal tutarlar (MCAS) da dikkate alınmamıştır. Gerçekte Türkiye'deki fiyatlar tam üyelik sonrası para değerindeki dalgalanmalar nedeniyle ortak fiyatların altında olduğu sürece, ithalat fiyatını ortak fiyatlar düzeyinde tutabilmek için yurt içi fiyat ile ortak fiyat arasındaki fark kadar bir yardım almak, ihracatında ise gene bu fark kadar vergi (MCA) ödemek durumundadır. Bu durumda ödeyeceği prelevman bu yardım miktarı kadar, alacağı restitüsyon ise ihracatta ödeyeceği vergi kadar az olacaktır. Ama bu konuda bir varsayım ileri sürülmesi düşünülmemiştir.

3. KONUYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu konuda yurtdışında yapılan çalışmalara örnek olarak şu eserler verilebilir.

ANONYMOUS, (1979). "The Significance of the EC Enlargement for Trade in Processed Agricultural Products and Food Industry" adlı makalede, genişleyen Toplulukta üye ülkeler arasındaki ticaret akışı analiz edilmiştir. Kullanıldığı metodda, belirli bir dönemde ülkelerin ihracat değerindeki değişmeyi, toplam ticaret etkisi, pazar etkisi, mal etkisi ve rekabet etkisi adı altında incelemiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre Yunanistan, İspanya ve Portekiz seçilmiş olan her üç dönemde de negatif rekabet etkisi göstermiştir. Yalnızca Yunanistan başta pozitif bir etki gösterirken sonra rekabet etkisi negatif olmuştur.

Pazar etkisi açısından İspanya, tarım ürünlerinde topluluk içinde Yunanistan ve Portekizden daha fazla pazar payına sahiptir. İspanya son iki dönemde, 1970 de yürürlüğe giren antlaşma nedeniyle pozitif pazar etkisi göstermiştir. Portekiz, 1973 deki anlaşmadan sonra pozitif pazar etkisini göstermiştir. Yunanistan ise ilk iki dönemde pozitif pazar etkisi gösterirken üçüncü dönemde negatif olmuştur.

ANONYMOUS, (1980). "The Agricultural implications of EEC Enlargement- Part 1: Greece" adlı eserde Yunanistan'ın tam üyeliğinin Yunan tarımında ve Topluluk tarımında yaratacağı etkiler araştırılıp, Yunanistan ekonomisi için önemli olan tarım ürünleri için geçiş döneminde yapılacak uyum çalışmalarına yer verilmiştir.

AISTON,(1985). "The Common Agricultural Policy And International Trade In Poultry Meat" adlı eserinde Avrupa Topluluğunun OTP'nin uluslararası tavuk eti ticaretindeki etkilerini araştırmış ve OTP nin ortadan kaldırılması halinde tavuk eti ticaretinin durumu ve ABD deki etkileri üzerinde durmuştur..

REVISTA ESPANOLA DE LECHERIA,(1985). "Organization of The Common Market For Milk And Milk Products" adlı eserinde Topluluk süt sektöründe; süt fiyatlandırma sistemi, yağ için fiyat ayarlama müdahaleleri,süt tozu ve peynir için Topluluğa giriş fiyatları,üçüncü ülkelerle dış ticaret ve sütte pazarın korunması için gerekli tedbirleri tartışmıştır.

ANONYMOUS,(1986). "Agricultural Aspects of Community Enlargement To Include Portugal And Spain" adlı eserde önce İspanya ve Portekiz tarımına yer verilmiştir. Topluluğun üçüncü genişlemesinden doğan problemler ve Topluluğun genişlemesiyle oluşacak tarım potansiyeli ve pazar yapısı tartışılmıştır. Portekiz ve İspanya için üçüncü ülkelerle yeni ilişkilere yer verilmiştir. İspanya ve Portekiz'in tam üyelikten sonraki uyum süreçleri ürün bazında incelenmiştir. Her iki ülke içinde geçiş dönemi on yıl olarak saptanmıştır.

BUTLER VE SANDERSON,(1986),"The Common Agricultural Policy and World Food Trade; CAP Update" adlı eserlerinde 1984 yılı ortalarına kadar olan gelişmelere dayanarak ilk bölümde,dünya tarım pazarları üzerindeki OTP'nin etkilerini araştırmışlardır. Bazı reformlara rağmen OTP'nin yapısı çeşitli gümrüklerle,ihracattaki kısıtlamalarıyla pek değişikliğe uğramamıştır. AT'nun OTP'si- dünya tarım pazarla-

rında,şeker,süt ürünleri,sığır eti ve hububat gibi tarım ürünlerinde ticareti etkilemiştir. Ortak Tarım Politikasının ortaya çıkışı ile Topluluk içi farklılıkların azaltılması çabaları artmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde, bazı üretim fazlalıklarının azaltılması ve üretim fazlalıklarının azaltılması için maliyeti kontrol etmek amacıyla Topluluk tarafından düşünülen alternatif çözümler ve birinci bölümde tanımlanan üretim fazlalıklarının seyri verilmiştir. İkinci bölüm ayrıca,daha büyük bir pazar oluşumunu ve tarımsal harcamaların tavanını,kotaları ve destekleme fiyatlarını kapsamaktadır.

RAUX,DIBOUT VE COURLET,(1986)'ın "Spain and Portugal in the EC: the Questions and Stakes. Risks and Stakes in the Third Enlargement for the South of Europe" adlı makalelerinde Akdeniz ülkelerinin Topluluk dışı ülkelerle ilişkileri,Akdeniz için bütünleştirilmiş programlar,Ortak Pazar'ın "güney ürünleri" açısından Güney Avrupa için büyüme girişimleri,bölgesel dengesizlikler, gelişme ve birleşmenin sosyal,ekonomik zorlukları tartışılmıştır.

SONDERS,BINKLEY VE MARTIN,(1986)'ın "The Entrance Of Spain And Portugal Into The European Economic Community: Some Impacts On Their Agriculture,On The Common Agricultural Policy,and on Trade With Third Countries" adlı eserlerinde Topluluğun son genişlemesinin etkileri araştırılmıştır. Genişlemenin,Portekiz ve İspanya tarımına etkisi,OTP üzerine ve tarım ürünleri ticareti üzerine etkileri ana hatları ile sunulmuştur. Bu eser üç bölümü içermektedir. İlk bölüm Portekiz ve İspanyadaki en son tarımsal uygulamaların karşılaştırmasını yapmaktadır. İkinci bölüm,sözü edilen iki

Ülkenin Topluluğa girişinin tarım sektörü üzerine etkisi hakkında yorumları içermektedir. Üçüncü bölümde ilgi, on üyeli Topluluk ile üçüncü ülkeler... arasındaki ticaret ilişkilerinde yoğunlaşmıştır. Araştırmada son 30 yılda İspanya tarımının (daha büyük yatırımlar nedeniyle) Portekiz tarımına göre daha büyük bir performans gösterdiği belirtilmiştir. Gıda ürünleri taleplerinin artmasıyla her iki ülkenin de tarım ürünleri ithalatına bağımlılığı üyelikten sonra artmıştır. Bu durum tarım ürünleri ithalat değerini de artırmıştır.

İspanya ve Portekiz tam üyelikten sonra, genişletilmiş sulama olanakları ve sağlanan avantajlar sayesinde önemli ölçüde kârlar elde edeceklerdir. Ayrıca İspanya ve Portekiz Topluluk'da Akdeniz ürünlerinin desteklenmesi için yeni bir baskı oluşturacaklardır. Yeni üyelerin OTP'ye uyumları bütçede zorluklar doğuracaktır. Bu sebeple bu genişleme özellikle şarap ve bitkisel yağlarda politika değişikliklerine neden olacaktır. İberia'daki yem endüstrisinin öneminden dolayı yemcilik politikasında da değişiklikler beklenmektedir.

SARALEGUI, (1986), "Spain and the New Common Agricultural Policy" adlı eserinde İspanya açısından OTP'yi incelemiştir. OTP 1985 Temmuz ayında yayınlanan "Green Book" olarak adlandırılan kitapta İspanya açısından ele alınmıştır. İspanyanın OTP ile bütünleşmesinde ortaya çıkacak zorluğun, ortak bir mali politika oluşturmadan tarım ürünleri pazarlarının birleşmesinden kaynaklanacağı belirtilmiştir.

Uzun dönemde üretimde uzmanlaşma gereklidir fakat, sosyal alanda ve bölgesel seviyedeki kısa ve orta vadeli

harcamalar kabul edilemez düzeyde olabilecektir. AT içeri-
 sindeki ülkelerde bölgelerarası dengesizlikler karşılaşıla-
 bilen bir durumdur. zm, retim sektörüne yönelik olmaktan
 Çok, pazarlama alanında yapılmalıdır. Sonuç olarak, İspanya
 retimi, AT yeliğinin etkilerini belirtmek amacıyla ürün
 grupları itibariyle analiz edilmiştir.

TALGORN, (1986), "Application Of The CAP To Spain And
 Portugal" adlı makalesinde, ortak pazar mekanizmasının iki
 yeni ye ülkeye uygulanmasının analizini, fiyatların incelen-
 mesini, serbest ticaret çalışmalarını, iki yeni üyeye ekonomik
 yardım gereksinimini, fiyatı düşürmeden pazardaki eşitsizlik-
 lerin giderilmesini ve koruma konularını incelemiştir.

CHAIHAN'ın(1987), "The Effects Of EC Agricultural Market
 Policy On Rice Imports From Third Countries" adlı eserinde
 piring dış ticaretinin yn değıştirmesi incelenmiştir. AT
 lkelerinin piring ithalatındaki patern değışikliği ve
 piringteki ortak pazarın etkileri üzerine yapılan analizler,
 piring ithalatının Burma ve Hindin gibi kolonilerden ABD,
 Surinam ve Tayland(AT piring ithalatının % 74 n bu üç l-
 ke sağlıyor) lkelerine yn değıştirdiğini göstermiştir.
 Dünya piring ticareti büyük ölçüde politik faktörlerle yn-
 lendirilmektedir ve bu ticaretin % 50 si yapılan ikili an-
 laşmalarla gerçekleştirilmektedir.

Yapılan analizler Lomé sözleşmesinin ACP ülkelerinden Topluluğun pirinç ithalatındaki artışta etkili olduğunu göstermesine rağmen yalnızca ana üretici Surinam'da artış olmuştur. Topluluğun 1986 daki genişlemesinden sonra pirinçte kendine yeterlilikte beklenen artış ve pirinç ticaretinde yoğunlaştırılmış şartların tercih edilmesi, pirinç ihracatları arasındaki yarışa dahada artırmıştır ve sonunda pirinç ihracatçısı olan gelişmekte olan ülkelerin zararına bu yarış sonuçlanacaktır.

JOSLING VE ANRADA , (1987), "The Common Agricultural Policy And The Expansion To Include Spain And Portugal" adlı eserlerinde Topluluğun genişlemesinin, Topluluk'ta yeni geriliimlerin doğmasına yol açacağını belirtmişlerdir. Bu eserde tarımsal sorunlar ile tarım dışı sektörlerdeki sorunlar arasındaki ilişki araştırılmıştır. İspanya ve Portekiz'in Topluluğa olan tarımsal katkıları ana hatlarıyla belirtilmiş ve ürün bazında on üyeli Topluluk ile oniki üyeli Topluluğun tarımsal yapıları karşılaştırılmıştır. Eserde, ticaret ve Topluluğun genişlemesinin, Topluluk dışına etkileri araştırılmıştır. AT-10, AT-12, ABD ve dünya için ticaret verileri sunulmuştur. Ana tarımsal ürünler için fiyat düzenleme kuralları belirtilmiştir. İspanya ve Portekiz'in tam üyeliği ile; şarap üretiminde artış, zeytinyağı üretiminde durgunluk ve turuncgil üretiminin artması beklenmektedir. Topluluğun son genişlemesinin OTP üzerine etkisi de eserde üç gruba ayrılmıştır.

Özellikle şarap ve zeytinyağında desteklemenin artması ve yapısal gelişmenin neden olacağı finansman güçlükleri,

Üretim fazlalıklarının azaltılması için yapılacak çalışmalar,

AT'nun Kuzey Afrika ve Latin Amerika ürünleri veya süt ve tahıl ürünleri için olan harcamalarla ilgili politik sonuçları.

SANDERS, BINKLEY ve MARTIN, (1987), in "The Entry Of Spain And Portugal Into The EC: Impact On Agriculture, The Common Agricultural Policy And Trade With Third Countries" adlı eserlerinde Portekiz ve İspanya'nın Topluluğa girişlerinin, Topluluk tarımına etkisi araştırılmıştır. İspanya ve Portekiz'in Topluluğa tam üyelik ile özellikle meyve ve sebze üretiminde avantajlar sağlayacakları ve sulama imkanlarının artırılacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda OTP'nin İspanya ve Portekiz'de uygulanmasının bütçede zorluklar yaratacağına yer verilmiştir. Sonuçta İspanya ve Portekiz'in üretiminin fazla olduğu tarım ürünlerinde özellikle şarap, bitkisel yağlar ve yem sektöründe OTP'de değişiklikler olabileceği belirtilmiştir.

BAHREINION, (1988), "EC Common Agricultural Policy and The World Trade in Feed Grain, A Multi-Region Spatial Price Equilibrium Analysis" adlı eserinde Avrupa Topluluğu yemlik tahıl politikasının, dünya yemlik tahıl ticaretine ve fiyat oluşumuna etkileri incelenmiştir.

Eserde taban fiyatlarının sabit tutulması, OTP fiyatlarının derece derece düşürülmesi, ithalat pazarlarının serbest bırakılması ve üreticilerin desteklenmesi, yemlik tahıl ve soya fasulyesi pazarlarındaki koruma seviyelerine ait hesaplamalar yapılmıştır. Hesaplama periyodu 1968-1982 yılları arasını kapsamakta, fakat etkileri 1989 yılına kadar gözlenmektedir. Analiz sonucunda, yapılan değişikliklerle ABD'nin söz konusu ürünlerin ihracatında % 5 lik bir artış olacağı saptanmıştır.

CHARPENTIER, (1988), "Free Trade And Agricultural Policy: The EC Experience" adlı araştırmasında tarım sektöründe Topluluğun amaçları, politikaları, yasa ve kanunları, dış ilişkileri ve geleceğe yönelik planlarını ana hatlarıyla vermiştir. Gümrük birliği, OTP ve OTP'nin gelişimi, Ortak Pazar organizasyonu, Avrupa Tek Pazarı, 1992 den sonraki iç pazar ve tarıma ve gıda endüstrisine olacak etkileri, üçüncü ülkeler ile ilişkiler, 1985-1990 arası III. Lomé sözleşmesi ve Uruguay Raund'una karşı Topluluğun tutumu konularında tartışmalar verilmiştir.

1968 de oluşturulan Gümrük Birliğine rağmen AT içinde ticari engeller tam olarak kalkmış değildir. 1 Ocak 1993 de Ortak Pazar Tek Pazar haline getirilecektir ki, buda Avrupa'nın bütünleşmesi için atılacak uygun bir adımdır.

McMAHAN, (1988), "European Trade Policy In Agricultural Products" adlı eserinde, tarım ürünleri ortak ticaret politikasının, AT'nun bütünleşmesinin faydalarını muhafaza edebilecek, diğer ortak politikaların gelişmesini kolaylaştıracak ve tarım ürünleri ticareti ile dış politika üzerinde

pozitif bir etkiye sahip olabilecek bir çalışma geliştirmiştir. Eserin birinci bölümünde, Batı Avrupa'da OTP'nin tarihi gelişimini ve Avrupa'nın bütünleştirilmesini tanıtan bir giriş yazısı sunulmuştur. İkinci bölümde, uluslararası ticarete GATT ve AT'nun yeri konu alınmıştır. Üçüncü bölümde, Avrupa ülkelerinde, gelişmiş ülkelerde (Avusturalya, Kanada, Japonya ve ABD) ve gelişmekte olan ülkelerdeki (Latin Amerika ve Asya ülkeleri) ortak politikalara ağırlık verilmiştir. Dördüncü bölümde Lomé sözleşmesini, dünyadaki açlığı/gıda yardımını ve genelleştirilmiş preferanslar sistemini gözönünde bulundurarak AT'nun gelişme/işbirlikçi politikasını tayin etmektedir. Son olarak, beşinci bölümde, ortak tarım ürünleri ticaret politikası içte ve dışta büyüme için bir araç olarak sunulmuştur.

SWINBANK ve RITSON, (1988), "The Common Agricultural Policy, Customs Unions And The Mediterranean Basin" adlı eserlerinde ilk olarak, AT'nun meyve ve sebze politikalarının yakın tarihçesini incelemişler ve sonuç olarak da daha az korumacı politika yerine daha fazla korumacı bir politika güden sistemin oluştuğunu açıklamışlardır. Özellikle, son zamanlarda AT, sezon başında ve sonunda iklimsel avantajları kendi çıkarları için kullanan veya yarı tropikal ürünler yetiştiren Topluluk dışı üreticiler, kendi pazar imkanlarının ciddi ölçüde azalacağı görüşündedirler. Avrupa Topluluğu'nun Akdeniz Üyelerinin, politik etkinliklerini kullanarak AT'nun ithal pazarları içinde yerlerini güvence altına almaları gerektiği vurgulanmıştır.

ANONYMOUS, (1989), "A Common Agricultural Policy For The 1990 s" adlı eserde, AT içinde Ortak Tarım Politikasına neden ihtiyaç duyulduğu anlatılmış ve sonrada OTP ve OTP'de çıkan sorunlar ve çözümler sunulmuştur.

Topluluk tarımı ve ulusal yapıdan Topluluk tarımına geçiş verilmiştir. Tarımsal harcamalar ve Topluluk tarımının finansmanını sağlayan FEOGA ve FEOGA harcamaları sunulmuştur.

Topluluk tarım ürünleri dış ticareti ve GATT görüşmeleri ve Dünya tarım ürünleri dış ticaretindeki yeni boyutlar anlatılmıştır.

GUPTA, LIPSCHITZ ve MAYER, (1989)'in "The Common Agricultural Policy of the EC" adlı eserlerin diğer dünya-ülkeleriyle beraber AT üyesi ülkelerde OTP'nin ticaret ve üretim paternleri üzerine etkileri belirtilmiştir ve teklif edilmiş olan reform tedbirleri tartışılmıştır. Varılan sonuç; Topluluğun tarım ürünleri fiyatları dünya pazarlarındaki fiyatlardan kat kat yüksektir ve koruma dereceleri de önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Daha büyük işletme büyüklükleri ve mekanizasyondaki hızlı ilerlemeler sebebiyle Toplulukta emek verimliliği de hızla artmıştır. Üretici fiyatlarına yapılan desteklemelerle de birçok üründe Topluluğun kendine yeterliliğinde büyük artışlar olmuştur. Üretimdeki bu hızlı artışla, tarım ürünleri ithalatındaki artış genel ithalattaki artışın altında kalırken, Topluluğun tarım ürünleri ihracatı ve stokları hızla artmıştır. Ancak ortak tarım politikası Topluluk içinde büyük üreticiler için umulmadık kazanç sağlarken, küçük üreticiler için aynı gelir artışı sağlamamıştır. OTP'nin Topluluk dışı ülkeler üzerindeki etkisi üç başlık altında toplanmıştır.

1. AT içinde uygulanan kurallar ve koruma politikaları aşırı üretimi azaltılmış ithalata ve genişletilmiş ihracata neden olmuştur.

2. AT'nun ithalat ve ihracatta uyguladığı vergiler, Topluluk pazarlarını dış fiyatlardan izole etmiş ve bu suretle, dünya fiyatları değişkenliğini artırmıştır.

3. İthalatta ve ihracatta uyguladığı kurallar ile Topluluk, üreticilerini ve ihracatçıları korumakta ve Topluluk yüksek fiyatlarından düşük fiyatlarla, ithalat mümkün olamadığından Topluluk dışı ihracatçıları zor durumda bırakmaktadır.

MONEGOLD, PROBST ve UHLMANN, (1989), "Agrarwirtschaft Und Agrarpolitik Der Türkei Unter Aspekten Eines EG-Beitritts" adlı eserde,, oniki üyeli Topluluğun kendine yeterlilik seviyelerini, pazarlarını, fiyatlarını, 1979-1988 döneminde Türkiye'nin ana tarım ürünleri için ihracat geri ödemeleri üzerine incelemeler yapılmış ve eğer Türkiye 1986 yılında tam üye olabilseydi ne gibi ek ödemeler zorunlu olabilirdi ve ayrıca ne gibi başka problemler doğabilirdi konularında tahminler ileri sürülmüştür. Tek tek incelenen ürünler sırasıyla; tahıllar, şeker, yağlı tohumlar, zeytinyağı, meyve ve sebzeler, proteince zengin ürünler, pamuk, tütün, süt, sığır-koyun ve keçi etleri.

Bu konuda Türkiye'de yapılmış araştırmalara örnek olarak da şu çalışmalar verilebilir.

AKDER (1986)'in, "AET'nin Genişlemesinin Akdeniz Ülkelerinin ihracatına olan etkisi" adlı makalesinde üyelikten sonra Yunanistan'ın ihracat yapısındaki değişiklikler ve diğer Akdeniz ülkeleri üzerindeki etkisi, ihracat benzerlik indeksleriyle yansıtılmıştır. İhracat benzerlik indeksleri, bu çalışmada, Finger ve Kreinin tarafından geliştirilen formül kullanılarak hesaplanmıştır. Üç yeni üyeninkine benzeyen tarımsal

ihraç bağıları olan Akdeniz ülkelerinin genişlemeden ençok etkilenecek ülkeler olduğu tartışılmıştır. Yunanistan'la yüksek ihracat benzerlikleri olan Türkiye, Fas, Kıbrıs ve İsrail'in Yunanistan'ın tam üyeliğinden sonra Topluluğa ihracatlarının azalacağını tespit edilmiştir..

İhracat benzerlikleri muhtemel ticaret problemleri için bir ölçüt olarak düşünülürse, Akdeniz'e doğru genişlemenin etkilerinin ihracat benzerlikleri gibi heterojen bir yapıda olacağı sonucuna varılabilir. Yunan üyeliği, Akdeniz ülkelerinin AET'ye ihracatlarını henüz engellemiş görünmektedir. Yine de Yunanistan'ın düzenlemesinin tamamlandığını söylemek için henüz erkendir. Yunanistan ve Portekiz tarımından ziyade, İspanya'nın en büyük tehdit olarak görüldüğü tekstille ilgili problemler doğacaktır. İspanya ve Portekiz, Yunanistan'inkine benzer bir ihracat yapısını benimserlerse ve korunan tarımsal ve mamul maddeler listesi, üyeliğin bir sonucu olarak genişletilmezse, Akdeniz ülkelerinin ihracat yapılarının benzerliğinin sebep olduğu problemler hoşgörülebilir seviyede kalabilir.

BIRKAN (1986), "AET'nin Dış Ticaret Politikasındaki Muhtemel Gelişmeler ve Türkiye Tarımsal Ürün Dış Satımında Sağlanan Yeni Tavizlerin Durumu" adlı makalesinde Türkiye açısından daha fazla önem taşıdığı için Avrupa Topluluğunun dış alım politikasını ele almıştır. Bunlar arasında özel önemi nedeniyle, Akdeniz Politikası üzerinde daha fazla durulmuştur. Akdeniz politikası incelenirken, konuyu sınırlamak amacıyla, sadece Topluluğun bu ülkelere yaptığı tarım ürünleri dış alımı ele alınmakta ve Topluluğun Güneye genişlemesinin Akdeniz ülkeleri ve Türkiye'ye etkileri inceleme konusu yapılmıştır.

Türkiye'ye tanınan tarım tavizlerinden sadece Türkiye'nin Topluluğa en çok sattığı turunçgiller, kuru incir, kuru üzüm, sofralık üzüm, fındık ve zeytinyağı incelenmiştir. Bu tavizlerin Topluluğa yönelik dış satıma etkileri incelenmiş ve diğer ülkelere aynı ürünler için verilen tavizler karşılaştırılmıştır.

GÜVEN (1987), "Türkiye'nin AT'na Tarım Ürünleri İhracatının Mevcut Sorunları" adlı eserinde Topluluğun tarım ürünleri ithalat rejimi ve bu rejim karşısında Türkiye'nin karşılaştığı sorunları anlatmıştır.

Eserde Topluluğun ithalatta uyguladığı Referans fiyat, Eşik fiyat ve Fark Giderici Vergi uygulaması karşısında Türkiye'nin Topluluğa tarım ürünleri ihracatı tartışılmıştır.

Avrupa Topluluğu'nda mevcut tarımsal durum verilmiş ve Topluluk'ta tarım sektöründe üretim ve fiyat dengesinin bozulmuş olduğu belirtilmiştir. Çiftçi gelirlerine katkıda bulunacak garanti fonu kaynaklarının darlığı, finans imkanlarının kısa dönemde genişletilemeyeceği nedeniyle, verim artışını sağlayacak uzun dönem tedbirlerinin alınması gerektiği belirtilmiştir.

AKDER (1988), "Avrupa Topluluğu'nda Ortak Tarım Politikasının Reformu ve Türkiye'nin Tarım Ürünleri Dış Ticareti" adlı eserinde Dünya tarım ürünleri ticaretinde Topluluğun yerini belirtmiş ve tarım ürünleri ihracatçısı ülkelerin rekabetini ve nedenlerini ortaya koymuştur.

Eserde ayrıca, Türkiye'nin 1980-86 döneminde tarım ürünleri dış ticaretindeki gelişmeler verilmiş ve ihracattaki dalgalanmalar uluslararası tarım ürünleri ticaretin-

deki sorunlara bağlanmıştır. Topluluğun OTP ve reformu anlatılmış ve sürekli reform baskılarının olmasına rağmen OTP'nin ana çizgilerinin değişmemiş olduğu üzerinde durulmuş ve nedenlerine yer verilmiştir. Türkiye için de OTP'ne uyum için nasıl bir tarım politikası olması gerektiği tayin edilmiştir.

BALKIR (1988), "Avrupa Topluluğunun Ortak Dış Ticaret Politikası" adlı eserinde AT'nun üçüncü ülkelerle ticaretinde uyguladığı ortak kuralları incelemiştir. Topluluğun tercihli dış ticaret rejimi de incelenmiş ve Topluluğun tercihli rejim tanıdığı pazarlarla ticari ilişkileri sunulmuştur.

Türkiye-AT dış ticareti 1977-1986 döneminde incelenmiş ve Türkiye'nin ihracatında ve ithalatında Topluluğun payının arttığı belirtilmiştir. İhracatın ve ithalatın Topluluk üye ülkelere dağılımına bakıldığında ilk sırayı B.Almanya'nın ikinci sırayı da İtalya'nın aldığı saptanmıştır.

Türkiye'ye örnek olması için Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in tam üyelikten sonra OTP'ye uyum için öngörülen geçiş dönemleri verilmiştir.

DİKİCİ(1988)'nin, "Topluluk ve Türkiye Tarım Ürünleri Dış Ticaret Politikası, Tercihli Rejimler ve Teşvikler (Hububat Modeli)" adlı tebliğinde Topluluğun yaptığı uluslararası antlaşmaları verilmiş ve Topluluğun dış ticaret rejimi anlatılmıştır.

Avrupa Topluluğu'nun dış ticaret politikasının temelini ortak fiyatlar ve pazarlar politikası teşkil etmek-

te olup, bu seminerin ana konusunu hububatın oluşturması nedeniyle, Topluluğun dış ticaret politikasında özellikle hububat ortak piyasa düzeni anlatılmıştır. Hububat ortak piyasa düzeninde başlıca üç fiyat söz konusudur: Hedef fiyat, müdahale fiyatı ve eşik fiyatı, fiyatlar 1 Ağustosta başlayıp bir sonraki yılın 31 Temmuzuna kadar süren kampanya süresince geçerli olmaktadır.

Ayrıca alışmada Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaret rejimi verilmiştir. Dış ticaret politikamızın uygulanmasında i ve dış piyasalarda ürün fiyatlarının regüle edilmesi amacıyla gerek ithalattan ve gerekse ihracattan fon primi kesilmesi ile bazı ürünlerin ihracatının teşviki için ihracatta fon ödeme yapılması sistemi sürdürülmektedir.

ERAKTAN ve KORKMAZ (1988), "Türkiye ve Avrupa Topluluğun'da Tarım rnleri Dış Satımını Düzenleyici Uygulamalar" adlı makalelerinde, Topluluğun piyasa ve fiyat rejimlerini üç ana grupta ele alıp incelemişlerdir. Topluluğun tarım ürünleri dış satım değerleri, ödenen subvansiyonlar ve dış satım değerleri içindeki payları 1980-1985 dönemi için verilmiştir.

Türkiye'de tarım ürünleri dış satımında özendirici önlemler anlatılmış ve Topluluk ile karşılaştırılmıştır.

şAHİNöZ (1988), "AET Tarım rnlerinde Dış Ticaret Politikası" adlı eserinde, Topluluk yesi ülkeler, birbirleri ile olan ticaretlerinde gümrük ve miktar engellerini kaldırırken, üçüncü ülkeler ile olan ticaretlerinde ise ortak bir politikayı benimsemesi gerektiğini belirtmiştir.

Oluşturulan ortak dış ticaret politikası çerçevesinde, Topluluğun dünya ticaretine yoğun bir biçimde katılması hedeflenmiştir. Uluslararası ticarete, serbest değişimin erdemlerine inanılmış ve büyük ölçüde GATT kurallarına sadık kalınmıştır.

Topluluğun dış ticaretinde uyguladığı, "Topluluk Tercihî İlkesi" Topluluk pazarlarında yerli tarımsal üretime öncelik tanıyan politikaların dış ticarete yansımaları, ithalatta korumacılık ve ihracatta teşviktir.

Eserde ayrıca Topluluğun tarım ürünleri dış ticaretindeki gelişmeler ve dünya tarım ürünleri ticaretinde Topluluğun yeri verilmiştir. Aynı zamanda Topluluk ve Türkiye'nin tarım ürünleri ticaretine de yer verilmiştir.

ŞENSES (1988), "Türkiye'nin AT'na Üyeliğinin Dış Ticaretimize Etkileri" adlı çalışmasını altı bölümde toplamıştır. Giriş bölümünde Gümrük Birliği kavramını açıklamıştır. İkinci bölümde temel ekonomik göstergeler açısından AT ve Türkiye'yi incelemiştir. Üçüncü bölümde dış ticaret açısından AT ve Türkiye ilişkilerini irdelemiştir. Dördüncü bölümde Topluluğun ve Türkiye'nin ticaret yapısını incelemiştir. Beşinci bölümde AT üyeliği ve olası dış ticaret etkilerini vermiş altıncı bölümde de sonuç ve öneriler geliştirmiştir.

Çalışmada Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in tam üyeliğinin etkileri örnek alınmıştır. Yunanistan, İspanya ve Portekizde tam üyelikten sonra dış ticarete Topluluğun payının arttığı ve tarım ürünlerinde tam üyelik öncesi görülen dış ticaret fazlasının dış ticaret açıklarına dönüştüğü, ithalat kısıtlamalarının azaltılmasıyla ithalatın hızla arttığı belirtilmiştir.

YEŞİLADA ve FİSUNOĞLU (1988), "Türkiye'nin AT'na Üyeliğinin Dış Ticaretimize Etkileri" adlı çalışmada Avrupa Topluluğunun ticaret rejimini incelemişler ve Topluluğun gelişmekte olan ülkelerle yaptığı tarım ürünleri ve sanayi ürünleri ticaretini vermişlerdir.

Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkileri, rekabet açısından incelenmiştir. Topluluk tarım kesimi ile Türk tarım kesiminin ilişkileri ele alınmış ve Türkiye için bir ihracat rekabet gücü çalışması yapılmıştır.

ÇAKIROĞLU (1989), "Avrupa Topluluğuna Katılmanın İspanya ve Portekiz Tarımına Etkisi" adlı makalesinde, her yeni üyede olduğu gibi İspanya ve Portekiz'in de OTP kurallarına uyabilmeleri amacı ile bir geçiş döneminin olduğunu belirtmiş ve bu geçiş dönemini incelemiştir. Her iki üye için de geçiş dönemi on yıl olarak tespit edilmiştir. Uyum çalışmaları İspanya ve Portekiz tarımında önemli ürünler için özel düzenlemeler olarak verilmiştir. Ancak bu özel düzenlemelerden önce geçiş döneminin birinci aşamasında; Topluluk piyasa düzenine geçiş, Gümrük Birliğinin uygulanması ve Topluluk içi tarifelerin kaldırılması ve Topluluk fiyatlarına uyumun sağlanmasının gerektiği belirtilmiştir.

İspanya ve Portekiz'in Topluluğa tam üyeliği ile birlikte tarım alanında en önemli sorunların seytinyağı, sebze - meyve ve şarap gibi Akdeniz ürünlerinde ortaya çıkmasının muhtemel olduğu belirtilmiştir.

İPER (1989), "Topluluk ile Türkiye'deki Tarım ve Politikaları ve Tarımsal Dış Ticaret Rejimleri" adlı araştırmasını üç bölümde incelemiştir. Birinci bölümde Toplu-

luğun Ortak tarım politikası incelenmiş ve birinci bölüm içinde; tarım pazarlarına müdahalede 3 çeşit pazar düzenlemesi tespit edilmiştir. Bu pazar düzenlemeleri; Fiyat desteği ve dışa karşı korunma sağlayan pazar düzenlemeleri, dış pazarlardan gelecek ürünlere karşı koruma sağlanması ve ürünlerin dış satımının subvansiyonlarla kolaylaştırılması ve piyasa düzenlemesinin yahısıra üreticilere doğrudan hektar başına veya üretilen ürün miktarına göre götürü parasal yardım yapılmasıdır. İkinci bölümde ise Türk tarım politikasının amaçları tespit edilmiş ve planlı dönemlerde, kalkınma planlarının tarım sektörü açısından özellikleri verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Topluluk ve Türkiye'de tarımsal dış ticaret rejimleri incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

ÇINAR (1990), "Tahıllar Sektöründeki Ortak Piyasa Düzeni ile Bu Düzene Yönelik Uygulamadaki Yanılgılar ve Ortak Piyasa Düzenine Uyum Sorunu" adlı eserinde Avrupa Topluluğu'nda tahıl sektörünün ortak piyasa düzeninin sonuçlarını vermiştir. Bunun yanında Topluluğun son iki üyesi olan İspanya ve Portekiz'in tahıl sektöründeki ortak piyasa düzenine uyum kuralları verilmiştir. Türkiye'nin Topluluğa olası bir tam üyeliğinde, tahıllarda dışalım pirimleri ve dış satım pirimleri, 1995 tam üyelik yılı olacak varsayımı ile hesaplanmıştır.

ERAKTAN ve Ark.(1990)'nın, "Avrupa Topluluğu Karşısında Türk Tarımı" adlı bildirilerinde Türk ve AT tarımı ve tarım politikalarının kısaca karşılaştırılması yapılmıştır. Hububat yetiştiriciliği örneği ile oradaki farklılıkların daha iyi belirlenmesi ve uyum çalışmaları sırasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar verilmiştir.

Türkiye 1980 Ortaklık Konseyinde tarımını ve tarım politikasını AT tarımı ile tarım politikasına uydurmak konusunda bazı yükümlülükler üstlenmiştir. Daha sonraki yıllar ilişkilerin dondurulduğu bir dönemdir. 14 Nisan 1987 de tam üyelik başvurusu yapıldıktan sonra AT ile ilişkileri ısıtmak ve tam üyeliğe kararlılığını göstermek için Türkiye başka alanlarda olduğu gibi tarım alanında da uyum çalışmalarına başlamıştır.

HOSGÖR (1990), "İhracat Benzerliği Açısından Topluluğun Yeni Üyeleri ve Türkiye" adlı çalışmasında Topluluğun son üç üyesinin tam üyelikten dış ticaret açısından kayıp ve kazançlarını incelemiştir.

Topluluğa tarım ürünleri ihracatında en yüksek benzerlik Türkiye ile İspanya arasında görülmektedir. Tam üyeliğin İspanya tarım ürünlerinde Türkiye ile rekabetini artırmasına neden olduğu şimdiden söylenebilir. Zira tarım ürünlerinde zaten rakip olan ülkeden birinin Topluluğa ihracatı, OTP'nin çok sıkı korumacılığının ithalata getirdiği kısıtlamalardan kurtulduğunda, kuşkusuz artacaktır. Buda kısıtlamaların uygulamaya devam edildiği üçüncü ülkenin bundan zarar görmesi sonucunu doğurur.

4. AVRUPA TOPLULUĞUNDA TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARET POLİTİKASI

4.1. Avrupa Topluluğu Tarım Politikası

4.1.1. Avrupa Topluluğu'nda tarımın ekonomideki yeri

1 Ocak 1958 de ortak pazarın ilk kurucuları olan Batı Almanya, Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda, 1 Ocak 1973 te Topluluğa katılan İngiltere, Danimarka ve İrlanda genelde sanayii ülkeleri olmalarına rağmen tarımsal üretim düzeyleri de yüksek olan ülkelerdir. Bu ülkelere göre nisbi olarak tarımsal karakterleri ağırlık taşıyan Yunanistan'ın 1981 de, İspanya ve Portekiz'in 1986 da Topluluğa katılmaları genel özelliği değiştirmemiştir. Topluluk halen dünyanın başlıca sanayileşmiş bölgelerinden birini oluştururken, aynı zamanda tarımsal üretimi yüksek, birçok tarım ürünlerinde üretim fazlalıkları olan ve Ortak Tarım Politikası (OTP) ile üreticilerini koruyan ve destekleyen bir politika izlemektedir.

12 üyeden oluşan Topluluğun 324 776 000 nüfusu vardır. Toplulukta çalışan nüfus 127 977 000 kişidir. Tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılıkta çalışan 9 633 000 kişidir. Aktif nüfusun içinde tarım sektörünün payı % 7,7 dir. (Anonymous 1989 a). Bu oran Topluluk'ta en yüksek olarak Yunanistan'da % 27 iken, en düşük olarak İngiltere'de % 2,2 dir (Anonymous 1989 a).

GSYİH'da tarımın payı Topluluk'ta % 3,2 dir. Toplulukta tarımın GSYİH'da en yüksek paya ulaştığı üye Yunanistan (% 5,6), en düşük olan ülke ise Batı Almanya (%1,5) dir.

Tarım ürünleri dış ticareti dengesi - 27 500 milyon \$'dır. Bu rakam tarım ürünleri dış ticaret hacminin % 43.6 sıdır(Anonymous 1989 a). Topluluk toplam ithalatında tarım ürünlerinin payı % 12.9 dir. Toplam ihracatın ise % 8.7 sini tarım ürünleri oluşturmaktadır.(1989 Yılı İçin).

1988 yılı verilerine göre,Topluluk nüfusunun % 32.7 si sanayi sektöründe, % 59,8 i hizmet sektöründe, % 7.4 ü ise tarım sektöründe çalışmaktadır(Anonymous 1989 a).

4.1.2. Roma Antlaşmasında tarım

Roma Antlaşmasının kapsamına tarımın alınması birçok nedene dayanmaktadır. Herşeyden önce Topluluk'ta tarım,en önemli iktisat faaliyeti alanı olmaya hâla devam etmektedir.

Topluluğun kurulduğu yıllarda,tarımda çalışanların gelirlerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca tarım sektörüne ulusal hükümetlerce önemli ölçüde yardım yapılmakta ve ulusal politikalar birbirinden çok farklı özellikler taşımaktaydı. Tarım ürünleri için bir ortak piyasa düzeninin oluşması ortak bir tarım politikası belirlenmesine ihtiyaç göstermiştir. Böyle bir tarım politikasında pazarlama kuruluşlarının düzenlenmesi yanında tarımsal yapı politikası önlemlerinin de bulunması gerekmiştir.

Roma Antlaşmasının 2. maddesine göre Topluluğun amacı "ortak bir pazarın kurulması ve üye ülkelerin zamanla ekonomi politikalarının birbirine yaklaşımı ile,Topluluk halinde ekonomik yaşamın uyumlu bir şekilde gelişmesi daha büyük bir ekonomik stabilite ile hayat standardının daha hızlı bir şekilde yükseltilmesinin temini ve üye ülkeler arasında daha sıkı ilişkilerin teşviki" şeklinde ifade edilmektedir.

Antlaşmanın 3. maddesine göre, bu amacı gerçekleştirebilmek için, Üye Ülkelerin yapmayı karar altına aldıkları işler arasında ortak bir tarım politikasının kabulü ve uygulaması da gelmektedir.

Roma Antlaşmasının 38. maddesinin 1. Paragrafında tarımsal ürünler şöyle tarif edilmektedir.

"Toprak, hayvancılık ve balıkçılık ürünleriyle bu ürünlerle doğrudan doğruya ilişkisi olan ilk kez işlenmiş ürünler tarım ürünleridir".

Aynı maddenin 4. Paragrafında ise,

"Tarımsal ürünler için ortak pazarın işlemesi ve gelişmesi, Üye devletlerde ortak bir tarım politikasının yürürlüğe konmasıyla olur" şeklinde belirtilmiştir. Ocak 1962 tarihinde OTP uygulamaya konulmuştur.

Roma Antlaşmasının 39. maddesinde OTP'nın amaçları şu şekilde özetlenmiştir:

i. Teknik ilerlemenin desteklenmesi, tarımsal üretimin rasyonel hale getirilmesi ve üretim faktörlerinin özellikle işgücünün en iyi şekilde kullanımı ile tarımda verimliliği yükseltmek,

ii. Aynı şekilde, özellikle tarımda çalışanların kişi başına gelirini artırmak suretiyle tarımsal nüfusu uygun bir yaşam düzeyine erdirmek,

iii. Pazarları dengeye getirmek,

iv. Gereksinimi karşılamak,

v. Tüketiciye malların uygun fiyatlarla ulaşmasını sağlamak.

Bu amaçlardan ilk ikisi tarımsal yapının iyileştirilmesi, diğerleri ise, pazar ve fiyat politikalarının yönlendirilmesi ile ilgilidir. Gene 39. maddede bu amaçları gerçekleştirecek tarım politikaları belirlenirken tarımsal faaliyetlerin, tarımın sosyal yapısı ve çeşitli tarım kollarının yapısal ve doğal farklılıklarından kaynaklanan özelliklerini dikkate almak gerektiği kaydedilmektedir. Ayrıca uyumun aşama aşama gerçekleşeceğine ve üye ülkelerde tarımın ekonominin ayrılmaz bir parçası olduğuna dikkat edilmesi gerektiğinden de yer verilmektedir.

Tarımsal yapının ve tarımsal pazarların ortak bir politikaya göre düzenlenmesi için bir geçiş dönemi saptanması, bu dönemin sonunda politikaların belirleneceği, bu işlemlerin finansmanı için bir fon kurulacağı Roma Antlaşmasında belirlenen hususlardandır.

Roma Antlaşmasının yürürlüğe girişinden altı ay sonra, Antlaşmanın 43. maddesi uyarınca 3-12 Temmuz 1958 tarihleri arasında üye ülkelerin Tarım Bakanları ve hükümet yetkilileri İtalya'nın Stresa kentinde toplanmışlardır. Amaç, üye ülkelerin tarımsal durumlarını ve sorunlarını belirlemek, tarım politikalarını ortaya koymak, OTP'nin temellerinin neler olabileceğini tartışarak, bunun üye olan ve olmayan ülkeler üzerindeki etkilerini araştırmaktır.

Bu konferansta belli başlı birçok konuda anlaşma sağlanmış ve bazı ilkeler saptanmıştır. Dış ticaret politikası ile ilgili olarak tespit edilen ilkeler şöyle özetlenebilir: (Özgüven 1982).

1. Sadece ortak üyeler arasında değil, öbür ülkelerle de her türlü ticari ilişkiler geliştirilmeli, ancak haksız dış rekabete karşı koruyucu tedbirler alınmalıdır.

ii. Üretim ve satış olanakları arasında bir denge kurulmalıdır. Bu arada olası dış alım ve dış satımlar ve Topluluk içinde ekonomik yapı ve doğal koşullara uygun bir işbölümü yapılması da dikkate alınacaktır.

iii. Üye Ülkelerdeki ve bunların deniz aşırı yerlerdeki sömürgeleri ve eski sömürgelerdeki arz ve talep gelişmeleri de OTP'nın hazırlanması sırasında dikkate alınacaktır.

Stresa Konferansında alınan kararlar OTP'nın esasını oluşturmuştur. Stresa'da belirlenen bu hedeflere ulaşabilmek için OTP üç temel ilkeye dayandırılmıştır(Karabağlı 1989). Bu ilkeler şunlardır:

i. Ortak Tarımsal Pazar: Üye Ülkeler arasındaki piyasa bütünlüğü ürünlerin serbest dolaşımını sağlamakta, gümrük vergileriyle eş etkili vergileri ve rekabeti engelleyen yardımları ortadan kaldırmaktadır. İç pazarın dışa karşı korunmasında, ortak bir mekanizmanın uygulanması ve prelevman yoluyla düşük dünya fiyatlarının Topluluk fiyat düzeyine yükseltilmesi sağlanmaktadır.

ii. Topluluğun Önceğiği: Ortak tarımsal pazar, düşük fiyatla yapılan ithalattan ve dünya pazarlarındaki fiyatların dalgalanmalarından korunmaktadır.

Ortak tarımsal pazarın sonucu olarak Topluluğun tarımsal üretimine öncelik verilmesi, dünya piyasaları karşısında, Topluluk üretimine tercihli bir rejim uygulaması doğaldır. Böyle bir rejim, düşük fiyatlı dış pazarın yüksek fiyatlı iç pazarı etkilememesi için gerekli korunma önlemlerini almaktadır. "Prelevman" denilen değişken bir vergi düşük olan dünya fiyatlarını, ithalatta Topluluk fiyat seviyesine getirmektedir.

iii. Ortak Mali Sorumluluk: Piyasa birliği ilkesi ve dışa karşı korunma mekanizmaları ortak mali sorumluluğu beraberinde getirmiştir. Bu amaçla ortak bir fon kurulmuştur.

1962 yılında kurulması kararlaştırılan ve 1964 yılında çalışma esasları belirlenen Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (FEOGA) Topluluk tarımının finansmanını yürüten bir kuruluştur. OTP'nin ana ilkelerinden ortak mali dayanışmanın sağlanması bu fonun işlevleri ile gerçekleştirilmektedir. FEOGA iki bölümden oluşmaktadır.

i. Garanti Bölümü: Topluluğun tarımsal pazar ve fiyat politikalarının yürütülmesi için yapılan ödemeler, üretici ve imalatçı yardımları, destekleme alımları, depolama ve dış satımdaki geri ödemeler için yapılan harcamalar bu bölüm tarafından karşılanır.

ii. Yönverme Bölümü: Topluluğun tarımsal yapı politikası ile tarım kesimindeki sosyal düzenleme harcamaları kısmen bu bölümce karşılanır. Yönverme bölümü tarım ürünlerinin pazarlanması ve işlenmesi ile alt yapı ile ilgili bazı yatırım projeleri için doğrudan yardım sağlar.

4.1.3. Ortak tarım politikası uygulamasının sonuçları

Topluluk tarımı, diğer sektörlerle oranla daha hızlı ve düzenli bir değişim geçirmiştir. 1960 yılında 117 276 000 (AT-12) kişi tarım sektöründe çalışmaktaydı. 1988 yılında ise Topluluk tarım sektöründe 9 737 000 kişi çalışmaktadır. İstihdamın 1960 yılında % 21,1'i tarıma aitken 1988'de bu rakam % 7,4'e düşmüştür. Üye ülkeler arasında bu açıdan farklılıklar vardır. Üyeler arasında bu oranın en yüksek

olduğu ülke % 27(1987) ile Yunanistan,en düşük olan ülke ise 2,2 ile İngiltere'dir. Belçika'da % 2,7, Danimarka'da % 6,3, B.Almanya'da 4,3, İspanya'da % 14,4, Fransa'da % 6,8, İrlanda'da % 15,4, İtalya'da % 9,9, Lüksemburg'da % 3,4, Hollanda'da % 4,8 ve Portekiz'de ise % 20,7'dir(Anonymous 1989 a).

Aynı zamanda Topluluk'ta tarımsal işletme sayısında da büyük azalmalar olmuştur. 1965 yılı verilerine göre Topluluk'ta 6 184 000 tarım işletmesi varken, ortalama işletme genişliği 8.7 ha. dır(Güneş 1970). 1987 yılında Topluluğun sahip olduğu tarım işletmesi sayısı 8 780 000'e yükselmiştir. Ancak 1965 yılındaki Topluluk üyeleri düşünülecek olursa,B.Almanya,Fransa,Hollanda,Belçika,Lüksemburg ve İtalya'nın 1987 yılında toplam tarımsal işletme sayısı 4 704 000'dir. Bu rakamlar da görüldüğü gibi kurucu altı üyenin tarımsal işletme sayısında yaklaşık % 25'lik bir azalma olmuştur. Topluluğun 1987 yılında ortalama tarımsal işletme genişliği 13,2 ha'dır.Bunun yanında ortalama işletme genişliği Yunanistan'da 4 ha,Portekiz'de 4,3 ha ve İtalya'da 5,6 ha olurken İngiltere'de 65,1 ha,Lüksemburg'da ise 30,2 ha'dır(Anonymous 1989 a).

Topluluğun kuruluşundan buyana tarımsal verimlilikte de büyük artışlar olmuştur. 1961-65 yıllarının ortalaması olarak Topluluk'ta hektardan 2630 kg Buğday, 2850 kg Arpa, 3160 kg Mısır alınırken 1988 yılında Topluluk'ta hektardan 5340 kg Buğday,4150 kg Arpa,6980 kg Mısır elde edilmektedir (Anonymous 1989 a).

Ortak Tarım Politikası uygulamalarıyla Topluluğun tarım ürünleri üretiminde büyük artışlar gerçekleşmiştir. Dış rekabete karşı etkin bir koruma sistemiyle desteklenen üre-

tim çabaları kısa sürede olumlu sonuçlar vermiştir. Bunun sonucu olarak da 1970 li yıllardan itibaren Topluluk birçok tarım ürününde kendine yeterli bir duruma gelmiştir. Topluluğun tarım ürünlerinde kendine yeterliliğindeki gelişme tablo 4.1 de verilmiştir.

Tablo 4.1: Bazı Tarım Ürünlerinde Topluluğun Kendine Yeterlilik Derecesi (%)

Yıllar	Toplam hububat	Buğ- day	Şe- ker	Taze meyve	Yağ	Pey- nir	Sığır eti	Koyun ve ke- çi eti
1968/69	86	94	82	80	92	99	95	56
1973/74	91	104	100	82	98	103	96	66
1985/86	119	120	126	88	130	106	106	80
1986/87	111	119	127	85	105	106	108	80

Kaynak: Anonymous 1989 b.

Tablo 4.1'in incelenmesinden de görülebileceği gibi tarım ürünlerinde kendine yeterlilik düzeyi, Topluluğun kuruluşundan bu yana önemli ölçüde artmıştır.

Tarım ürünlerinde kendine yeterlilikteki artışlar, hem OTP uygulaması sonucunda üretimde sağlanan artışlarla hemde Topluluğa yeni katılımlarla olmuştur. AT'da önemli üretim açığının olduğu tarım ürünleri kahve, kakao gibi tropikal ürünler ile soya, yer fıstığı gibi yağlı tohumlar ve pamuk, lif, çay gibi Avrupa'da hiç yetiştirilmeyen ya da çok az yetiştirilen ürünlerdir.

Tarımsal üretimdeki olumlu gelişmeler, iç pazarın doyum noktasına ulaşması ve dış pazarların yeterince büyümemesi nedeniyle Topluluk içerisinde günden güne büyüyen tarım ürünleri stoklarının oluşmasına neden olmuştur. Tablo 4.2 de Topluluğun bazı tarım ürünleri stoklarındaki büyümeler verilmiştir.

Tablo 4.2: Avrupa Topluluğun'da Tarım Ürünleri Stokları

	30.11.1986		31.12.1987		31.12.1988	
	Miktar (000 ton)	Değer (Milyon ECU)	Miktar (000 ton)	Değer (Milyon ECU)	Miktar (000 ton)	Değer (Milyon ECU)
Genel Buğday	2475.3	541.2	2392.5	526.3	2669.4	306.9
Ekmek yapılmayan buğday	6084.6	1135.4	1772.0	322.4	1105.5	115.2
Arpa	3792.8	728.8	3585.8	706.4	3066.9	300.1
Çavdar	1147.9	248.1	754.9	165.3	905.5	90.2
Mısır	190.4	34.9	22.3	4.1	18.4	1.2
Sorgum	3.4	0.7	8.2	1.6	7.9	0.7
Şeker	15.7	9.7	-	-	-	-
Zeytinyağı	283.1	421.1	311.1	485.1	349.2	565.9
Kolza	0.2	0.1	0	-	9.9	3.4
Ayçiçeği	27.6	14.7	17.2	8.5	146.1	60.1
Yaprak Tütün	26.9	18.6	2.2	1.4	0.0	P.M
İşlenmiş Tütün	6.7	4.9	19.0	14.2	6.6	2.9
Denkleştirilmiş Tütün	5.8	6.9	20.7	25.1	44.9	51.6
Yağsız Süt Tozu	846.8	1593.0	593.6	1136.2	9.6	17.0
Yağ	1297.3	4254.1	888.4	2941.7	101.2	233.3
Sığır Eti(Karkas)	542.5	1212.0	537.2	1475.5	445.9	752.9
Kemikli Sığır Eti	219.5	783.6	216.6	805.4	136.2	329.1
Domuz Eti	0.1	0.1	-	-	-	-
Alkol	666.4(hl)	64.8	1688.0(hl)	160.4	3307.7(hl)	128.7

Kaynak : Anonymous 1989 a.

Tablo 4.2'den görüleceği gibi Topluluk tarım ürünleri stokları belirli boyutlara ulaşmıştır ve bu stokları eritmek için alınan önlemler etkili olmaya başlamıştır. Nitekim 1986'dan sonra buğday stoklarında, çavdar, mısır, süt tozu ve yağ stoklarında da büyük azalmalar olmuştur. Buna karşılık ayçiçeği stoklarındaki artış zeytinyağı ve alkol stoklarında da görülmüştür. Süt tozu stoklarında görülen gerileme, iç üretime konulan kotalar ve söz konusu ürünün ihracatına uygulanan çok yüksek subvansiyonlarla sağlanabilmektedir.

1962 yılında uygulanmaya konulan Ortak Tarım Politikası'nın, Roma Antlaşmasında belirlenen hedeflerine büyük ölçüde ulaştığı söylenebilir. Zaman içindeki gelişmelerle, tarımsal üretimde verim artışları sağlanmış, fiyat istikrarı oluşturulmuş, tarımda çalışanların geliri artırılmıştır. Ancak Topluluk bu gelişmelerin paralelinde üretim fazlalıkları, Topluluk çiftçileri arasındaki gelir farklarının kapatılamaması ve ürün fazlalıklarının artan oranda bütçeye getirdiği mali yük sorunuyla karşıkarşıya kalmıştır.

Avrupa Topluluğu kurulduğundan bu yana, dünyanın en büyük tarım ürünleri ithalatçısıdır. Bugün de aynı özelliğini korumaktadır. Tek değişiklik, hemen hemen bütün önemli ürünlerin net ithalatçısı iken, son yıllarda net ihracatçı statüsüne geçmiş olmasıdır. 1980 li yılların başlarında Topluluk, süt ürünleri ihracatında dünya birincisi, şeker ve sığır eti ihracatında ikinci, buğday ve genel olarak tahılta dünya üçüncüsü durumundaydı. Oysa Ortak Tarım Politikasının ihracatı azamileştirmek şeklinde bir amacı yoktur. Tam tersine, amaçlarını gerçekleştirebilmek üzere uygulanan poli-

tikaların en etkin biçimde işleyeceği ortam, Topluluğun uluslararası ticarette tarım ürünleri net ithalatçısı durumunda bulunması ve tarım ürünleri fiyatlarının dünya piyasalarında artıyor veya sabit kalıyor olmasıdır (Akder 1988).

4.2. Topluluk'ta Dış Ticaret Politikası ve Tarım Ürünleri Dış Ticareti

4.2.1. Ortak dış ticaret politikasının esasları

Avrupa Topluluğu Roma Antlaşmasının 9. maddesine göre bir gümrük birliği temeli üzerine kurulmuştur (Öncü, Aydemir 1988). Roma Antlaşması'nın 9. maddesinde:

"Topluluk mal alışverişlerinin tümünü içine alan ve üye devletler arasındaki ithalata ve ihracata uygulanan gümrük vergileri ve eş etkili resimlerin yasaklanması ile üçüncü ülkelerle ilişkilerinde ortak gümrük tarifesinin kabulünü kapsayan bir gümrük birliği üzerine kurulur" şeklinde ifade edilmiştir. Antlaşma'da üye ülkelerin belirli bir geçiş dönemi içinde aşamalı olarak birbirleri ile olan ticaretlerinde uyguladıkları gümrük vergilerini ve her türlü eş etkili tedbirler ile miktar kısıtlamalarını kaldırma-ları ve Topluluk dışındaki üçüncü ülkelere yapılan ithalatta da ortak bir gümrük vergisi sistemi uygulanmasına başlanması öngörülmüştür. 1 Temmuz 1968 tarihinde tamamlanan gümrük birliği ile tarım ve sanayi ürünleri üye ülkeler arasında serbestçe dolaşmaya başlamıştır. Gümrük birliği, üye ülkeler arasında gümrük vergilerini ve miktar kısıtlamalarını kaldırırken, Topluluğun tüm sınır kapılarında üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesini uygulama zorunluluğunu da getirmiştir. Roma Antlaşması'nın

3. maddesi, üçüncü ülkelere karşı bir ortak gümrük tarifesi-
ni ve bir ortak dış ticaret politikasının kurulmasını öngör-
mektedir.

Topluluğa üye ülkelerin üçüncü ülkelerle olan ticare-
tinde tek bir ulusal piyasa görünümüne sahip olması zorun-
luluğu, ortak dış ticaret politikası (ODTP) oluşturulması ih-
tiyacını doğurmuştur.

Ortak dış ticaret politikası, Topluluğun üçüncü ülke-
lerle gerçekleştirdiği tercihli ticaret rejiminin prensip-
lerini belirleyen bu ilişkilerin temelinde siyasi faktörle-
rin de bulunması nedeniyle sadece ticari özelliği olmayan
aynı zamanda ekonomik ve siyasi boyutları da bulunan bir
mevzuat topluluğudur. Genel anlamda ODTP Topluluğun üçün-
cü ülkelerle olan dış ticaretinde geçerli olan kuralları
belirleyen bir politikadır.

Avrupa Topluluğu'nun ODTP'nin temellerinden ilki
Gümrük Birliğidir. İkincisi ise, gümrük birliği kurulmuş
olan ortak bir pazar temeline dayanmaktadır. Üye ülkeler
arasındaki mal hareketliliğinin serbestleştirilmesi iç
piyasadaki ilişkiler açısından en önemli koşuldur. Bunun
işlemesi, dışarıya karşı bir ortak ticaret politikası olmak-
sızın işlemesi mümkün değildir. Bu da üye ülkelerdeki te-
şebbüsler arasındaki rekabetin sürdürülmesini sağlayacak
bir ithalat ve ihracat düzenlemesi anlamına gelir. Üçüncü
olarak ortak ticaret politikası, Avrupa'nın ekonomi politi-
kaları ve dış siyasetinin ilgi alanına girmektir (Groben,
Boeckh ve Thiesing 1980).

Ticaret politikası gerçekte, yukarıda sözü edilen te-
mellerinin ne birinden ne de diğerinden ayrı olarak düşünül-

lebilir. Mantiki olarak Avrupa'nın ekonomik ve siyasi politikası, bu politikaların kesiştiği noktada bir uzlaşma yolu olmasını öngörmektedir. Roma Antlaşmasına göre, farklı çıkar çizgilerine oturtulmuş, üye ülkeler arasında gelecekte ortak bir ekonomi ve dış politika oluşturulması beklenmektedir.

Avrupa Topluluğu'nun dış ticaret politikası, uyguladığı korumacı tarım politikası önlemlerine dayanmaktadır. Avrupa Topluluğu indirilmiş gümrük vergisi oranları ile liberal bir dış ticaret politikası izlemiş ve liberasyonu sürdürmeye gayret etmiştir. Ancak 1970 li yıllardaki dünya enerji ve ekonomi krizinden bu yana ortak ticaret politikası, ortaya çıkmakta olan Avrupa sanayii politikasının vazgeçilmez bir unsuru olmaya başlamıştır. Topluluğun organları Avrupa için, ağır konjonktürel koşullar altında o tarihten buyana ekonominin geleceği olan sektörlerini teşvik edecek, Topluluğu rahatlatacak, eskimiş sektörel yapıların zorlu uyum sürecini hızlandıracak ve böylece ABD ve Japonya'nın teknolojik gelişmesine erişebilecek modern bir ticaret politikası yaratmaya çalışmaktadır. Ancak ekonomisinin uluslararası rekabet gücünü yeniden yaratması halinde Topluluk tekrar liberal bir ticaret politikası sürdürecektir. Böylece gelişmekte olan ülkeler tarafından talep edilen ve ihtiyaç duyulan dünyadaki yeni iş bölümü içinde kendisine düşen rolü yerine getirecektir (Groben, Bueckh ve Thiesing 1980).

Roma Antlaşması doğal olarak 1950 li yılların ortalarına doğru ortaya çıkan dünya ticaret politikasının durumunu yansıtmaktadır. Ancak tarım ürünleri dış ticaret

politikası zaman içinde yeni ürünlerin müdahale kapsamına alınması ve farklı düzenlemelerin yürürlüğe konmasıyla yeni boyutlar kazanmıştır. Dünya Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ve GATT görüşmeleri de Topluluğun dış ticaret politikasının yeniden şekillenmesinde etkili olmaktadır.

GATT'ın uluslararası ticarete getirmeyi amaçladığı düzen, uluslararası ticaretin yalnızca fiyatlarla ölçülebilen ve rekabeti en az bozucu bir biçimde kullanılabilen "tarifelerle" gerçekleştirildiği, dolayısıyla alışverişlerde sunu-istem kurallarının egemen olduğu bir düzendir (Büyüktaşkın 1983).

Böyle bir düzende, üye ülkelerin ayrımcılığa yol açmayacak bir biçimde kendi ticaret rejimlerini belirleme yetkisi bulunmaktadır. Bu bakımdan uluslararası ticareti disiplin altına almak gibi bir görevi üstlenmiş bulunan GATT çerçevesinde, dış ticaretin serbestleştirilmesi açısından en ileri uygulamaları olan "ekonomik birleşmeler" de yer almaktadır.

Ekonomik birliğin gerçekleştirilebilmesi için ön koşullardan biri gümrük birliğinin oluşturulmasıdır. Gümrük birliği, birliğe dahil üyelerin birbirlerine yaptıkları ithalata uyguladıkları gümrük vergi ve resimlerini (tarifeleri) kaldırırken, birliğe dahil olmayan ülkelere yaptıkları ithalat için, ortak bir dış tarife (ortak gümrük vergisi) uygulanması yolunda yapılmış bir anlaşma olarak tanımlanırken, "ekonomik birleşme", üyelerarası üretim faktörlerinin serbest hareketliliğine olanak tanınması bakımından bir gümrük birliğinin yalnızca "malların serbest dolaşımı"nı öngören yönü açısından hem ondan daha ileridedir hem de kapsamı daha geniştir.

Ortak Gümrük Tarifesi'nin (OGT) saptanmasında esas alınacak kıstas, birliğin üçüncü ülkelere karşı daha fazla korunmasının önlenmesi şeklinde belirlenmiştir. Nitekim, AET'yi kuran Roma Antlaşması bu ilkeye uygun olarak OGT'ni belirlerken, 1.1.1957 tarihinde üye ülkelerin uyguladığı gümrük vergilerinin aritmetik ortalamasının alınarak, uygulanacak oranların bulunacağı esasını getirmiştir.

OGT'nin yapısının temeli tüm üye ülkelerin imzalayarak taraf olduğu 15 Aralık 1950 tarihli Gümrük Nomenklatürü konusunda Brüksel sözleşmesi tarafından oluşturulmaktadır (Öksözoğlu 1988).

4.2.2. Ortak dış ticaret politikasının araçları

ODTP, ticarete konu olan malların kalitesi yerine ticaretin hacmi (miktarı) ile ilgili olup, ithalatın kontrol edilmesi ve ihracatın teşvik edilmesi amacını kapsamaktadır.

Roma Antlaşması'nın 113. maddesi ile ODTP konusundaki yetki komisyona verilmiştir. ODTP'nin uygulanmasında konsey, komisyonun önerileri üzerinde ağırlıklı oy çokluğu ile karar vermektedir.

ODTP'nin uygulanmasında; OGT, koruma tedbirleri ve ihracatta ortak kurallar araç olarak kullanılmaktadır.

1. Ortak Gümrük Tarifesi: Gümrük birliği, Avrupa Topluluğu'nun temel unsurudur. AT'nun temel amaçlarından birisi olan gümrük birliği Roma Antlaşması'nın 9. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir.

lerinin birleşmesi "Topluluk mal alışverişlerinin tümünü içine alan ve üye devletler arasındaki ithalata ve ihracata uygulanan gümrük vergileri ve eş etkili resimlerin yasaklanması ile üçüncü ülkelerle ilişkilerde ortak gümrük tarifesinin kabulünü kapsayan bir gümrük birliği üzerine kurulur" (Günuğur 1988).

Gümrük birliği, akit tarafların hepsinde tek bir tarifinin uygulandığı, birliğe üye olmayan devletlere karşı tek bir gümrük barajının varolduğu, birlik içindeki üyeler arasındaki mal alışverişlerinde, uygulanan gümrük vergilerinin tamamen ortadan kaldırıldığı üçüncü ülkelerden alınan vergilerin belli bir fonda toplandığı ve gene üye ülkeler arasında kullanıma ayrılan bir birliktir.

Üye ülkeler arasında gümrük vergilerinin ve eş etkili resimlerin kaldırılması tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Üye devletler üçüncü ülkelerden yapacakları ithalatta, ulusal gümrük tarifelerini uygulamaya devam ederlerse, ortak bir pazar gerçekleşmeyecektir. Çünkü gümrük tarifesi yüksek olan ülkelerin ithalatçıları, ithalatı gümrük duvarı en düşük üye ülke üzerinden gerçekleştirecektir. Üye ülkeler arasındaki gümrük duvarı da kalktığı için, yalnızca nakliye ücreti ödeyerek malı kendi ülkesi pazarına sokabileceklerdir.

OGT 1 Ocak 1957 tarihinde Almanya, Fransa, İtalya ve Benelüks ülkelerinde uygulanan gümrük vergilerinin aritmetik ortalaması üzerinden hesaplanmıştır.

Topluluğun, ortak gümrük tarifesinin oluşturulması ile ilgili hükümler Roma Antlaşması'nın 23. maddesinde belirlenmiştir. 23. madde hükümlerine göre

"1 Ocak 1957'de fiilen uygulanan vergilerin ortak gümrük tarifesindeki vergilerden aşağı ya da yukarı olarak % 15'den fazla aykırılık göstermeyen tarife pozisyonları için bu son vergiler Antlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak dördüncü yılın sonunda uygulanır.

Öteki durumlarda her üye devlet aynı tarihte 1 Ocak 1957'de fiilen uygulanan vergi oranıyla, ortak gümrük tarifi vergi oranı arasındaki farkı % 30 indiren bir vergiyi uygular.

Bu fark ikinci devrenin sonunda yeniden % 30 indirilir".

12 yıllık geçiş dönemi boyunca üye devletler tarafından ortak gümrük tarifi ile ulusal tarifeler arasındaki farklar kaldırılmıştır. Geçiş döneminin sonu olan 1 Temmuz 1968'den itibaren üye devletlerce OGT tamamen uygulanmaya başlanmıştır.

Daha sonraki yıllarda Topluluğa üye olan ülkeler de kısa süre içinde OGT'ne tam uyum sağlamakla yükümlü sayılmışlardır.

OGT Roma Antlaşması'nın 28 ve 111. maddeleri uyarınca çıkarılan 950/68 sayılı konsey tüzüğü ile oluşturulmuştur. Bu tüzük Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğuna uygulanmaktadır(Öncü, Aydemir 1988).

GATT çerçevesinde yapılan çok taraflı ticaret görüşmeleri sonucu gümrük vergilerinde büyük ölçüde indirimlere gidilmesi dış ticaret politikası aracı olarak OGT'nin önemini son yıllarda nisbeten azaltmıştır. Ancak üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta gümrük vergilerine eş etkili önlemleri uygulama imkanı bulunması bu amacın önemini korunmasını sağlamaktadır.

OGT'nin yapısı üye ülkelerin 1980 yılında imzaladığı "Brüksel Gümrük Nomenklatürü"⁽¹⁾ ile oluşturulmuştur. OGT'nin gümrük oranlarına ilişkin iki kalonu bulunmaktadır. Bunlar otonom ve konvansiyonel oranlardır. Otonom oranlar; çok taraflı ticari müzakerelerde baz alınan, konvansiyonel oranlar ise GATT'a üye ülkelerden yapılan ithalatta uygulanan daha düşük vergileri kapsamaktadır.

Ticarete konu olan malların gümrük değerinin belirlenmesi hususunda tüm üye ülkeleri kapsayan mevzuat 1224/80 sayılı Konsey Tüzüğü ile oluşturulmuştur. Gümrüklerin tespitinde "fatura değeri" veya "muamele değeri" ilkesi uygulanmaktadır. Birçok istisna dışında dış ticaret prelevman ve fark giderici vergilerle düzenlenmektedir. Az sayıda üründe değer üzerinden (advalorem gümrük vergileri) alınmaktadır.

Topluluk'da menşe belirleme konusundaki uygulamalar 802/68 sayılı Konsey Tüzüğü ile oluşturulmuştur. Menşei kuralından amaç, tercihli bir rejimden yararlanamayan ihraç mallarının Topluluğa tercihli rejimden yararlanan ülkeler aracılığı ile menşe değiştirerek girmesini önlemektir. Menşe kuralı ile ilgili iki kriter söz konusudur.

- a) Bir ülkede tamamen elde edilmiş veya üretilmiş olması
- b) Üretimde en son ve en önemli işlem veya çalışmanın yapıldığı yer olması (Öncü, Aydemir 1988).

Topluluk'da OGT ile ilgili yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalardan amaç, genel ticarete ve Topluluk dış ticaretine daha uygun bir sistem getirmektir. Halen Brüksel Nomenklatürü olarak anılan ve ortak pazarla olan

(1) Nomenklatör: Gümrük tarifelerinin tümünü kapsayan sistem.

belirsizlikleri gidermek için gümrük iş birliği konseyi nomenklatürü de denen sistem 1950 yılından beri uygulanmaktadır. Bu nomenklatür dünyadaki yüzelli gümrük tarifesinin temelini oluşturmaktadır. Türkiye de bu konvansiyona 1951 yılında katılmıştır(Öncü,Aydemir 1988).

ii. Koruma Tedbirleri: ODTP'nın uniform ilkeler üzerinde oluşturulmasını öngören Roma Antlaşmasının 113. maddesinde Topluluk,üçüncü ülkelerden yapılan ithalata karşı belirli durumlarda koruma tedbirleri alınması ile ilgili ortak bir mevzuat belirlemiştir. Temel koruma tedbirleri şöyle belirlenebilir:

- İthalatın gözetimi ve miktar kısıtlamaları
- anti damping ve anti subvansiyon tedbirleri
- haksız ticari uygulamalara karşı tedbirler(Balkır 1988).

Topluluğun üçüncü ülkelerden yapılan ithalata karşı uyguladığı en etkili koruma tedbiri miktar kısıtlamalarıdır. İthalatın gözetimi tedbiri ise,miktar kısıtlamaları tedbiri alınmadan önceki safhada uygulanan ana tedbir niteliğindedir.

İthalatın gözetimi tedbirlerinin amacı,ilgili ürünün ithalatını gözetim altında tutarak zarar oluşması karşısında harekete geçebilmeyi sağlamaktır. Miktar kısıtlamaları tedbirlerinin alınmasında dikkate alınan husus;ithalat miktarı artan bir ürünün yolaştığı zarar durumu karşısında Topluluk çıkarları doğrultusunda harekete geçilmesi gereğidir. Buna göre zarar durumunun veya zarar tehdidi oluşturma durumunun saptanmasında gözönünde bulundurulan kriterler şunlardır:

- Topluluk'da ilgili ürünün üretim ve tüketim miktarlarına göre ithalat miktarlarında mutlak veya nisbi olarak önemli bir artışın olması durumunda, ithalat miktarı

- Toplulukta benzer bir ürünün fiyatı ile mukayesede, özellikle önemli ölçüde bir fiyat indirimi olduğu durumda, ithal edilen ürünün fiyatları,

- Belirli bazı ekonomik faktörlerdeki duruma göre, benzer ya da dolaysız ürünleri üreten Topluluk üreticileri üzerindeki sonuç etkisi. Bu ekonomik faktörler şöyle sıralanabilir: Üretim, kapasite kullanımı, stoklar, satışlar, piyasa payı, fiyatlar, kârlar, yatırım hasılası, nakit akışı ve istihdam hacmi.

İthalatın gözetimi ve miktar kısıtlamaları tedbirleri sözkonusu ithalattan zarar gördüğünü veya zarar görme tehdidi altında olduğunu öne süren bir veya birden fazla Ülkenin Komisyon'a başvurularından sonra Komisyon tarafından yapılan soruşturma sonucunda, gerekli görülürse Komisyonun önerisi ile Topluluk Konseyi tarafından nitelikli bir çoğunlukla kararlaştırılmaktadır. Belirlenen Topluluk kotası üye ülkeler arasında paylaştırılmaktadır.

İthalatın gözetimi ve miktar kısıtlamaları ile ilgili kurallar, GATT kurallarına göre oluşturulmuştur. Bu konudaki Topluluk mevzuatını oluşturan 288/82 sayılı tüzüğün uygulama alanının dışında kalan ürünler şöyle belirtilmiştir.

- AT'nun "Çok Elyafli Anlaşması(MFA)" çerçevesinde ve bu anlaşma dışında tekstil ve giyim ürünleri üreticisi ülkelerle imzaladığı ikili anlaşmalar yoluyla Topluluk çerçevesinde ortak ithalat kuralları belirlenen tekstil ürünleri,

- Topluluğun, ticaretin devlet eliyle yürütüldüğü ülkelerden yaptığı ithalatla ilgili mevzuatı oluşturan 1765/82 sayılı tüzükte belirtilen ticaretin devlet eliyle yürütüldüğü ülkeler menşeli ürünler,

- 1766/82 sayılı tüzükte belirtilen Çin Halk Cumhuriyeti menşeli ürünler,

- Küba menşeli ürünler,

Ayrıca, Topluluk mevzuatına göre Topluluk düzeyinde ithalatın gözetimi veya miktar kısıtlamaları tedbirlerinin alınmasını gerektiren koşulların var olması ve Topluluk çıkarlarının derhal harekete geçmeyi gerektirmesi durumunda acil bir tedbir niteliğinde üye ülkenin ulusal düzeyde söz konusu tedbirleri alması mümkündür (Balkır 1988).

Topluluk mevzuatı, bir ürünün ihraç fiyatının iç piyasa fiyatlarından ya da üretim maliyeti değerinden düşük olarak satıldığının ve bu nedenle de Topluluk'ta belirli bir üretim alanında veya sektöründe maddi zarara yol açtığının kararlaştırılabileceğini belirtmektedir (Öncü, Aydemir 1988).

Damping; Genel Anlaşmanın (GATT) VI. maddesinde "bir memleket mallarının normal kıymetlerinden aşağı bir fiyatla diğer bir memleket piyasasına sokulması.." olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamadaki önemli unsur fiyat kıyaslamasıdır. Kıyaslamamanın neye göre yapılacağı ilgili maddede belirtilmiş ve damping belirlenmesinde "ihraç fiyatı" ile "iç fiyat"ın kıyaslanması öngörülmüştür.

Damping uygulaması ulusal piyasalara göre ayırım anlamına geldiğinden ve de belli bir mal yabancı piyasada,

değerler bir iç piyasadakine oranla daha düşük bir fiyatla satıldığından böyle bir kıyaslama damping tanımının ortaya çıkardığı doğal bir sonuç olmaktadır(Büyüktaşkın 1983).

Damping ayırıcı bir nitelik taşıması ve rekabet eşitliğini bozması GATT kurallarına aykırı olduğundan, giderilmesi gerekmiş,bu amaçla da "damping karşılayıcı resimler (antidumping duties)" uygulanması yoluna gidilmiştir. İç fiyatla,ihrac fiyatı arasındaki fark kadar alınması gerekli bu resim,aradaki fiyat farkını giderme amacına dönüktür.

Damping karşılayıcı resimlerin uygulanması ile ilgili ilk düzenleme 1967 yılında Kennedy Round sonucu ortaya çıkan "Antidamping Kodu" ile olmuştur.

Subvansiyon ise bir ülkenin,ürettiği malının ihracatını artırmak veya ithalatını azaltmak amacıyla,o malın üretim veya ihracatına parasal bir yardımda bulunması olarak Genel Anlaşma'nın(GATT) XVI. maddesinde tanımlanmıştır. Tanımdan da anlaşıldığı gibi bu uygulama üretim ve ihracat için sözkonusu olup,amacı parasal destek sağlamak suretiyle, iç tüketim rekabet gücünü artırmaktır. GATT felsefesine göre, bu nitelikteki uygulamalar,piyasa dengesini bozucu uygulamalar olduğundan GATT kurallarına aykırıdır. Subvansiyonların en yaygın uygulama alanı tarımsal ürünlerdir(Büyüktaşkın 1983).

Toplulukta 1 Ocak 1958 den 1 Temmuz 1968 e kadar olan geçiş döneminde üye ülkeler anti-dampingle ilgili kendi ulusal politikalarını uygulamışlardır. AT'nun bütününü için geçerli mevzuat,GATT çerçevesinde kabul edilen anlaşmaların (yeni anti-damping kodu ve subvansiyon anlaşması) Topluluğa uyarlanması ile oluşturulmuştur. Korumacı

önlemler arasında en sık uygulanan anti-damping alanında olmaktadır. AT'nun 1970 den 1988 yılına kadar açtığı anti-damping soruşturma sayısı 586 dır(Balkır 1988). 1989 yılında ise sürdürülen anti-damping ve anti subvansiyon soruşturmalarının sayısı 80 i bulmaktadır(Anonymous 1991 b).

1984 yılında kabul edilen bir mevzuatla Topluluğa yönelik olarak üçüncü ülkelerin haksız ticari uygulamalarının, ilgili Topluluk sanayiine maddi zarar vermesi veya böyle bir zarar tehdidi oluşturmaları halinde "Yeni Topluluk Aracı" denilen bir koruma mekanizması uygulanılabilmektedir. Buna göre, Konsey'ce miktar kısıtlamaları uygulanması, verilmiş bir tavizin geri çekilmesi veya gümrük vergilerinin artırılması gibi tedbirler kararlaştırılabilmektedir (Balkır 1988).

iii. İhracatta Ortak Kurallar : Topluluk Roma Antlaşması'nın 113. maddesi uyarınca üçüncü ülkelere Topluluk'tan yapılacak ihracatla ilgili ortak kuralları belirleyen bir mevzuat oluşturmıştır. Topluluğun ihracatta uyguladığı ortak kurallara, daha sonraki Topluluğun tarım ürünleri ihracat rejimi bölümünde yer verilecektir.

4.2.3. Tarım Ürünleri ihracat rejimi

Ortak dış ticaret politikası, esas olarak Topluluğa üçüncü ülkelerden yapılan ithalata ilişkin bir mevzuat olmakla beraber Topluluk'tan üçüncü ülkelere yapılan ihracata ilişkin kuralları da içermektedir. Ancak Topluluk Roma Antlaşması'nın 113. maddesi uyarınca üçüncü ülkelere Topluluk'tan yapılacak ihracatla ilgili ortak kuralları belirleyen bir mevzuat oluşturmıştır. 2603/69 ve 1934/82

sayılı tüzükler ortak ihracat kurallarını belirlerken, uygulamada üye ülkeler arasında yine de farklılıklar olmaktadır.

İhracatla ilgili ortak kurallar ODTP'nin küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Topluluk bünyesinde ihracata ilişkin mevzuatta hükümler, ithalata oranla daha basit ve kısadır. Bu konudaki mevzuat Topluluk'tan üçüncü ülkelere yapılan ihracatta uygulanan kuralların harmonizasyonu, ihracatta miktar kısıtlamalarının kaldırılması ve ihracat kredileri konusundaki kuralların uyumuyla ilgilidir.

Ortak ihracat rejiminin en önemli bölümünü ihracat kredileri (gelişmekte olan ülkelere verilen krediler) konusundaki kurallar oluşturmaktadır. Topluluğun da kabul ettiği OECD çerçevesinde imzalanan ihracat kredileri ve kredi garantileri hususundaki anlaşma ("İKKGHA") uyarınca, ihracat kredilerine uygulanan faiz oranları asgari bir oranla sınırlandırılmıştır. Bununla beraber, daha uygun koşullarda finansman kolaylıkları sağlama yöntemlerinin kullanılması yaygınlaşmıştır.

OECD çerçevesindeki İKKGHA uyarınca yapılan bazı değişiklikler yanında yardım (bağış) yönteminde kullanılmaktadır. Karma krediler olarak isimlendirilen bu yöntemin en önemli biçimi "koşullu yardım kredileri"dir. Bu yolla gelişmekte olan ülkeler, ihracat kredileri kanalıyla desteklenmekte ve iktisadi ilişkiler artırılarak fakir ülkelere teknolojik yardım sağlanmaktadır.

İhracat kredisi sigortası konusunda da Topluluk içinde farklılıkları gidermeye yönelik uyum çalışmaları 1970'li yılların başında başlamıştır. Halen bu konuda çalışmalar devam etmektedir.

Üye ülkelerin doğrudan ya da dolaylı ihracat sektörüne yaptıkları yardımlar üye ülkeler arasında ticaretin yönünü saptırdığı için Topluluk felsefesine aykırı düşmektedir. Bu nedenle üye ülkelerin birbirlerine yaptıkları ihracatta devlet yardımları kesinlikle yasaklanmıştır. Hukukçular, bir üye ülkenin diğer bir üye ülkenin Topluluk dışına yapacağı ihracatı destekleyici devlet yardımları yapmasının Topluluk mevzuatına aykırı olduğu görüşünü savunmaktadırlar (Öncü, Aydemir 1988).

İhracatta devlet yardımları; ihraç malları fiyatında düşüş sağlamaya yönelik subvansiyonlar, vergi ve sosyal sigorta kesintilerinin kısmen veya tamamen kaldırılması, ihracattan doğan risklerin kamu veya yarı kamusal kuruluşlarca üstlenilmesi, kredi verme koşullarının diğer ülkelere oranla hafifletilmesi, dış tanıtıma yönelik masrafların devletçe finansmanı gibi alanlarda olabilmektedir.

Üye ülkelerin gerek kendi aralarında gerekse üçüncü ülkelere yaptıkları ihracatta yararlanılan devlet yardımlarının denetlenme yetkisi Komisyona verilmiştir.

İhracatta restitüsyon uygulaması, üçüncü ülkelere yapılan ihracatın temelini oluşturur. Amacı, dünya fiyatları ile Topluluk fiyatları arasındaki farkı gidererek ihracatı mümkün ve cazip kılmaktır. Bu nedenle restitüsyon oranları, Topluluk mal ve fiyatlarından bağımsız ve dünya fiyatlarındaki sıçramalara orantılı olarak değişmektedir.

Restitüsyon sistemi ithalatta uygulanan prelevman sistemiyle benzer bir uygulamadır. ^{Topluluk} Ortaklığın tarım politikası çerçevesinde, tarımsal ürünlerin ithalatına uygulanan orjinal bir gümrük vergisi tipi olan prelevman, üçüncü

ülke tarım ürünlerinin Topluluğa giriş anındaki fiyatlarını Topluluk içindeki yüksek destekleme fiyatlarına eşitleme amacını gütmektedir.

Dünya fiyatları Topluluk fiyatlarından daha düşükse aradaki fark restitüsyon adı verilen bir çeşit subvansiyon veya primlerle ihracatçılara ödenmektedir.

Restitüsyon uygulamasına giren ürünler; tahıl, süt ve süt ürünleri, şeker, koyun eti, domuz eti, tavuk eti, meyve ve sebze, işlenmiş meyve ve sebze, şarap, pirinç, yumurta, baklık, bazı sıvı yağlar ve tütündür. Topluluk, ihracatta uyguladığı bu sistemle tarım ürünlerinin büyük bir bölümünün ihracatını teşvik etmektedir. Oranları periyodik olarak Topluluk tarım komisyonu tarafından belirlenen restitüsyon Topluluk için büyük bir mali yük oluşturmaktadır. Bu gün restitüsyon adı altında ihracatçıya sağlanan mali destek, Topluluk tarım ürünleri pazarlarına yapılan devlet desteğinin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (Şahinöz 1988).

Restitüsyon sisteminin amacı ihracatı teşvik etmek olmakla birlikte, Topluluk bu yöntemle ancak gerekli gördüğü zaman ve koşullarda baş vurmaktadır. İhracatçı firma için bu uygulama hiçbir zaman bir hak niteliği taşımamaktadır.

Topluluk üyesi ülkeler hemen hemen ihracatlarının tamamını serbest olarak gerçekleştirmektedirler. Ancak ithalatı yapan ülke ile Topluluk üyesi ülke arasında söz konusu mala ilişkin bazı önemli sorunlar mevcutsa ihracatta kısıtlama yapılabilmektedir. Buna ek olarak siyasi, teknolojik ve kamu düzeni gerekçeleri ile bazı sınırlama

ve yasaklamalar uygulanabilmektedir. Örneğin, bazı malların Doğu Blokuna satışı yasak olduğu için ve iç piyasada fiyat artışlarını önlemek amacı ile geçici olarak üçüncü ülkelere ihracatı kısıtlanabilmektedir.

Ortak ihracat rejiminde, gerektiğinde yasaklama ve miktar kısıtlamaları koyma yetkesi Avrupa Konseyi'nindir. Ancak acil durumda bu yetki Komisyon'a devredilmektedir.

4.2.4. Tarım Ürünleri ithalat rejimi

Ortak tarım politikası çerçevesinde uygulanan ve dünyadaki en korumacı sistem olarak nitelendirilen tarım ürünleri ithalatına ait kurallar her ürün için değişiklik göstermektedir. Bununla beraber ana prensip uygulanan fiyat sistemiyle (hedef fiyat, müdahale fiyat, eşik fiyatı gibi) o ürünlerdeki Topluluk maliyetleri altında ithalata izin vermiyerek üreticiyi korumaktadır. Topluluk tarım ürünleri fiyatları genellikle dünya fiyatlarının üzerindedir. Düşük fiyatla yapılacak ithalat iç piyasayı bozacağından Topluluk ithalatta gümrük vergilerine ek olarak ürünlere göre değişen prelevmanlar, referans fiyatları, fark giderici vergiler, asgari ithal fiyatları gibi tarife dışı engeller uygulama yoluna gitmektedir.

Topluluğun Ortak Dış Ticaret Politikasında benimsediği serbest değişim ilkesini, tarım ürünleri dış ticaretinde müdahaleci bir tutuma iten iki neden vardır. Bunlardan birincisi tarımsal üretimin her zaman devlet müdahalesine ihtiyaç duyan bir yapıya sahip olmasıdır. Nitekim Amerikan Tarım Bakanlığı (USDA) tarafından yapılan bir araştırma,

tarım ürünleri ticareti yapan ülkelerden hiçbirinin serbest ticaret kurallarını uygulamadığını ortaya koymuştur. İkinci neden ise, Topluluğun OTP'da, çiftçilere uygun bir gelir düzeyi sağlamak ve Topluluk pazarlarında tarım ürünlerinde belli bir tedarik ve uygun fiyat güvencesi vermek gibi zaman zaman Devlet müdahalesini kaçınılmaz kılan amaçların bulunmasıdır (Şahinöz 1988).

Diğer taraftan, OTP çerçevesinde uygulanan fiyat sistemi ve tarım ürünleri ticaretinde üye ülkelere öncelik tanıyan "Topluluk Tercihi İlkesi" ile AT'nun tarım ürünleri dış ticaretindeki müdahaleci yaklaşımın bir başka göstergesidir. Topluluk tercihi, kendi ürününe iç piyasada öncelik tanınması demektir. Amacı Topluluk çapında bir tarım faaliyeti yaratarak üretim şartlarının elverişsiz olduğu zamanda dahi yaklaşık 320 milyon tüketici kitlesine istikrarlı mal sağlayabilmektedir. Dünyada hür ülkenin kendi üreticisini koruduğu göz önünde tutulursa, Topluluğun kendi tarım sektörüne öncelik vermesi son derece doğaldır. Yerli üretime öncelik tanıyan politikaların dış ticarete yansımaları ithalatta korumacılık ve ihracatta teşvihtir.

Topluluğun ithalatta uyguladığı sistemler şunlardır.

1. Prelevman Sistemi: Topluluk OTP'nın oluşturulmasında belirlediği temel hedeflere ulaşabilmek için tarım ürünlerine öteden beri yüksek fiyat uygulamaktadır. Topluluğun septadığı destekleme fiyatları aynı ürünün dünya pazarlarındaki fiyatından genellikle daha yüksek olmaktadır. Bu durumda ithalatın tamamen serbest bırakılması, Topluluk tarım ürünlerinin satılmasını engelleyecek veya ürünün üretici elinde ya da destekleme kuruluşunun elinde

kalmasına neden olacaktır. Topluluk böyle bir durumla karşılaşmamak için yabancı tarım ürünlerinin Topluluk pazarlarına, Topluluk destekleme fiyatlarının altında bir fiyat ile girmesini önleyen "prelevman" denilen bir sistem getirmiştir.

İthalatta miktar kısıtlaması ve gümrük vergisi uygulaması olmadığı durumlarda prelevman uygulamasına gidilmektedir.

Prelevman kısaca eşik fiyatı ile dünya Cif fiyatı arasındaki farkı yansıtan değişken bir vergi türüdür. Topluluk kendi iç üretimini korumak amacıyla, bu farkı ithal ürünlerinden vergi alarak tahsil etmektedir. Böylece ithal malının, Topluluk'ta düşük fiyatla satılması önlenmiş, dolayısıyla, rakip yerli ürün korunmuş olmaktadır.

Prelevmanın işleyişi şöyledir: İthal edilecek ürünler için bir eşik fiyatı saptanmıştır. Dünya piyasalarında oluşan ve genelde Topluluk fiyatlarının altında olan cif fiyatlar ithalat sırasında eşik fiyatı seviyesine çıkarılır. Eşik fiyat ise, piyasa düzenlerinin esasını oluşturan ve her üretim sezonundan önce ilan edilerek üreticinin ürününden elde edeceği geliri gösteren hedef fiyattan Topluluk içi nakliye masraflarının çıkarılmasıyla bulunur. İthalatçının önerdiği fiyat ile eşik fiyat arasındaki fark ithalatçıdan, prelevman olarak alınır. Eşik fiyat ile Topluluk gümrük kapılarında bulunan ithal tarım ürünü fiyatına, Topluluk tüketim merkezine gidinceye kadar taşıma ve bakım masrafları da ekleneceğinden, söz konusu ithal ürününün fiyatı yaklaşık olarak hedef fiyatı düzeyinde satışa sunulacaktır.

Topluluk'ta uygulamada olan prelevman sistemi,Topluluk toplam tarımsal üretiminin % 40 ını kapsamaktadır(Şahinöz 1988).

Prelevman uygulaması olan başlıca tarım ürünleri;tahıllar,pirinç,sığır eti,koyun eti,kümes hayvanları,yumurta,süt ve süt ürünleri,zeytinyağı ve bazı işlenmiş tahıl ürünleridir.

Topluluğun prelevman uyguladığı ürünlerin Türkiye tarafından Topluluğa ihracatı sırasında da prelevman sistemi uygulanmaktadır. Buna örnek olarak zeytinyağı,makarna ve meyve konserveleri ihracatı verilebilir (Aka 1987).

Prelevman sisteminde üzerinde durulması gereken bir husus da,prelevmanın sürekliliği ve birliği prensibindeki bazı sapmalardır. Şöyleki; Topluluk ile tercihli anlaşma imzalayan bir kısım ülkeler menşeli ürünlerin ve hububatın ithalinde ilgili ithalatçı prelevman ödemesinden tamamen veya kısmen muaf tutulabilmektedir. Özellikle Afrika Karayip ve Pasifik(AKP) ülkeleri menşeli pirinç,sorgum,akdari ve mısır,Fas menşeli buğdayın ithalatında prelevman ya tamamen alınmamakta ya da kısmen alınmaktadır(Dikici 1988).

Türkiye'den yapılan zeytinyağı ve çavdar ithalatında da prelevmandan indirim yapılmakta ve bu kısım,bu ürünlerin üretiminin geliştirilmesi için Türkiye'ye bırakılmaktadır.

Katma Protokol'ün 5 sayılı ekinin 7. maddesinde:

"1. Tamamen Türkiye'de üretilerek doğrudan doğruya Topluluğa nakledilen OGT'nin 1507 A.II alt pozisyonunda yer alan rafinaj işlemi görenler dışındaki zeytinyağı ithalatında alınacak prelevmanın,yağlı maddeler sektöründe bir Ortak Piyasa Düzeni kurulmasına ilişkin 136/66/CEE sayılı

Yönetmeliğin 13. maddesi hükümleri uyarınca hesaplanan ve ithal sırasında alınan prelevmandan 100 kg.da 0,5 Hesap Birimi indirilerek uygulanması için, Topluluk gerekli bütün tedbirleri alır.

2. Bunun dışında, Türkiye'nin ihracata özel bir vergi veya resim uygulaması ve bu özel vergi veya resmin ithal fiyatına eksetmesi şartıyla Topluluk ödenen vergi veya resme eşit bir miktarı, 100 kg.da 4,5 Hesap Birimlik bir sınır içinde 1. fıkra da belirtilen hesap sonucunda bulunan prelevmandan indirilir".

Katma Protokol'ün 5 sayılı ekinin 13. Maddesinde: "Türkiye'de üretilen ve bu ülkeden doğrudan doğruya Topluluk'ca ithal edilen OGT'nin 10.02 pozisyonunda yer alan çavdar için, Türkiye'nin özel bir ihracat vergi veya resmi uygulaması ve bu özel ihracat vergi resminin ithalat fiyatına eksetmesi şartıyla 120/67/CEE sayılı Yönetmeliğin 13. maddesi hükümlerine göre hesaplanarak söz konusu ürünün ithalinde uygulanacak prelevman miktarını, ton başına 8 Hesap Birimlik bir sınır içinde ve ödenen vergi veya resme eşit miktarda indirim yapılır".

Ortak Tarım Politikası çerçevesinde uygulanan tarım ürünleri dış ticaret rejimi çift yönlü işlemektedir. Topluluk, tarım ürünleri ithalatına uyguladığı prelevman sistemi ile Topluluk tarım ürünleri için bir subvansiyon kaynağı oluşturmaktadır. Başka bir deyişle Topluluğun tarım ürünleri dış ticaret politikası, ürünlerinin iç pazarda

yabancı ürünlerin rekabetinden korunması ile dış pazarda yabancı ürünlere karşı rekabet etmesini bir bütün olarak ele almaktadır.

ii. Fark Giderici Vergi Sistemi: Topluluk Tarım ürünleri ithalatına herhangi bir miktar sınırlaması getirmezken, prelevman sistemi dışında kalan ürünlerini, dünya fiyatlarındaki dalgalanmalara ve haksız rekabete karşı klasik gümrük vergileri ya da fark giderici vergi ile korumaktadır.

Şarap, yaş meyve ve sebze ile su ürünleri sektörleri üçüncü ülkeler çıkışlı ithalata karşı Ortak Gümrük Tarifesi yoluyla korunmakta, ancak koruma fark giderici vergi sistemiyle de desteklenmektedir. Bu sistem ise referans fiyat ve giriş fiyatı mekanizmasına dayanmaktadır.

Üçüncü ülkelere düşük fiyatlarla yapılan ihracat tekliflerinin iç piyasada yaratacağı fiyat dalgalanmalarını önlemek amacıyla her yıl kampanya dönemlerinden önce Topluluğun tümü için, bir tür eşik fiyat niteliğinde olan referans fiyatları saptanır. Topluluğun iç fiyat düzeyini yansıtan referans fiyatı, sözkonusu sektörlerdeki üretim maliyetlerindeki değişiklikler de dikkate alınarak, her bir üye devletin üretim fiyatlarının aritmetik ortalaması esas alınarak hesaplanmaktadır. Üretim fiyatı ise, referans fiyatlarının saptanmasından önceki üç yıl boyunca, üye ülkelerin üretim fazlası sağlayan en düşük fiyatlı temsili üretim piyasalarında oluşan fiyatların aritmetik ortalamasıdır (Aka 1987).

Topluluğun referans fiyatı ile ithalatçının arz fiyatı yani dünya fiyatı arasındaki fark, fark giderici vergi olarak ithalatçıdan alınır.

Topluluk piyasasında bir ürün iki defa üst üste referans fiyatının altında bir fiyatla ithal edilirse, ihracatçı ülke uyarılarak fiyatlarını referans fiyatı düzeyine yükseltmesi istenir. Üçüncü gün de ürün düşük fiyatla piyasaya sunulursa ithal fiyatı ile referans fiyatı arasındaki fark kadar, fark giderici vergi tahsili yoluna gidilir. Fark giderici verginin kaldırılabilmesi için giriş fiyatının birbiri ardından iki piyasa günü en az referans fiyatı düzeyine çıkması veya altı gün üstüste piyasaya mal arz edilmemesi gerekmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken bir husus da, fark giderici vergi konulmasıyla birlikte, var ise tavizli gümrük vergisi uygulaması da kaldırılacak ve Ortak Gümrük Tarifesi hadleri uygulanacaktır.

Türkiye'nin Topluluğa ihraç ettiği yaş meyve ve sebze ihracatında fark giderici vergi uygulamalarıyla sık sık karşılaşmaktadır(Aka 1987).

Topluluk özellikle yaş sebze ve sofralık meyve ithalatında kendi üretim dönemlerine göre farklı gümrük vergileri uygulamaktadır. Bu mekanizmanın uygulanmasıyla, belirli bir üründe iç üretimin fazla olduğu dönemlerde, üretici, iç üretimin az olduğu aylarda ise vergi oranı düşürülerek tüketiciler korunmaktadır.

iii. Ek Şeker veya Ek Un Vergisi Sistemi: Topluluk bazı işlenmiş tarım ürünlerinden ihtiva ettikleri şeker veya un miktarına göre ek şeker veya ek un vergisi almaktadır.

Topluluk, özellikle İtalya'da önem arzeden fındık üretimini üçüncü ülkeler çıkışlı ithalata karşı gümrük tarifiyle korumaktadır. İtalya'nın çıkarlarının korunması amacıyla OGT muafiyeti içinde olan Türkiye menşeli fındıklar için tanınan taviz yılda 25 000 tonluk bir tarife kontenjanıyla sınırlıdır. Ülkemiz çıkışlı kayısı ezmeleri de 90 000 kg. lık bir kontenjan çerçevesinde gümrük vergilerinden muaf olarak Topluluğa ithal edilebilmektedir. Aynı şekilde Topluluğa yönelik domates salçaları ihracatımız 8 500 tonluk diğer soyulmuş domates konserveleri ihracatımız da 8 000 tonluk bir kontenjanla sınırlıdır. Ülkemizde soyulmuş domates üretimi pek yaygın olmadığından 8 000 tonluk kontenjan kullanılamamaktadır.

4.2.5. Topluluk dış ticaretinde tercihli rejimler

Ortak Dış Ticaret Politikası kapsamı içinde Roma Antlaşması'nın 238. maddesinde belirtilen ortaklık antlaşması yapma gibi konularda yer almaktadır.

Roma Antlaşması'nın 238. maddesi şöyle belirlenmiştir, "Topluluk bir üçüncü devlete, bir Devlet Birliği ya da bir uluslararası örgütle karşılıklı haklar ve yükümlülükler, toplu davranışlar ve özel yöntemlerle niteliği belirlenen ortaklık kuran anlaşmalar yapabilir." Topluluk'la kurulan en yakın ilişki kuşkusuz Topluluğa katılma, yani "tam üyeliktir." Altı üye tarafından kurulan Topluluğun Roma Antlaşması'nın 238. maddesine dayanılarak yapılan görüşmelerle üye sayısı 12 ye çıkmıştır.

Topluluk tarafından üçüncü ülkelerle yapılan tercihli ticaret düzenlemeleri şunlardır :

i. Ortaklık Antlaşmaları: Ortaklık antlaşmaları, tam üyelik ölçüsünde olmamakla birlikte Topluluk'la serbest ticaret bölgesi ya da gümrük birliği olarak tanımlanan yakın ve tercihli ilişkiler yürütülmesine izin veren düzenlemelerdir (Öncü, Aydemir 1988).

Bu tür anlaşmalara siyasi açıdan Topluluğa üye olabilecek ancak ekonomik açıdan anlaşmada belirtilen yükümlülükleri yerine getirmede güçlük çekebilecek ülkeler girmektedir. Topluluk 1962'de Yunanistan, 1963'de de Türkiye ile ortaklık anlaşması imzalamıştır. Benzer hükümleri içeren anlaşmalar her iki ülke ile Topluluk arasında gümrük birliği kurulmasını ve her iki ülkenin de Topluluğa katılmalarını hedeflemektedir. Yunanistan 1 Ocak 1981'de Topluluğa katıldığı için Türkiye ile ortaklık anlaşması, Topluluğa katılmayı hedefleyen tek anlaşmadır. Türkiye, tam üyelik için 1987'de Topluluğa başvurmuştur.

Topluluk Malta ile 1970 ve Kıbrıs ile 1972 yılında ortaklık anlaşması niteliğinde anlaşmalar yapmış ve bu ülkelerin Topluluk ile gümrük birliğine gidebileceği belirtilmiştir. Ancak Türkiye ve Yunanistan için uzun vadede tamamiyle bir bütünleşme öngörülürken, Kıbrıs ve Malta ile akdedilen anlaşmalar daha dar kapsamlı olup, süresi saptanmış aşamalar başarı ile tamamlandığı takdirde bir gümrük birliği olabilecektir.

ii. Serbest Ticaret Antlaşmaları: İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın 1 Ocak 1973'de Topluluğa katılmalarından sonra; Topluluk aynı zamanda EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ülkeleri Norveç, İsveç, Finlandiya, İzlanda, Avusturya,

İsviçre ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. 1977 yılına kadar tamamlanan bu anlaşmalar uyarınca Topluluk ile EFTA ülkeleri arasında sanayi ürünleri ticaretinde serbest dolaşım sağlanmıştır.

iii. Tercihli Ticaret ve İşbirliği Anlaşmaları: Topluluk, Akdeniz Bölgesindeki birçok ülke ile ticari kolaylıklar öngören ticaret ve işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. Mısır, Tunus, Ürdün, Lübnan, Suriye, Fas, Cezayir ve Yugoslavya ile olan ilişkiler bu tür anlaşmalar çerçevesinde yürütülmektedir. Bu anlaşmalar, bu ülkelerin Topluluğa ihraç ettiği sanayi ürünlerinin çoğuna, tarım ürünlerinin de bir kısmına tercihli gümrük rejimi uygulanmasını öngörmektedir. Topluluğun bu ülkelerden ithal ettiği tarım ürünlerinden, başta sebze, meyve, zeytinyağı ve şarap olmak üzere birçok ürün için Topluluk pazarına girme kolaylığı sağlanmıştır. Anlaşmaların bazılarında Topluluktan bu ülkelere mali yardım yapılmasında öngörülmektedir (Anonymous 1987 a).

iv. Lomé Sözleşmesi: Topluluğun dış ticaretinde uyguladığı tercihli rejimler içinde en önemli yeri AKP (Afrika, Karayip ve Pasifik) ülkeleriyle yaptığı anlaşma almaktadır. Hem ekonomik hem de politik nedenlerden dolayı 46 İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi AKP ülkeleri ile ilk defa 28 Şubat 1975'de imzalanan, 1979 ve 1985 yıllarında yenilenen "Lomé Sözleşmesi" ni imzalayan Avrupa Topluluğu, bu ülkelerden yaptığı tarım ürünleri ithalatı için önemli ve tek yanlı tavizler vermiştir.

Sözleşme 1985'de aldığı son biçimiyle Namibya dışındaki kalan siyah Afrika'nın tamamını kapsamaktadır. Bu sözleşme ile tercihli ticaret rejiminden yararlanan ülke sayısı 66'ya yükselmiştir.

Topluluk, AKP kaynaklı tarım ürünlerinin pazarlarına gümrüksüz girmesini sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda 49 temel tarım ürünü için AKP ülkelerine belli bir taban ihracat geliri de garanti etmektedir. Stabex (le systeme de stabilisation des receltes d'exportation) denilen Lomé I sözleşmesinin 16. maddesine dayanan bu sistem 1975 yılından beri uygulanmaktadır. Bütün bunlara ek olarak Topluluk, şekerde kendine yeterli bir düzeye erişmesine karşın, her yıl 1.3 milyon ton AKP kökenli şeker Topluluk piyasa fiyatlarından satın almayı garanti etmektedir (Öncü, Aydemir 1988).

Topluluğun dış ticaretinde AKP ülkelerine tanıdığı bu ayrıcalık Topluluk tarım politikasına ters düşmemektedir. Çünkü Topluluğun bu ülkelerden ithal ettiği tarım ürünlerinin çoğu kahve, kakao ve baharat gibi Avrupa'da yetişmeyen ürünlerdir. Geri kalan kısmın, büyük bir bölümünü yine ağaç, mantar, doğal tekstil elyafı ve tütün gibi Topluluğun tarıma dayalı, endüstrilerine hammadde oluşturan ürünler ile tropikal meyveler oluşturmaktadır. Kısacası AKP'den gelen tarım ürünleri, şeker dışında, Topluluk tarım ürünleri ile rekabette girmemektedir. Dolayısıyla bu ülkelerden yapılan tarım ürünleri ithalatı Topluluk üretimini geriletecek durumda değildir.

v. Sosyalist Ülkelerle İlişkiler: Yugoslavya dışında, ticareti devlet eliyle yürüten ülkelerden hiçbiri henüz Topluluğa ayrı bir varlık olarak tanınamışlardır. Ancak Batı ve Doğu arasındaki ticaretin gelişmesi ve bloklar arasındaki gerginliğin yumuşaması Sovyetler Birliği ile diğer blok ülkelerini daha gerçekçi bir tutum izlemeye sevketmiştir. 1975 yılında Topluluk ile COMECON arasında

ilk temaslar başlamış ve 1977 yılında COMECON, ilişkilerin geliştirilmesi için bir hazırlık toplantısı yapılmasını önermiştir(Öncü,Aydemir 1988).

Topluluk halen sosyalist ülkelerle ikili ticari anlaşmalar çerçevesinde ilişkilerini sürdürmektedir. Bulgaristan, Macaristan, Polonya ve Romanya bizzat Toplulukla teknik ve tarımsal yardım anlaşmaları imzalamıştır. Topluluğun bu ülkelerle yaptığı ithalat ile ilgili kurallar 1765/82 sayılı Konsey tüzüğü ile oluşturulmuştur.

Topluluğun Çin,Romanya ve Yugoslavya ile ikili ticaret anlaşmaları vardır.

vi. Genel Preferanslar Sistemi: Topluluk çoğu Latin Amerika ve Asya'da bulunan 130 kadar gelişmekte olan ülkelerin mamul ve yarı-mamul maddelerinin ihracatında belirli miktarlar için gümrük vergisi almamakta ve tarife kontenjanları tanımaktadır.

Bu sistemin konusu olan ürünlerin ilgili ülkelere Topluluk pazarlarına girişi sırasında gümrük vergisi ya azaltılmakta ya da tamamen ortadan kaldırılmaktadır. 1985 yılında Topluluğun yaptığı 606 milyar ECU'lük tarım ürünleri ithalatının % 3,6 sı yani 2.2 milyar ECU'lük kısmı genel preferanslar sistemi çerçevesinde yapılmıştır. Bu arada Topluluğun,gıda ve tarım ürünleri ithalatında,genel preferanslar sistemi içinde belirlenen 130 ülkenin en fakirlerine biraz daha esnek davrandığını belirtmekte yarar vardır. Bu ülkeler 1983 yılından itibaren belirlenmiş tarım ürünlerini miktar kısıtlaması ve gümrük vergisi olmaksızın ihraç edebilmektedir(Şahinöz 1988).

vii. Çok Elyafli Antlaşmalar(Tekstil Anlaşmaları):Topluluk uluslararası tekstil ticaretini düzenleyen antlaşma (MFA) çerçevesinde önemli tekstil mamülleri imalatçısı ve ihracatçısı olma yolundaki ülkelerle (27 ülke) kısıtlama antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşmalar çerçevesinde,Topluluk,sözkonusu ülkeler çıkışlı mamüllerin belli limitler içinde ticaretinin yapılmasını sağlamakta ve böylece kendi tekstil endüstrisini sarsmayacak düzeyde ithalat yapılmasını temin etmektedir.

Ayrıca,arasında tercihli ilişki bulunan Akdeniz ülkeleriyle de Otolimitasyon antlaşmaları yaparak,bu ülkeler orijinli tekstil mamüllerinin kontrollü bir şekilde ithaline imkan tanımıştır (Dikici 1988).

4.3. Yunanistan,İspanya ve Portekiz'in OTE'ye Uyum Süreçleri ve Tam Üyeliğin Dış Ticaretlerine Etkisi

4.3.1. Uyum süreçleri(Türkiye için bir örnek)

İspanya ve Portekiz,tam üyelik talebinde bulunduğu-muz Avrupa Topluluğuna katılan son iki üyedir. Bu ülkelerin Topluluk kurallarına uyum süreçleri,ekonomilerinin belirli sektörleri ile ilgili adaptasyon çalışmaları Türkiye açısından önemli örneklerdir. Son üye ülkelerin geçirdiği aşamalar,Topluluk tarımına katkıları ve geçiş döneminin ilk aşaması ile ilgili hedefler Türkiye açısından önem taşımaktadır.

i. Yunanistan: Yunanistan Avrupa Topluluğuna üye olabilmek için başvuru yapmış ve 9 Temmuz 1961 de ortaklık anlaşmasını imzalamıştır. 1 Kasım 1962 de yürürlüğe

giren ortaklık anlaşması, 22 yıllık bir geçiş döneminden sonra 1984 de Yunanistan'ın Topluluğa tam üye olarak girebileceğini öngörmektedir.

1962 de imzalanan Atina anlaşmasına göre Topluluğun organizasyonları ile Yunanistan'ın çeşitli politikaları arasında bir ahenk sağlanacaktır. Çünkü bazı tarım ürünleri ortak pazar ürünleriyle tamamlayıcı niteliğe sahiptir. Üstelik Topluluk fiyatları ile Yunan tarım ürünleri fiyatları arasındaki farklar, özel telafi edici fondan yararlanılarak giderilebilecektir. Ancak, fiyatların ahenkleştirilmesi için 7 yıllık, önemli tarım ürünleri için ise 5 yıllık geçiş dönemi kabul edilmiştir. Bu 5 yıl içinde Yunan tarım politikası Topluluk politikası ile uyum sağlamış olacaktır (Özgüven 1982).

Yunanistan uzun süren siyasal ilişkiler ve toplantılar sonunda, 28 Mayıs 1979'da yapılan anlaşma ile Avrupa Topluluğu'nun 10. üyesi olarak kabul edilmiştir. Atina'da imzalanan anlaşma Yunanistan'ı 1 Ocak 1981 yılında Topluluğun tam üyesi yaparak Topluluk üyesi ülkelerin hak ve yetkilerine sahip kılmaktadır.

Topluluğun her genişlemesinde yeni üyelerin OTP kurallarına uyumunu kolaylaştırmak için bir geçiş dönemi uygulanmıştır. Yunanistan'ın Topluluğa tam üyeliği OTP için sorun teşkil etmiştir. Herşeye rağmen Yunan üretimi ve pazarındaki gelişmeler AT tarımının önemli bir bölümünü oluşturacaktır. Yunanistan'da büyük bir üretim hacmine sahip olan şeftali ve zeytinyağı gibi ürünlerde Toplulukta ihmal edilmeyecek sorunlar teşkil ederken Topluluğun fazlalık verdiği süt ürünleri, et ve şeker de Yunan pazarında büyük bir talep oluşmuştur (Ananyous 1980 a).

Yunan tarım fiyatlarından yüksek olan Topluluk fiyatları, Yunan çiftçilerine yardımcı olacaktır. Bu fiyat farklılıklarının 10 yıl içinde giderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu geçiş dönemi bütün sektörlerde olmayacak ancak genel üretim artışına sebep olacak ve belirli ürünlerde üretim fazlası oluşacaktır. Tam üyelikle AT Komisyonuna göre Yunanistanın tarım ürünleri fiyatlarına % 14 lük bir artış olmuştur.

AT içinde Akdeniz meyve ve sebzelerini üreten ülkeler Yunanistan'ın üyeliğinden endişe duymuşlardır.

Yunan tarım ürünlerinden özel geçiş dönemi kapsamına alınan ürünler şunlardır.

Meyve ve Sebze: Yunanistan önemli bir meyve ve sebze üreticisidir. Meyve ve sebze için 10 yıllık bir geçiş süresi talep edilmiştir. Komisyon meyve ve sebze için ilk olarak 5 yıllık bir geçiş dönemi vermiştir. Bakanlar Konseyi Aralık 1978 de Fransa ve İtalya'nın baskısı sonucunda 8 yıllık bir geçiş dönemi elde etmeye çalışmıştır. Şeftali, domates ve domates salçası 7 yıllık bir geçiş dönemi kapsamına alınmıştır.

Belkide, Yunanistan'ın üyeliğinde Topluluk üreticileri üzerinde en çok endişe yaratan ürün şeftali olmuştur. Yunanistan'ın şeftali üretimi, İspanya'nın üretiminden daha düşük olmasına rağmen, iç tüketimin düşük olması nedeniyle, dünya pazarlarında şeftali ihracatçısı olarak İtalya'dan sonra ikinci gelmektedir.

Turunçgiller açısından da Yunanistan önemli bir üreticidir. Yunanistan'ın tam üyeliğiyle fiyatların Topluluk seviyesine çıkmasıyla, turunçgil üretimi ve ihracatı artmıştır.

Hububat: Geleneksel Yunan tarım ürünleri arasındadır. Hububat için Yunanistan'ın tam üyeliğinden sonra 5 yıllık bir geçiş dönemi verilmiştir.

Şeker: Toplulukta uygulanan kota sistemine Yunanistan'ın uyum göstermesi 5 yılda gerçekleşmesi kararlaştırılmıştır.

Zeytin yağı: Yunan ekonomisi için önemli bir ürün olan zeytinyağında Yunanistan dünyanın 3. zeytinyağı üreticisidir. Yunanistan tam üyelikle ihracatta geri ödeme ve müdahale fiyat sisteminden yararlanacaktır. Yunanistan'ın Topluluğa olan zeytinyağı ihracatı, Topluluğun en büyük ithalatçısı olan İtalya'ya yapılmaktadır. Zeytinyağında geçiş süresi 7 yıl olarak tespit edilmiştir. Bu sürede Yunanistan'ın fiyatlarının, yüksek Topluluk fiyatları seviyesine çıkarılması için verilmiştir. Ancak bu süre Bakanlar Konseyince 8 yıla uzatılmıştır.

Şarap: Yunanistan bütün Akdeniz ülkeleri gibi tanınmış bir şarap üreticisidir. Yunanistan dünyanın 13. şarap üreticisidir. Yunanistan'ın ekilebilir alanlarının % 5 inde bağcılık yapılmaktadır. 12 üyeli Avrupa Topluluğu dünya şarap üretiminin % 65 ini gerçekleştirmektedir. Yunanistan'ın Topluluğa katılma anlaşmasında şarap için 5 yıllık bir geçiş dönemi tespit edilmiştir (Anonymous 1980 a).

Hayvansal ürünler: Et, süt ve süt ürünlerinde 5 yıllık bir geçiş dönemi tespit edilmiştir.

ii. İspanya ve Portekiz: Avrupa Topluluğu'na Portekiz 29 Nisan 1978 de, İspanya ise 28 Haziran 1977 de tam üyelik başvurularını yapmışlardır.

20 Nisan 1978 de Komisyon, her iki ülkenin de Topluluğa katılma başvurularını ilke olarak kabul etmiştir.

Katılma ile ilgili resmi müzakereler Portekiz ile Kasım 1978 de, İspanya ile ise 9 Şubat 1979 da başlamıştır.

Haziran 1984 de toplanan Avrupa Konseyi Fontainebleau zirvesinde ise, her iki ülkenin Topluluğa katılma tarihleri 1 Ocak 1986 olarak tespit edilmiş ve katılma antlaşmaları 12 Haziran 1985 de Lizbon ve Madrid'de imzalanmıştır.

Söz konusu katılma anlaşmalarında tarım sektörüne ilişkin şartlara ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bunlar şöyle özetlenebilir;

Topluluğun her genişlemesi yeni üyelerin Ortak Tarım Politikası kurallarına uyabilmeleri geçiş düzenlemeleri ile kolaylaştırılmıştır. Topluluğun üçüncü genişlemesi sonucu tarımsal görünümde ortaya çıkan durum, İspanya ve Portekiz için özel tip bir geçiş dönemi uygulamasını zorunlu kılmıştır.

Geçiş dönemi Topluluğa katılma tarihinden itibaren on yıl sürecektir ve ürüne bağlı olarak geçmişte diğer üye ülkelerin düzenlemeleri ile karşılaştırılabilir olacaktır. İkinci aşamada ise yeni mekanizmaların uygulanması fiyat ve yardımların Onlu Topluluk'ta olduğu gibi uygulanması söz konusudur(Çakıroğlu 1989).

Toplam on yıl sürmesi öngörülen geçiş döneminin ilk aşaması İspanya için katılma tarihinden itibaren 4 yıl olarak düşünülmüştür. Bu süre 1.1.1986 da başlamakta ve 31.12.1989 da bitmiştir. Portekiz için ise (O.T.P'ye uyum) geçiş döneminin ilk aşaması 5 yıl olarak planlanmış ve duruma bağlı olarak 3 yıla indirilebileceği vurgulanmıştır (Civaner 1987). Buna göre Portekiz ikinci aşamayı 1.1.1989 da ya da 1.1.1991 de geçecektir.

Söz konusu iki ülkenin ilk aşamada gerçekleştirmesi gereken işlemler ise şöyle özetlenebilir;

- Yerel piyasa düzenlerinin AT piyasa düzenleri ile yer değiştirmesi ve adaptasyonun sağlanması ve gerekli alt yapının oluşturulması,

- Gümrük Birliğinin ve Topluluk içi tarifelerin ortadan kaldırılması uygulamalarına başlanması,

- Bazı fiyatlara, yardım ve üretim disiplinlerine uyumun gerçekleştirilmesi.

O.T.P'ye geçiş sürecinin 2. aşaması ise İspanya için 1.1.1990'da başlayacaktır.

Bu dönemde söz konusu ülkeler artık piyasa düzenlerini uyguluyor duruma gelmiş olacaktırlar. Bununda yanında fiyatlar ve yardımlar Topluluk düzeyine ulaşmış olacak ve gümrük Birliği sağlanacak, buna bağlı olarak da genişleyen Topluluk'ta serbest dolaşım gerçekleşmiş olacaktır.

Her iki ülke için de geçiş döneminin 2. aşaması 31.12.1995'te sona ermektedir. Bu tarihten itibaren söz konusu ülkelerin tarımsal yapılarının tümüyle O.T.P. ile bütünleşmesi beklenmektedir.

Bununla birlikte geçiş dönemi süresince İspanya için, şarap, sıvı yağlar ve taze meyve ve sebze ile ilgili özel düzenlemeler ve süt, meyve ve sebze, tereyağ, peynir, dana ve koyun eti, buğday, süt tozu patates ve şarap ithalatı ile ilgili olarak da gözetim uygulaması öngörülmektedir.

Portekiz için ise tarımsal üretimin yaklaşık % 85'ine özel geçiş düzenlemeleri öngörülmüştür. Bunlar, tahıllar,

pirinç, Süt ve süt ürünleri, dana ve koyun eti, domuz eti, yu-
murta ve tavuk eti, taze meyve ve sebze ve şaraptır. İthal-
latta gözetim sistemi, özel bir kalkınma programı ve doma-
tes salçası, kutulanmış domates, ayçiçeği, kolza ve üzüm çe-
kirdeği için özel üretim kuralları öngörülmüştür. Bitkisel
yağlarla ilgili olarak da İspanya ve Portekiz aynı düzenle-
meler ile karşı karşıya kalmışlardır (Çakıroğlu 1989).

İspanya'nın hayli büyük bir tarım potansiyeline sa-
hip olması nedeniyle Topluluk tarım politikasında köklü
değişiklikler yapılması gerekmektedir. Bu özel önlemler
şu hususları kapsamaktadır;

Şarap: Topluluk pazar idaresi kuralları İspanya için
başlangıçta geçerlidir. Pazarın zarar görmemesi amacıyla
uygulanan işletme miktarı İspanya ve Topluluk fiyatları
arasındaki farkı yedi yıllık geçiş süresi içinde kapata-
caktır. Ayrıca İspanya'nın şarap üretim hacmi için bir
referans tavanı oluşturulmuştur. Bu tavanın aşılması halinde
fazla ürünün distilasyonu zorunludur. Son olarak ithalat
yönlendirme seviyelerini düzenleyen tamamlayıcı bir ticaret
mekanizması olup bu mekanizma geleneksel ticaret ortakları-
nın tedricen büyümelerine müsaade etmektedir. Bu uygulama-
nın amacı pazarların bir düzen içinde açılmasını ve gerek-
tiği durumlarda süratli kontrolünü sağlamaktır.

Zeytinyağı ve diğer yağlar: İspanya üretiminin üre-
tim ölçüsü ve yüksek düzeyde korunması 10 yıllık bir geçiş
dönemini gerektirmektedir. Üretim fazlasının oluşmasını ön-
lemek için İspanya'nın ithal kontrolü yağlı tohumlarda ve
zeytinyağında beş yıl geçerli kalacaktır. Topluluk kural-
ları süratle yeniden revize edilecektir.

Meyve ve sebzeler: Bu sektörde de 10 yıllık bir geçiş dönemi olması kararlaştırılmıştır. İlk dört yıllık dönemde İspanya'nın Topluluk kuralları ve Topluluk'taki diğer üreticilere uyan bir yapıyı yeni piyasa koşullarına göre oluşturmaları gerekmektedir. Genişlemeden önceki maddeleri içeren ticari kısıtlamalar bu süreç içerisinde değişmeyecektir. Gümrük tarifelerinin taksimatı bu süre içinde başlatılacak ancak ikinci 6 yıllık gelişme dönemi başlamadan Topluluk fiyatları İspanya'da geçerli olmayacaktır. Tamamlayıcı ticaret mekanizması bu sektörde de uygulanacaktır.

İspanya için sorun teşkil eden süt, süt ürünleri, sığır eti ve taze et için de tamamlayıcı ticaret mekanizması 10 yıl süreyle geçerlidir.

Portekiz'de Topluluk kurallarının başarılı bir şekilde uygulanmasına engel teşkil eden pazarlama ve yapısal zayıflığın öncelikle ele alınması gerekmiş ve geçici düzenlemelerin bu noktalarda odaklanmasına özen gösterilmiştir.

Türkiye'nin Topluluğa olası bir tam üyeliği durumunda Türkiye'ye tanınacak geçiş süresine bir yorum getirebilmek amacıyla Tablo 4.3 hazırlanmıştır. Tablo 4.3 de Topluluğun son üç üyesine tanınan geçiş süreleri verilmiştir.

Tablo 4.3 : Topluluğun Son 3 Üyelerinin Geçiş Süreleri

Ürünler	Her ülkeye tanınan geçiş dönemi (yıl)		
	Yunanistan	İspanya	Portekiz
Sarap	5	7	10
Zeytinyağı ve diğer yağl.	8	10	10
Meyve ve sebzeler	10	10	10
Süt ve süt Ürünleri	5	10	10
Sığır eti ve taze et	5	10	10
Baklagiller	-	10	10
Hububat	5	10	10
Şeker	5	10	10

Kaynak: Anonymous 1980 a
Çakıroğlu 1989

Tam üyelik Türkiye'ye tarım ürünleri ortak piyasa düzenini kurmuş olan "Temel Yönetmelik"le buna ilişkin "Uygulama Yönetmelikleri"ne uyum gereğini de yükleyecektir.

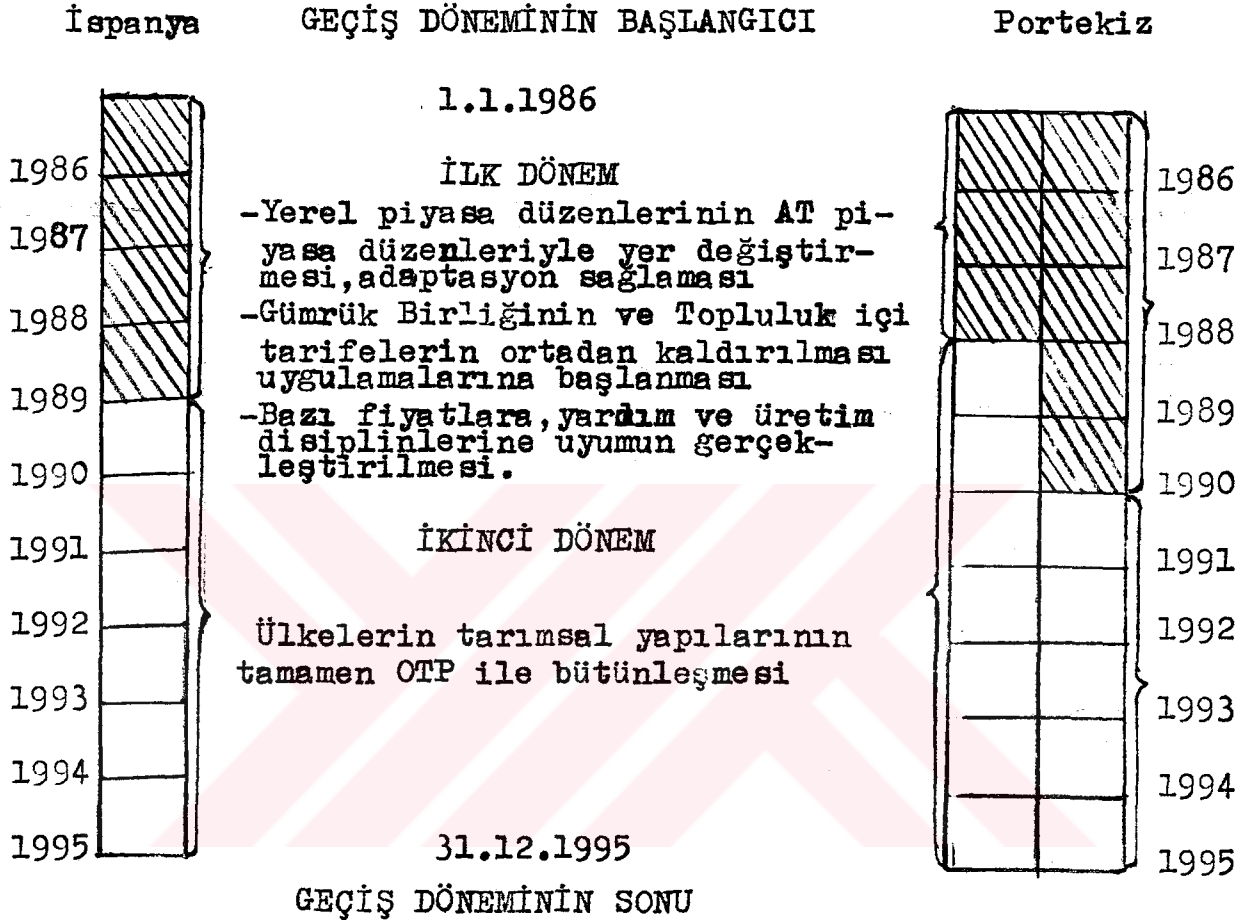
Ancak, bu uyum ani ya da tam üyelikle gerçekleştirilmesi zorunlu bir nitelik taşımayacaktır. Yani "Türkiye Katılma Antlaşması", "Yunanistan Katılma Antlaşması"nda ve "İspanya ve Portekiz Katılma Antlaşması"nda olduğu gibi Türk tarım politikasının ortak tarım politikasına uydurulması yolunda bir geçiş dönemi öngörülmektedir.

Bu dönemde uygulanacak uyum kuralları çok kuvvetli bir olasılıkla Topluluğun son üç üyesinin modelinden esinlenecektir.

Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de fiyat uyumuna dönük önlemler 5 ile 10 yıllık bir döneme sığdırılmıştır. Türkiye'nin düşük destekleme fiyatları ile Topluluğun yüksek destekleme fiyatları arasındaki fark, tam üyeliği izleyen 5 ile 10 yıl içinde kademeli olarak kaldırılması muhtemeldir. Belirlenen geçiş dönemi sonunda Türk destekleme fiyatları, Topluluk destekleme fiyatları seviyesine çıkarılmış olacaktır. Topluluk fiyatlarının geçiş dönemi içinde artırılması veya indirilmesi durumunda, bu artırım veya indirimler doğal olarak, Türk fiyatlarına da yansıtılacaktır. FEOGA sorumluluğu altındaki Topluluk yardımları da, katılmayı izleyen dönemin başından itibaren belirlenen geçiş dönemi süresinde öbür üye devletler düzeyine kademeli olarak çıkartılacaktır (Çınar 1990).

Şekil 4.1'de Topluluğun son iki üyesinin Ortak Tarım Politikasına uyum süreçleri verilmiştir.

Şekil 4.1 : İspanya ve Portekiz OTP'ye Uyum Dönemleri

Kaynak: Anonymous 1986 (Green Europe Newsletter on the CAP Agricultural Aspects of Community Enlargement to Include Portugal And Spain s. 28.

Türkiye'nin olası bir tam üyeliği halinde, belirlenen geçiş dönemi içinde fiyatlar kademeli olarak Topluluk seviyesine çıkartılacaktır. Aynı şekilde Türkiye, üyeliğin gerçekleştiği ilk yılda da prelevman ve restitüsyon miktarlarının tamamını ödemiyecek ve Topluluktan alacağı yardımların da hepsini alamıyacaktır. Geçiş dönemi sürecinde prelevman ve restitüsyonlar da kademeli olarak Topluluk seviyesine çıkartılacaktır.

4.3.2. Tam Üyelik'in son üç üyenin dış ticaretlerine etkileri

AT çerçevesinde gerçekleştirilen gümrük birliğinin sanayi ürünlerinde ticareti artırıcı tarım ürünlerinde ise ticareti saptırıcı bir rol oynadığı, ancak ticaret yaratıcı etkinin ağır bastığı, yaygın olarak ileri sürülen bir görüştür. Dış ticarete katılım oranının arttığı ve genişleyen ticaret akımının özellikle başlangıç döneminde diğer üye ülkelere yönlendirildiği gözlenmiştir. 1960'larda Topluluk içi ticaret, Topluluk dışı ticaretine kıyasla 2 kat hızla artmıştır (Şenses 1988).

Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in tam üyeliklerinin etkileri henüz tümüyle ortaya çıkmamış olmasına karşın, bu ülkelerin deneyimleri olası bir tam üyelik için Türkiye için örnek teşkil edebilir.

Tam üyelikten sonraki dönemde, Yunanistan'da 30 yılı aşkın bir süredir yüksek oranda gerçekleşen büyüme hızı düşmüştür. Yunanistan'ın dış ticaretinde AT'nun payının 1980-85 döneminde ihracatta % 47.6 dan % 53.3 e, ithalatta ise % 39.7 den % 46.7 ye yükseldiği ve dış ticaret olanaklarının arttığı gözlenmiştir. Tarımsal ürünlerde tam üyelik öncesi gözlenen dış ticaret fazlası dış ticaret açıklarına dönüşürken ithalat kısıtlamalarının azaltılmasıyla ithalat hızla artmıştır. Bu artış tüketim mallarında hızlı bir tempoda olmuş ve 1979-85 döneminde 5 kat artarak dokuma, içki, tütün, gıda ve deri gibi imalat sanayi dallarında ithalatın toplam yurtiçi satışlar içindeki payı 1980 de % 2 den 1985 de % 10 a yükselmiştir (Şenses 1988).

Portekiz ve İspanya'nın da tam üyelik deneyimleri dış ticaret açısından Yunanistan'la paralellik göstermiştir. Portekiz'de 1985-86 döneminde ihracat ve ithalat artışıyla birlikte dış ticaret açığı da artmıştır. Bu etkiler İspanya'da daha güçlü bir eğilim göstermiş ve ilk iki yılda ticaret akımları özellikle Topluluğa kaymıştır. Dış talebin zayıflığı karşısında başta sanayi ürünleri olmak üzere ithalatın hızla artması dış ticaret açıklarına neden olmuştur.

Topluluğun son üç üyesi içinde İspanya, 1970 de yürürlüğe giren ortaklık antlaşması nedeniyle en büyük avantajı sağlamış ve 1970 den sonra Topluluk'daki pazar payı artmıştır. Portekiz'in de 1973 ortaklık antlaşmasından sonra Topluluk pazarlarına girişin kolaylaştırılmasıyla pazar gücü artarken, Yunanistan'da aynı etki görülmemiştir (Venzi 1979).

Kuzey Akdeniz ülkelerinin ürünlerine pazar ararken başvuracakları en yakın pazar Avrupa Topluluğudur. Bu da önce Topluluğun kurucularından Fransa ve İtalya'nın sonra da Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in aynı pazarın içinde rekabet eder hale gelmeleri demektir. Bu ülkelerin dışında, benzer tarım ürünleri üreticisi olan Türkiye için de en yakın pazar Topluluk'tur. Bu durum yıllardır Topluluk kapsamında rekabet eden Yunanistan, İspanya, Portekiz ve Türkiye'nin ihracatlarında ilk üç ülkenin üyeliğinden sonra ne gibi değişiklikler olabileceği sorununu gündeme getirmiştir.

Bu dört ülkenin, Topluluğa yaptıkları ihracat üzerinde birbirlerinin etkisini inceleyebilmek için bunların

Topluluğa yaptıkları ihracatın toplam ihracatları içindeki payına bakmakta yarar vardır.

Tablo 4.4 : AT'na Yapılan İhracatın Toplam İhracata Oranı (%)

Ülkeler	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Yunanistan	43.4	46.3	52.5	55.4	53.4	63.7	X
İspanya	43.1	45.8	48.3	49.1	49.9	60.3	63.8
Portekiz	54.0	57.5	58.5	57.4	58.9	68.3	71.2
Türkiye	32.0	30.6	35.1	38.3	39.4	40.8	47.9

Kaynak: Hoşgör 1989.

Tabloda bu dört ülkenin Topluluğa yaptığı ihracatın toplam ihracatlarına oranları 1981 ve 1987 yılları arasında verilmiştir. Görüldüğü gibi toplam ihracat içinde Topluluğa yaptığı ihracatın payının en düşük olduğu ülke Türkiye'dir. En büyük payla da Portekiz'in ihracatının % 71.2 sini Topluluğa yaptığı görülmektedir. Bu oran ne kadar büyük olursa, Topluluğun iç pazar konusunda alacağı önlemlerin veya Ortak Gümrük Tarifesindeki herhangi bir değişikliğin bu ülkelerin ihracatı üzerindeki etkisi de o kadar büyük olur. Özellikle üye olmayan ülkeler açısından Topluluğun tek taraflı olarak alacağı önlemlerden, alınmasına katılmadığı kararlardan ister istemez etkilenme sonucunu doğurur. O halde Türkiye açısından bu tehlike diğer ülkelere oranla daha azdır. Ancak diğer ülkelerde üye olduktan sonra bu tür kararların alınmasında söz sahibi olduklarından, bu tehlike onlar içinde azalmış olur.

Bu oranın düşük olmasının bir başka olumlu tarafı da, bunu artırma beklentisinin diğer ülkelere göre yüksek olmasıdır. Türkiye'nin AT pazarına yaptığı ihracatın

toplam ihracatındaki payının 1980'lerin başında düşük olmasının bir açıklamasıda İran Irak savaşı nedeniyle bu ülkelere yaptığı ihracattaki artıştır. Nitekim 1985-86 yıllarında % 40 civarında seyreden bu oran 1987'de % 47.9'a çıkarak önemli bir artış göstermiştir. Ancak aynı yıllarda İspanya ve Portekiz'de ve 1986 içinde Yunanistan'da görülen artış daha yüksektir. 1984'ten 1985'e geçerken çok az artan bu oran 1986'da Topluluğa üye olan İspanya'da % 60.3'e Portekiz'de % 68.3'e sıçramıştır. Yunanistan'da bu oran 1986'da % 63.7'ye çıkmıştır. Bu durum, bu ülkelerin üyeliği, dış ticaretlerinin AT'na daha bağımlı hale getirildiğinin göstergesidir.

Tablo 4.5 : AT'ından Yapılan İthalatın Toplam İthalata Oranı (%)

Ülkeler	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Yunanistan	50.1	43.0	48.7	47.8	46.8	58.0	X
İspanya	29.0	31.3	32.4	33.4	36.1	50.4	54.6
Portekiz	38.7	40.5	39.2	35.9	38.5	59.0	63.5
Türkiye	28.2	27.5	27.7	27.0	31.7	41.0	43.9

Kaynak: Hoşgör 1989.

Tablo 4.5'de karşılaştırılan ülkelerin Topluluktan yaptıkları ithalatın toplam ithalatlarına oranı yer almaktadır. Buna göre ithalatta Topluluğa bağımlılığın ihracattan daha az olduğu söylenebilir. İspanya için AT'na ihracat oranı 1987'de % 63.8 iken, AT'ndan ithalatın % 54.6'da kaldığı görülmektedir. Portekiz içinde bu oranlar % 71.2'ye karşılık % 63.5'dir. Yunanistan ve Türkiye için bu fark o kadar büyük değildir. Türkiye 1987 yılında ihracatının

% 47.9'unu Topluluğa yaparken ithalatında % 43.9'unu Topluluktan yapmıştır. Bu verilere göre 4 ülkeninde Topluluğa yaptığı ihracatın kendileri için önemi, Topluluktan yaptıkları ithalatından daha büyüktür. Bunun yanında İspanya ve Portekiz'in Topluluğa üye oldukları 1986'da Topluluğa yaptıkları ihracatın toplam ihracatlarındaki oranındaki büyüme, İthalatlarında da görülmektedir. Ancak aynı artışın Türkiye içinde geçerli olması, bunun tek nedeninin tam üyelik olmadığını göstermektedir. Türkiye açısından bu durum, Topluluğa üyelik başvurusuna hazırlanmak ve bu amaçla dış ticaretini bu yöne kaydırmak şeklinde açıklanabilir. Ayrıca 1980 sonrasında Türkiye'nin uyguladığı dışa açık ekonomi politikası, ithalatını da artırmasını gerektirmiş, bunda en yakın gelişmiş ülkelerden karşılanmasına gidilmiştir.

Tablo 4.6 Türkiye ve İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ın Topluluğa yaptıkları tarım ürünleri ihracatındaki benzerliğin yıllar içindeki gelişimini göstermektedir. Önemli olan konu Türkiye'nin rekabet ettiği ülkelerin üyeliklerinin ihracat üzerinde bir etki yapıp yapmadığıdır. Benzerlik indeksleriyle yakalanmaya çalışılan etki de budur. İndekste ki yükselme üyelikten sonra bu ülkelerin, Türkiye'nin Topluluğa sattığı mallarda rekabet gücü kazandığını gösterir. Düşme ise, karşılaştırılan ülkelerin Topluluğa yaptıkları ihracatın bileşiminin üyelikten sonra farklı yönlerde geliştiğini ortaya koyar.

Tablo 4.6 : AT'na Tarım Ürünleri İhracatının Benzerlik İndeksleri (%)

	1974	1981	1982	1983	1984	1985	1986
TürkiyeXİspanya	62	66	68	73	70	64	68
TürkiyeXPortekiz	22	16	18	21	19	18	20
TürkiyeXYunanistan	68	66	56	48	47	48	51

Kaynak: Hoşgör 1989.

Topluluğa tarım ürünleri ihracatında en yüksek benzerlik Türkiye ile İspanya arasında görülmektedir. İki ülke arasındaki tarım ürünleri ihracatı benzerlik indeksi 1983 yılında % 73'e kadar yükselirken bu yıldan sonra gerilemelerle 1985'de % 64'e inmiş ancak İspanya'nın Topluluğa üye olduğu 1986 yılında % 68'e yükselmiştir. Bu yükselmenin sonraki yıllarda devam edip etmeyeceği bilinmemekle beraber, üyeliğin tarım ürünlerinde İspanya'nın Türkiye ile rekabetini artıracakı söylenebilir. Rakip olan iki ülkeden birinin Topluluğa ihracatı, OTP'nin çok sıkı korumacılığının ithalata getirdiği kısıtlamalardan kurtulduğunda kuşkusuz artacaktır. Bu da bu kısıtlamaların devam ettiği üçüncü ülkenin bundan zarar görmesi ile sonuçlanır.

Yunanistan ile ihracat benzerliğimiz ise 1974'de % 68'iken 1986'da % 51'e düşmüştür. Bu düşüş Yunanistan'ın Topluluğa üyeliğinden sonra da durmamış ve İspanya'da olduğu gibi 1986 yılında bir miktar artmıştır. Bu da 1986 yılının İspanya'nın üyeliğinden başka bir özelliğinin olduğunu gösterir. Zira Türkiye'nin tarım ürünleri ihracat benzerlik indeksi her iki ülke ile de 1986 yılında artmıştır. Hatta benzerliğin çok düşük olduğu Portekiz ile Türkiye arasındaki benzerlik bile 1986'da az da olsa artmıştır.

Yunanistan'ın Topluluk'la olan tarım ürünleri dış ticaret dengesi sürekli açık vermektedir (1989'da 186 milyon ECU). Yunanistan tarım ürünleri ithalatının 1989 yılında % 67,6'sını Topluluktan yaparken ihracatının % 73,4'ünü Topluluğa yapmaktadır.

1989 yılı verilerine göre İspanya tarım ürünleri ihracatının % 63'ünü Topluluğa yaparken ithalatında % 39,7'sini Topluluktan yapmaktadır. İspanya 1989 yılında Topluluk'la olan tarım ürünleri dış ticaret dengesinde 1043 milyon ECU fazla vermiştir.

Portekiz'de Toplulukla olan tarım ürünleri dış ticaretinde açık vermektedir. 1989 yılında 406 milyon ECU açık verilmiştir. Portekiz tarım ürünleri ihracatının 1989'da % 62,9'unu Topluluğa yaparken tarım ürünleri ithalatında % 41,2'sini Topluluktan yapmaktadır.

5. TÜRKİYE'DE TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARET POLİTİKASI

5.1. Türkiye'de Tarım Politikası, Tarımsal Üretim Potansiyeli ve Topluluk Karşısında Tarımsal Sorunlar

5.1.1. Türkiye'de tarım politikası

Tarım bütün toplumlarımız en önemli ekonomik faaliyet koludur. İnsanların en temel ihtiyacı olan "beslenme" duygusunu doğrudan karşılayan bir sektör olması nedeniyle yıllar boyunca nüfus artışına paralel olarak tarımın önemi de giderek artmıştır.

Bilim ve teknolojiadaki ilerlemelere rağmen, tarımsal üretimin büyük ölçüde iklim, hava koşulları ve toprağın özelliğine bağlı olması bu sektörün en önemli özelliğidir. Bu nedenle, yıldan yıla doğal faktörlerde oluşan değişimler karşısında üretim miktarına müdahale tarımın makinalaştırılması, sulama olanaklarının artırılması ve etkin gübre kullanımı gibi gelişmelerle sınırlıdır.

Coğrafi konumu ve buna bağlı olarak nüfusun kırsal ve kentsel kesimlere dağılımı ile Türkiye bir Tarım Ülkesidir.

Her ne kadar zaman içinde tarım sektörünün sanayileşme ve kalkınma sürecinin doğal sonucu olarak Türkiye ekonomisindeki yeri oransal olarak giderek küçülse de bugün toplam nüfusun % 55'i, toplam istihdamının ise % 57'si bu sektördedir. Tarım sektörünün GSMH'daki payı 1970'de % 75 iken 1980'de % 57'ye ve 1988'de % 17.2'ye düşmüştür (Anonymous 1989 c). Toplam ihracat içinde tarımın payı 1950'li yıllarda % 90 iken 1989 yılında % 18.18 ve toplam ithalat içinde ise tarım ürünlerinin payı 1989'da % 6.6 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye tarımının genel özellikleri şöyle belirlenebilir.

- Sektör, gelişmekte olan ülkelerin tipik özelliklerini teşkil eden küçük aile işletmelerinden oluşmakta ve üretimin büyük kısmı iç tüketime ayrılmaktadır. Ayrıca toprak küçük parçalara bölünmüş olduğundan verimlilik ve etkin girdi kullanımı yetersizdir.

- Tarım doğal koşullara büyük ölçüde bağımlıdır.
- Üreticiler yeterince eğitilmemişlerdir.
- Tarım ürünleri pazarlaması yeterince geliştirilmemiştir.

Tarım politikasının amaçları verimliliği arttırmak, üretimde kendine yeterliliği sağlamak, tarım ürünleri ihracatını artırmak, tarımın ekonomiye olan katkısını büyütmek, tarım kesiminde çalışanlara daha yüksek gelir ve daha iyi yaşam düzeyinin sağlanması olarak özetlenebilir. Bu amaçlar bazı ufak farklılıklarla her ülke için, dolayısıyla AT ve Türkiye için de aynıdır.

Türk tarım politikasının amaçları kalkınma planlarında genellikle şu şekilde tespit edilmiştir (İper 1989).

- Tarımda belli bir kalkınma hızı sağlamak.
- Üretim teknolojisini geliştirerek, üretimi artırmak.
- Tarım ürünlerinde kendine yeterliliği sağlamak
- Sanayinin hammadde talebini yurt içi üretimle sağlamak.
- Tarım ürünleri ihracatını artırmak.
- Tarım kesiminde çalışanların yaşam düzeyini yükseltmek.

Türkiye ekolojik koşulların uygunluğu nedeniyle, bazı tropik ürünler dışında çok çeşitli tarımsal ürünü üretme şansına sahiptir. Ülkemizde 1960'lı yıllardan sonra verimliliğin yükseltilmesi için çalışmalar hızlandırılmıştır. Ancak tarım ürünleri pazarlamasına yönelik çabalara aynı önemin verildiğini söylemek zordur(Güneş ve ark. 1990).

Türkiye'de tarım ürünleri piyasa ve yapılarında ürünler arasında farklılıklar vardır. Türkiye'de tarım ürünleri piyasaları genelde serbest piyasa koşullarına göre işlemekle birlikte bazı ürünlerin piyasalarına devlet müdahalesi söz konusudur.

Devletin fiyatlara müdahalesi ülkemizde ilk defa 1932 yılında buğdayla başlamış ve zamanla destekleme kapsamındaki ürün sayısı ve alım miktarı artmıştır. 1938 den itibaren desteklemeye alınan ürünler buğday, arpa, çavdar, yulaf ve afyon sakızıdır. 1940 da tütün ve çay da destekleme kapsamına alınmış daha sonraki yıllarda mısır, çeltik ve şeker pancarı da destekleme kapsamındaki ürünler arasına girmiştir(Erakten 1988)a).

Fiyatlarına müdahale edilen ürün sayısı 1970 li yıllara kadar artarak sayısı 30 u bulmuştur. Fakat 1980 li yıllarda destekleme kapsamındaki ürünlerin sayısı azaltılmıştır. 1975 yılında destekleme kapsamındaki ürünlerin sayısı 23 iken 1988 de bu sayı 9 a kadar düşmüştür. Türkiye'de sürekli destekleme kapsamındaki ürünler buğday, arpa, çavdar, tütün, haşhaş ve şeker pancarıdır.

1990 yılında destekleme kapsamındaki ürünlerin sayısı iyice azaltılmış ve şu ürünler destekleme kapsamında kalabilmiştir; Buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır, tütün, haşhaş, şeker pancarı, tiftik ve canlı hayvandır.

Türkiye'de bazı tarım ürünlerinin fiyatları 1986 yılından başlayarak üretimin yönlendirilmesi, arz ve talebin dengelenmesi için ekimden önce açıklanmaktadır. Bu önemli bir politika değişikliğidir. Bu ürünler genelde yıllık tarla bitkileridir.

Destekleme kapsamındaki ürünlerin fiyatları devlet müdahalesiyle oluşurken destekleme dışındaki ürünlerde fiyat tamamen serbest piyasa koşullarına göre oluşmaktadır.

Türkiye'de tarımsal ürünlerin pazarlanması, öztüketimin dışında kalan ürünler için sözkonusudur. Öztüketiminden fazla üretim yapan çiftçinin pazarlanan ürün payı arttıkça pazarlamayı daha örgütlü yürütme çabaları yoğunlaşmaktadır.

Tarım ürünlerinin pazarlanması ya kamu kuruluşları eliyle ya da doğrudan örgütlenerek kooperatifler kurmuş üreticiler tarafından veya aracılar tarafından yapılmaktadır. Devletin 1980 li yıllarda destekleme kapsamını daraltması kamu kuruluşlarının ve kooperatiflerin pazarlamadaki etkinliklerini azaltmıştır. T.C. Merkez Bankasının verdiği krediler içinde destekleme kredilerinin payı azalmış ve destekleme kredileri de 1984 yılından itibaren yalnızca TMO ve Tarım Satış Kooperatiflerine verilmiştir. Desteklenen ürün sayısı azaldıkça, destekleme için ayrılan kredilerde azalmıştır.

Serbest piyasa koşullarında oluşan tarım ürünleri pazarlamasında, üreticiyi koruyan pazarlama örgütlerinin yetersizliği aracılarında yer almasına sebep olmaktadır.

Tarım ürünleri pazarlamasına konu olabilecek ürün miktarının artması, verimliliğin artırılmasıyla açıkçası

Üretim miktarının artırılmasıyla mümkündür. Birimbalana düşen üretim olarak ele alınan tarımsal verimliliğin artırılması, yeterli düzeyde gübre kullanılması, iyi tohumluk, uygun makina-tehizat kullanılması ve yeterli miktarda sulama ve uygun ilaçlama yapılmasına bağlıdır.

Türkiye'de tohumluklar kamu ve özel kuruluşlar eliyle üretilmektedir. 1982 ve 1983 te çıkartılan kararnamelerle tohumluk üreticiliğinin gelişmesi için özel sektöre yönelmesi karara bağlanmış, 1984 te bu konuda mevzuat düzenlemelerine devam edilmiş, 1985 yılında ithal edilen tohumluklarla bazı ürünlerde büyük üretim artışı sağlanmıştır (Eraktan 1988 a).

84/8231 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında verimi, kalitesi ve ekonomik değeri yüksek iç ve dış pazar talebine uygun ürünlerin üretimlerinin artırılması amacıyla, ihtiyaç duyulduğu takdirde ithalata gidilebileceği karara bağlanmıştır. Bu ithalatın finansmanının sağlanması görevi de T.C. Ziraat Bankasına verilmiştir.

Bitkisel üretimde verim artırıcı girdilerin en önemlisi gübredir. Gübre tüketimi Türkiye'de zaman içinde artmıştır. 1950'de 100 ha. alana 2.7 kg. gübre kullanılırken 1984'de bu miktar 309.7 kg'a çıkartılmıştır (Eraktan 1988 b).

Bitkisel ve hayvansal üretimde çeşitli hastalık ve zararlılar verimin ve kalitenin düşmesine ve bazen ürünün veya hayvanın yok olmasına neden olmaktadır. Planlı döneme girdikten sonra gübrede olduğu gibi mücadele ilacı tüketiminde de büyük artışlar olmuştur.

5.1.2. Türkiye'de tarımsal üretim potansiyeli ve Avrupa Topluluğu karşısındaki temel sorunlar

Türkiye iklim, toprak ve su kaynakları yönünden büyük bir tarımsal üretim potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını sağlamak, bu potansiyelin tam olarak değerlendirilmesi ile yakından ilgilidir. Türkiye her geçen gün tarımsal üretim ve dış satım miktarını artırmak için var olan potansiyelini harekete geçirmek zorundadır.

Üretim potansiyelinin kullanım limitine ulaşması; tarımsal alanların genişletilmesi ve etkin girdi kullanımı sonucu verimliliğin artırılmasıyla mümkündür.

Ancak ülkemizde, işlenebilir toprakların kullanımı sınıra ulaştığı için, tarım alanlarının büyük oranda genişletilebilme imkanı yoktur. Bununla beraber uygun olan bölgelerde yılda 2-3 ürün alma kültürünün yaygınlaştırılması, tarımda ek toprak kullanımı anlamına gelecektir. Bunun yanında nadas alanlarının daraltılması da üretimde artışlara neden olacaktır.

Ülkemizde toplam tarım arazisi 1988 yılı rakamlarına göre 27.7 milyon hektardır. Bunun 18.9 milyon hektarı ekilen alan, 5.2 milyon hektarı nadas alan, geri kalan 3.6 milyon hektar alanda da sebze ve meyve yetiştirilmektedir (Anonymous 1988 a).

Nadas alanı, 1960'lı yıllardan 1981 yılına kadar ortalama 8 milyon hektar/yıl olmuştur. Bu arada Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığınca yürütülen "Nadas Alanlarının Daraltılması Projesi" çalışmalarıyla nadas alanları 1982 yılından sonra azalmaya başlamıştır. 1960'lı yıllarda nadas alanının toplam tarım alanı içindeki yeri % 33.2 iken 1988 yılında bu oran % 20'ye düşmüştür.

Ülkemizde nadas alanlarının bu kadar fazla olmasının başlıca sebebi yağış noksanlığı ve sulama şebekesinin eksikliğidir. Yağış noksanlığının tarım üzerindeki olumsuz etkisini asgariye indirebilmek için mevcut su potansiyelinin en iyi şekilde değerlendirilmesi gerekir.

Bu günkü teknik ve ekonomik imkanlar çerçevesinde sulanabilir arazi varlığı 8.5 milyon hektar civarında olup, toplam ekilebilir alanın % 30.5'idir(Anonymous 1989 d).

1980 Genel Tarım Sonuçlarına göre 3 650 910 tarım işletmesinin % 11.5'i yalnız bitkisel üretim,% 2.5'i ise yalnız hayvansal üretim yaparken % 86 oranında işletme de hem bitkisel hem hayvansal üretim yapmaktadır(Anonymous 1980 b).

5.1.2.1. Bitkisel Üretim

Ülkemiz topraklarının % 35.6'sına tekabül eden yaklaşık 28 milyon hektar tarım alanında bitkisel üretim yapılmaktadır.

1987 üretim yılına göre buğday(% 8.5) ve arpa(% 8.7) üretiminde artışlar meydana gelirken,mısır (% 16.7) ve çeltikte (% 4.6) ekim alanlarının daralması nedeniyle azalmalar olmuştur.

Tablodan da görülebileceği gibi 1988 yılında hektara buğdayda 2173 ve arpada 2177 kg verim sağlanmıştır. Avrupa Topluluğu ile karşılaştırıldığında ülkemizde buğday ve arpa veriminin daha düşük olduğu görülmektedir. Hektara buğday verimi AT'da 5100 kg,arpa verimi ise 3700 kg'dır (Anonymous 1987 b).

Tablo 5.1 : Türkiye'de Bazı Tarım Ürünlerinde Ekim Alanı, Üretim Miktarı ve Verimlilik

Ürünler	1987				1988			
	Ekim alanı (000 ha)	Üretim (000 ton)	Verim (Kg/ha)	Ekim Alanı (000 ha)	Üretim (000 ton)	Verim (kg/ha)	Üretim artışı (%)	
Hububat								
Buğday	91415	18.800	2.035	9.435	20.500	2.173	8.5	
Arpa	3.314	6.900	2.092	3.445	7.500	2.177	8.7	
Mısır	570	2.400	4.215	500	2.000	4.000	- 16.7	
Çeltik	53	5.185	5.189	51	263	5.147	- 4.6	
Bakliyat								
Nohut	665	725	1.106	778	778	999	7.2	
Mercimek	916	925	1.012	983	1.040	1.058	12.4	
Fasulye	180	210	1.167	176	211	1.199	0.5	
Fığ	226	180	796	245	184	751	2.2	
Endüstri Bit.								
Tütün	170	182	1.070	-	212	-	16.4	
Ş.Pancar	319	12.717	32.476	317	11.534	36.385	- 9.3	
Afyon (Kapsül)	6	3	549	-	10	-	191.6	
Pamuk (Kütü)	586	1.450	2.474	-	1.500	-	3.5	
Yağlı Tohumlar								
Ayçiçeği	775	1.100	1.419	750	1.150	1.533	4.6	
Susam	108	43	398	94	45	479	4.7	
Haşhaş	6	4	618	-	12	-	213.5	
Soya	112	250	2.233	66	150	2.273	-46.0	
Yumur Bitkiler								
Sogan	73	1.300	17.808	75	1.345	17.933	3.5	
Pata tes	194	4.300	22.165	196	4.350	22.194	1.2	

Kaynak: Anonymous 1988, a.

Nohut(% 7.2),mercimek (% 12.4),fasulye(% 0.5) ve fiğ(% 2.2) üretiminde artışlar meydana gelmiş,buna karşılık bakla ve bezelye üretimi azalmıştır.

Endüstri bitkilerinden tütün(% 16.4),afyon kapsülü (%191.6) ve pamuk(% 3,5) üretiminde bir önceki yıla göre artışlar gerçekleşirken,şeker pancarı üretiminde(% 9.3) azalma olmuştur. Şeker pancarı üretimindeki düşme,ekim alanlarının daralmasından kaynaklanmıştır. 1987 yılında 391 bin hektar alanda şeker pancarınüretimi yapılırken 1988 yılında ekim alanı 371 bin hektara düşmüştür. Şeker pancarında 1988 yılında hektara verim 36.385 kg'a ulaşmıştır. Şeker pancarında hektara verim dünyada 33.940 kg ile Türkiye ortalamasının altında iken AT'da ise 48.000 kg ile Türkiye'den yüksektir.

Yağlı tohumlarda haşhaş(% 213.5), ayçiçeği(% 4.6) ve susam (% 4.7) üretimi bir önceki yıla göre artış gösterirken,soya üretiminde % 40 azalma olmuştur. Soya üretimindeki düşme ekim alanlarının daraltılmasından kaynaklanmıştır. 1987 yılında 112 bin hektar olan soya ekim alanı 1988'de 66 bin hektara gerilemiştir. Soyada verim 1988'de 2.273 kg/ha AT'da ise 3.220 kg/ha ile Türkiye'deki verimin epeyce üstündedir.

Yumrulu bitkilerden soğan(% 3.5), patates(% 1.2) üretimi artmıştır. 1988 yılında hektara patates verimi 22.194 kg olarak gerçekleşirken AT'da 32.100 kg/ha'dır.

Türkiye'nin azımsanamayacak bir tarım potansiyeli vardır. Fakat verimdeki düşüklük bu potansiyelin kullanılamadığını göstermektedir. AT ile bir karşılaştırılma ya-

pılacak olursa tarım ürünlerinde verimlilik ülkemizde Topluluğa göre çok düşüktür. Topluluk ve Türkiye'de yıllardan beri birim alandan sağlanan verimde büyük artışlar meydana gelmiştir.

Tablo 5.2 : AT ve Türkiye'de Tarımsal Verim (Kg/ha)

Ürün Çeşidi	1973		1986	
	AT	Türkiye	AT	Türkiye
Tahıllar(çeltik hariç)	3.300	1.200	4.330	1.985
Buğday	3.220	1.130	5.100	2.030
Arpa	3.280	1.137	3.700	2.095
Çavdar	2.540	1.130	2.990	1.580
Çeltik(AT-10)	4.330	2.650	5.750	3.000
Mısır	4.850	1.760	6.310	4.107
Şeker pancarı	39.500	33.060	48.000	30.540
Soya fasulyesi	1.750	1.460	3.220	2.220
Kolza	2.050	1.200	2.900	1.198
Ayçiçeği	850	1.164	1.530	1.364
Tütün	1.600	460	1.870	900
Pamuk(saf)	637	757	1.000	885
Elma	23.400	11.400	26.000	18.600
Armut	19.600	6.250	19.000	8.250
Şeftali	11.000	7.600	12.600	12.400
Kayısı	8.200	4.200	9.100	7.230
Portakal	14.100	18.300	17.800	20.700
Limon	16.800	19.250	14.200	18.400
Domates	33.900	25.000	41.100	32.250
Patates	25.900	12.220	32.100	19.800
Soğan	-	9.840	23.500	17.800

Kaynak: Anonymous 1987 b.

Anonymous 1988 a.

Tablodan da görüldüğü gibi 1973 yılından 1986 yılına kadar hem AT hem de Türkiye'de verimlilikte artışlar olmuştur. Ancak Topluluğun, tarım ürünlerinde hektardan alınan verimi Türkiye'ye en oldukça yüksektir. Sadece limon ve portakal verimi Topluluğa göre Türkiye'de daha yüksektir.

Ülkemizde birim alandan sağlanan verim seviyesi Topluluk seviyesine çıkartılabilse tarımsal üretimimiz ne

olacaktır gibi bir soruya yanıt olarak, Türkiye, tarımsal teknolojisini iyileştirme üzerine kurulu bir politika izlerse, yani sulu alanı tam kapasite ile kullanıp, gübre kullanımını toprakların ihtiyaç duyduğu miktara açıkarttığı, yüksek verimli tohumluk kullandığı, iklimin elverişli olduğu bölgelerde yılda 2-3 ürünü gerçekleştiren ve madası değerlendiren bir tarım politikası izlediği takdirde tarımsal üretimi % 100 artırması yani iki katına çıkarması mümkün görünmektedir. Çünkü, tablo 5.2'den de görülebileceği gibi Topluluktaki tarımsal verim Türkiye'dekinin yaklaşık iki katı dolayındadır.

Oysa kalkınma planlarımız tarım sektörü toplam üretiminde yıllık ortalama % 4'lük bir büyümeyi hedeflemiştir. Örneğin 6. Beş Yıllık Plan tarım sektörü üretiminde yıllık ortalama artış % 4.2 olarak hedeflenmiştir. Sektörde bitkisel ürünlerde yıllık üretim artışını ortalama % 3.7 hayvancılıkta ise % 4.9 olması öngörülmüştür. Potansiyelin üretime dönüştürülmesi ön koşuldur. Türkiye'nin tarımsal üretim potansiyeli mevcut üretimin iki katı olduğu düşünülürse, bunun yarısının nüfus artışıyla tüketilebileceği varsayımı ile, yarısının dışarıya ihraç edilebilmesi mümkündür.

5.1.2.2. Hayvansal Üretim

Hayvan varlığı açısından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında olmamıza rağmen, hayvan sayısı hakkında son yıllara ait veriler mevcut değildir. Bu konudaki en son rakamlar 1984 yılı itibarıyla yurdumuzda 12.4 milyon baş sığır; 40.4 milyon baş koyun; 13 milyon baş keçi, 54.4 bin manda 60 milyon adet kanatlı bulunduğudur. Tablo 5.3 'de Türkiye'deki bazı hayvanların sayıları verilmiştir.

Tablo 5.3: Türkiye'de Seçilmiş Bazı Hayvan Sayıları (Bin adet)

Cinsi	1980	1981	1982	1983	1984
Sığır	15.894	15.981	14.484	14.099	12.410
Manda	1.031	1.002	808	758	544
Koyun	48.630	49.598	49.636	48.707	40.391
Kıl Keçisi	15.385	15.070	14.655	13.615	11.127
Tiftik Keçisi	3.658	3.856	3.558	3.117	1.973
Tavuk-horuz	58.584	56.753	59.646	60.435	60.742

Kaynak: Anonymous 1987 c.

Ülkemizde hayvan başına verim, gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür. Bunun en önemli sebebi, hayvan varlığımızın büyük bir bölümünün verimi düşük yerli ırklardan oluşmasıdır. Yem Üretiminin yetersizliği, yem fiyatları ile ürün fiyatları arasındaki dengesizlik, hastalıklarla mücadelede yetersizlik, verimin düşük olmasının nedenlerindendir. Ülkemizde karkas ağırlığı ortalama olarak sığırlarda 150 kg, koyunlarda 13 kg. ve keçilerde 15 kg. dır. Bir karşılaştırma yapılabilmesi için, gelişmiş ülkelere ait bazı verim ortalamaları verilmiştir.

Tablo 5.4: Bazı Ülkelerde Hayvan Başına Et ve Süt Verimleri kg/baş

Ülkeler	Karkas Ağırlığı			İnek Sütü
	Sığır	Koyun	Keçi	
Dünya	205	15	11	2.090
Gelişmiş Ülkeler	232	16	13	3.498
Gelişmekte Olan Ülkeler	159	14	11	738
ABD	279	28	-	6.214
Rusya	194	15	16	2.415
Fransa	247	18	12	3.375
F.Almanya	279	20	-	4.792
İtalya	237	9	7	3.604
İspanya	228	12	9	3.337
Yunanistan	200	11	11	1.825
Avustralya	187	16	16	3.449
Türkiye	150	13	15	1.200

Kaynak: Anonymous 1988 b.

Tablo 5.4'den görülebileceği gibi hayvansal verimlilikte ülkemiz hem karkas ağırlığında hem süt veriminde gelişmiş ülkelerin çok altında olduğu gibi dünya ortalamasının da altındadır. Tablo'da verilen değerlerden yalnızca keçinin ortalama karkas ağırlığında Türkiye gelişmiş ülkelerin ve dünya ortalamasının üstündedir.

Türkiye hayvancılığında kültür ırkı ve melezlerinin oranının artırılması, böylece genotip iyileştirilirken bu genotiplere uygun çevre koşullarının da yaratılabilmesiyle verimlilik seviyesi artırılabilir. Böyle bir durumun yaratılmasıyla da hayvansal üretimimiz iki katına çıkabilir.

Topluluk ve Türkiye arasında bitkisel ürünlerdeki verimlilik farklılıkları hayvancılık sektöründe de mevcuttur. Toplulukta sığır eti için ortalama karkas ağırlığı 291.6 kg. iken Türkiye'de 150 kg. dir. Topluluk'ta bir inekten yılda 4242 kg süt alınırken Türkiye'de 1200 kg'dır. Türkiye'deki sığır mevcudu Topluluk sığır mevcudunun yaklaşık % 16'sına eşittir. Fransa, Almanya ve İngiltere'nin sığır mevcudu Türkiye'dekinden fazladır. Diğer Topluluk üyelerinin sığır mevcudu Türkiye'nin sığır mevcudundan daha azdır. Ancak Türkiye'nin sığır mevcudunun yaklaşık % 73'ünü düşük verimli yerli ırklar oluşturmaktadır. Hayvancılığımız büyük ölçüde meralara dayalı ekstansif bir yetiştirme yöntemine dayanmaktadır. 1950'li yıllardan sonra meraların daraltılması, artan hayvan popülasyonunun yoğun olarak bu meralarda beslenebilmesi, meraların kalitesinin düşmesine neden olmuştur. Beslenme, barınak ve hayvan hastalıklarıyla mücadelenin yetersiz olduğu bir ortamda yetiştirilen hayvanlarının et ve süt veriminin düşük olması da doğaldır.

Ülkemiz hayvansal üretimi tablo 5.5'de verilmiştir. 1988 yılında görülen üretimdeki artış 1989 yılında da hedeflenmiştir. Hayvansal üretimde beklenen artışların gerçekleşebilmesi için hayvancılığın içinde bulunduğu problemlerin çözülmesi gerekmektedir.

Türkiye'de kırmızı et işleme tesisleri, genel olarak sağlık şartları bakımından yetersiz ve işleme tekniği bakımından da ilkel durumdadır. Bir kamu kuruluşu olan Et ve Balık Kurumu toplam et üretiminin % 7'sini denetleyebilmektedir. Özel entegre et tesisleri ise henüz yeterli etkinliğe kavuşmamıştır.

Beyaz et üretimi, ülkemiz protein açığının kapatılması açısından önemlidir. Beyaz et üretimimizde giderek artmaktadır. Bu gün kişi başına beyaz et tüketiminde 5.5 kg'a ulaşılmış ve ihracatçı ülke durumuna gelinmiştir.

Bugün Türkiye damızlık olarak dışa bağımlıdır ve ana-baba ithalatı yapmaktadır. Bu durum civciv fiyatlarının yükselmesine ve üreticilerin şikayetlerine sebep olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye bu ithalatına devam etmekle birlikte yurt içi üretim çalışmalarına da hız vermelidir.

Ülkemizde süt hayvanı sayısı yeterli olmasına rağmen üretim kapasitesi düşüktür. Süt üretimi ineklerde yılda 1200 kg. ve kişi başına tüketim tereyağı 2.2 kg ve peynir 7 kg'dır. AT ülkelerinde inek başına süt üretimi 3-5 ton iken kişi başına taze süt tüketimi 101 kg, tereyağı 6 kg ve peynir 14 kg'dır.

Süt üretiminin artırılması için, düşük verimli yerli inekler yerine yüksek verimli kültür ırkları ikame edilmeli ve rasyonel beslemeye önem verilmelidir.

Tablo 5.5: Türkiye'nin Hayvansal Üretimi

1988 Yılı Fiyatlarıyla

Ürünler	1987 Gerçekleşme		1988 Tahmin		1989 Program hedefi		Yıllık değer artışı %	
	Miktar Bin ton	Değer Milyar TL	Miktar Bin ton	Değer Milyar TL	Miktar Bin ton	Değer Milyar TL	1988/87	1989/88
Toplam Et	1.460	3890,0	1.540	4088,0	1.627	4301,4	5.1	5.2
(Kırmızı et)	1.110	3330,0	1.160	3480,0	1.213	3639,0	4.5	4.6
(Beyaz et)	350	560.0	380	608,0	414	662,4	8.6	9.0
Süt	7.000	2100,0	7.330	2199,0	7.690	2307,0	4.7	4.9
Yumurta	370	399,6	386	416,9	403	435,2	4.3	4.4
Yapağı-tiftik	108	270,0	110	275,0	113	282,5	1,9	2,7
Diğerleri	-	1275,5	-	1290,8	-	1307,6	1.2	1.3
Toplam	-	7935,1	-	8269,7	-	8633,7	4.2	4.4

Kaynak: Anonymous 1989 e.

Türkiye'de işlenen sütün yaklaşık % 13 kadarı kamu ve özel süt fabrikalarında, geriye kalan bölümü ise ilkel teknolojiyle işlenmektedir. Bu durum da sütün ileri teknolojiyle işlenmesi sağlanmalı ve standart üretim zorunlu tutulmalıdır.

Ülkemizde köy tavukçuluğunun çoğunluğunu oluşturduğu yumurta üretimi 6 milyar civarında olup, kişi başına tüketim 5-6 kg'dır. AT ülkelerinde yıllık kişi başına yumurta tüketimi 14 kg dolayındadır. Türkiye'deki protein açığını kapatmak, Ortadoğu ülkelerine ihracatı devamlı kılmak ve AT'a tam üyelik açısından, hibrit anaların ithalatının yanında, damızlık üretimine çalışılmalı ve yem kalitesi yükseltilerek yemden yararlanma oranı yükseltilmelidir.

5.2. Türk Dış Ticaret Politikasında Tarım Ürünlerinin Yeri

5.2.1. Tarım Ürünleri dış ticaretinde gelişmeler

Gelişmekte olan ülkelerin temel özelliği ihracatlarının tarım ürünleri, ithalatlarının ise sanayi ürünleri ve sanayide kullanılacak ham ve yarı işlenmiş mallara dayanmasıdır. Gelişmiş ülkelerin ise ihracatları kadar ithalatlarında da sanayi ürünleri ağırlık taşımaktadır.

Türkiye'de ödemeler dengesi sürekli açık vermektedir. Bunda dış ticaret açıkları önemli rol oynamaktadır. İhracat gelirlerinin ithalatı karşılayamaması ekonominin düzenli işlemlerini güçleştirmektedir. 1989 yılı verilerine göre ihracatın ithalatı karşılama oranı % 73'dür. Dış ticaret dengesi 1989 yılında 4 135 300 000 ABD \$'ı açık vermiştir. Tarım ürünleri dış ticaretindeki görünüm ise daha farklıdır. Tarım ürünlerinde ihracatın ithalatı kar-

gılama oranı % 204 dır. Tarım ürünleri dış ticaret dengesi Türkiye'de hep pozitif olmuştur. 1989 yılında tarım ürünleri dış ticaret dengesi 1085 milyon ABD \$ fazla vermiştir. Buna rağmen ilginç bir değişiklik 1981 yılında yapılan tarım ürünleri ihracatının % 5.6 sı kadar tarım ürünleri ithalatı yapılmış ve 1989 da bu oran % 48.9 a yükselmiştir.

Türkiye'nin ihracatı, gelişmekte olan ülkelerin tipik görünümüne sahiptir. 1950'li yıllarda ihracatımızın % 90 ını tarım ürünleri oluştururken, 1989'da aynı oran % 18.28'e düşmüştür. Ancak tarım ürünleri dışında kalan diğer ihracat malları içinde işlenmiş tarımsal ürünler oldukça büyük yer tutmaktadır.

Tarım ürünlerinin ihracat içindeki payı yıllara göre azalırken işlenmiş tarım ürünlerinin payı da artmıştır. Geçmiş yıllarda kotalar ve gümrüklerle korunan ve yalnızca devlet tarafından ithalatı yapılan tarım ürünleri şimdi serbestce yurda girebilmektedir. 1980'den sonra miktar kısıtlamaları yerine vergi ve fonlar aracılığıyla korunan bir dış ticaret politikası yürürlüğe konmuştur. Belirli bir program dahilinde ithalatı izne tabi malların sayısı azaltılmış ithalattan alınan fonlar etkin bir dış ticaret aracı olarak kullanılmıştır.

1980 yılında başlatılan ekonomide dışa açılma çabalarının sonucu olarak dış ticaretimizde, özellikle ihracat lehine önemli gelişmeler olmuştur. Bu zaman içinde AT ülkeleriyle olan ticaretimiz canlanmış, Ortadoğu ve İslam ülkeleriyle olan ticaretimizde büyümeler sağlanmıştır.

İthalatta başlayan liberalleşme eğilimi neticesinde de, ithalat deseninde değişimler olmuş ve ithalat içinde tüketim maddelerinin payı artmış ve bu tüketim mallarının büyük bir kısmını da gıda ürünleri oluşturmuştur.

Tarım ürünlerinin ihracatın temelini oluşturması daha öncede belirtildiği gibi gelişmekte olan ülkelerin yapısal özelliklerindendir. Ekonomik kalkınmanın sanayileşme aşamasında bu yapı yavaş yavaş değişir. Tarım ürünleri ihracatı miktar olarak artsa dahi, toplam ihracat içindeki oranı giderek azalır. Türkiye'nin ihracatında tarım ürünleri, planlı dönemin başı olan 1963 yılına kadar % 85-90 gibi yüksek bir orana sahip olmuştur. Tarım ürünlerinin ihracata katkısı 1963 ten sonra düşmeye başlamış ve 1963-1967 döneminde % 77.5 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 5.6 dan da görülebileceği gibi, tarım ürünlerinin toplam ihracat içindeki payında asıl düşüş ihracatın atılım yılı olan 1981 de olmuştur. 1981 den sonra da bu düşüş devam etmiş ve 1989'da bu oran % 18.28 olarak gerçekleşmiştir.

Son 25 yıllık dönemde tarım ürünleri ihracatının toplam ihracattaki payı yaklaşık dört kat azalarak % 80'den % 18'e düşmüştür. İhracatımız 1960 lı yıllarda % 80 tarım ürünleri ağırlıklı bir ihracattan, 1985 ten sonra % 80 sanayi ürünleri ağırlıklı bir ihracata dönüşmüştür. Ancak % 80 sanayi ürünleri ihracatı içinde işlenmiş tarım ürünlerinin de olduğu unutulmamalıdır.

i. İhracattaki gelişmeler: Tarım ürünleri ihracatının toplam ihracattaki oranı giderek azalsa da değer olarak

Tablo 5.6 : Türk Dış Ticaretindeki Gelişmeler

Yıllar	Toplam İhra- cat(000 \$)	Tarım ürünleri ihracatı(000\$)	Tarım ürün payı (%)	Toplam ithalat (000 \$)	Tarım ürün it- halatı(000 \$)	Tarım ürün.Topl. ith.payı (%)
1981	4.702.934	2.219.409	47.19	8.933.366	124.990	1.4
1982	5.745.973	2.140.505	37.25	8.842.665	176.226	1.99
1983	5.727.833	1.880.712	32.83	9.235.001	138.136	1.50
1984	7.133.602	1.748.879	24.52	10.756.922	417.719	3.88
1985	7.198.008	1.719.488	21.61	11.343.375	375.287	3.31
1986	7.456.724	1.885.605	25.29	11.104.770	457.272	4.12
1987	10.190.047	1.852.539	18.18	14.157.805	782.342	5.53
1988	11.662.021	2.341.398	20.0	14.335.396	499.301	3.84
1989	11.624.700	2.125.500	18.28	15.792.100	1.318.600	6.6
1990	12.959.300	2.347.200	18.11	21.302.300	1.318.600	5.9

Kaynak: T.C.Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü

tarım ürünleri ihracatı yıllara göre ufak dalgalanmalarla artış göstermiştir. 1950 yılında 250 milyon \$ civarında olan tarım ürünleri ihracatı ufak artışlarla 1975 yılında 800 milyon \$ a ulaşmıştır. İlk defa 1976 da bir önceki yıla göre % 60 bir artışla tarım ürünleri ihracatı 1 250 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. 1981 den sonra da tarım ürünleri ihracatı genelde 2 milyar \$ civarında dalgalanmıştır(Şahinöz 1989).

Tarım Ürünleri ihracatının bileşimi, 1980 sonrası olumlu gelişmeler göstermiştir. Tarım Ürünleri ihracatının çeşitlenmesi ile sınırlı sayıda ürüne bağımlılığın azaltılması ve yeni dış pazarlar keşfedilerek pazar çeşitlendirilmesi olmuştur. 1970 li yıllarda tarım ürünleri ihracatının % 95 ini bitkisel ürünler oluştururken 1980 yılından sonra bu oran azalarak % 80 civarında dalgalanmıştır. Tarım Ürünleri ihracatında hayvancılık ürünlerinin payı 1970 li yıllarda % 4 iken en yüksek oranı ile 1983 yılında % 19.3 olarak gerçekleşmiştir. 1989 yılına kadar dalgalanma göstermiştir.

Tablo 5.7. de tarım ürünleri ihracatının bileşimi verilmiştir. Tabloda 1979 ve 1989 yılları arasında tarım ürünleri ihracatı içinde bitkisel ürünler, hayvancılık ürünleri, su ürünleri ve orman ürünleri ihracatının oransal dağılımı ve değerleri verilmiştir.

Tablo 5.7 den de görülebileceği gibi 1989 yılında tarım ürünleri ihracatının % 83.9 unu bitkisel ürünler % 13 ünü hayvancılık ürünleri, % 2.5 ini su ürünleri ve % 0.6 sını da orman ürünleri oluşturmuştur.

Tablo 5.7: Ana Üretim Dalları İtibariyle Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon \$)

Yıllar	Toplam	Bitkisel Ürünler	B.Ü. Oranı (%)	Hayvan- cılık Ürünleri	H.Ü. Oranı (%)	Su Ürünleri	S.Ü. Oranı (%)	Orman Ürünleri	O.Ü Oranı (%)	Yüzdelere Toplam
1979	1.344	1.253	93.2	62	4.6	22	1.7	7	0.5	100.00
1980	1.671	1.533	91.7	108	6.5	23	1.4	7	0.4	100.00
1981	2.220	1.923	86.6	258	11.6	27	1.2	12	0.6	100.00
1982	2.140	1.699	79.3	389	18.1	24	1.2	28	1.4	100.00
1983	1.880	1.484	78.9	362	19.3	20	1.1	14	0.7	100.00
1984	1.749	1.382	79.2	323	18.2	20	1.2	24	1.4	100.00
1985	1.719	1.441	83.8	244	14.2	21	1.2	13	0.8	100.00
1986	1.886	1.547	82.1	285	15.1	40	2.1	14	0.7	100.00
1987	1.853	1.484	80.0	311	16.8	45	2.4	13	0.8	100.00
1988	2.341	1.989	84.9	286	12.2	51	2.3	15	0.6	100.00
1989	2.126	1.785	83.9	276	13.0	53	2.5	12	0.6	100.00
1990	2.347	2.062	87.8	216	9.2	57	2.4	12	0.5	100.00

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü

(*) Anonymous, 1990 a.

Hayvancılık ürünleri ihracatta 1980 yılından sonra en önemli atılımını 1983 yılında gerçekleştirmiş ve sonra da hemen hemen aynı seviyede kalmıştır.

Tarım ürünleri ihracatında önemli bir değişim de ihraç edilen bitkisel ürünlerin bileşiminde olmuştur. Türkiye'nin geleneksel ihraç ürünleri olan ve bitkisel ürün ihracatında ilk sıraları işgal eden Pamuk, fındık, kuru üzüm ve tütünün tarım ürünleri ihracatındaki payı 1970 li yıllarda % 70-80 arasında değişirken 1980 yılından sonra yavaş yavaş azalarak 1982 yılından itibaren % 50 min altına düşmüştür. 1988 yılında tarım ürünleri ihracatında tütünün payı % 11.3, kuru üzümün % 6, pamuğun % 7 ve fındığın payı da % 15 olup, bu dört ürünün payı toplam % 40 civarında gerçekleşmiştir.

Tarım ürünleri ihracatının ülke gruplarına göre dağılımını incelediğimiz zaman en büyük payı AT ülkeleri almaktadır. Tablo 5.8'de tarım ürünleri ihracatımızın ülkelere dağılımı verilmiştir.

1984 yılında tarım ürünleri ihracatının % 31.2 si Avrupa Topluluğuna yönelikken bu oran 1988 yılında % 33.2 ye çıkmıştır. Körfez ülkelerinin sektör ihracatı içindeki payı 1984 yılında % 21.7 iken 1988 yılında % 17.2 ye düşmüştür.

ii. İthalattaki gelişmeler: Cumhuriyetin ilk yıllarında saptanan tarım ürünlerinde kendine yeterlilik politikası 1980'li yılların başına kadar uygulanmış ve söz konusu ürünlerin ithalatına ancak tahıl ve bitkisel yağlar gibi temel tarım ürünleri üretiminde açıklar olduğu zaman izin

Tablo 5.8 : Tarım Ürünleri İhracatının Ülkelere Dağılımı (000 \$)

Ülke Grupları	1984		1985		1986		1987		1988	
	Değer	S.İ. %	Değer	S.İ. %	Değer	S.İ. %	Değer	S.İ. %	Değer	S.İ. %
AT	546	31.2	582	33.9	753	39.9	692	37.4	778	33.2
ABD	164	9.4	229	13.3	183	9.7	206	11.1	186	7.9
Japonya	13	0.7	16	0.9	31	1.6	29	1.6	37	1.6
Kanada	16	0.3	7	0.4	9	0.5	12	0.6	12	0.5
Diğer OECD Ülk.	127	7.3	97	5.6	126	6.7	121	6.5	135	5.8
COMECON	143	8.2	160	9.3	114	6.0	121	6.5	208	8.9
Körfez Ülkeleri	473	27.1	431	25.1	412	21.8	398	21.5	403	17.2
K.Afrika Ülk.	59	3.4	26	1.5	89	4.7	67	3.6	124	5.3
Diğer Ülkeler	217	12.4	171	9.9	169	9.0	207	11.2	458	19.7
TOPLAM	1.748	100.0	1.719	100.0	1.886	100.0	1.853	100.0	2.341	100.0

Kaynak: Anonymous 1989 f.

verilmiştir. 1980 yılından sonra izlenen dışa açık ekonomi modeli çerçevesinde, üretimdeki açıkların yanında iç piyasa fiyatlarını kontrol edebilmek ve işlenmiş tarım ürünlerinde kaliteyi artırabilmek için tarım ürünleri ithalatı serbest bırakılmıştır. Bu da tarım ürünleri ithalatının sürekli artmasına neden olmuştur. 1981 yılında yaklaşık 125 milyon \$ olan tarım ürünleri ithalatı 1989 yılında 1 milyar \$ 1 aşmıştır.

İthalat miktarındaki artışla birlikte tarım ürünlerinin toplam ithalat içindeki payda artmıştır. 1980 öncesinde % 1 ile % 1.5 arasında değişen söz konusu pay 1980 den sonra artışa geçmiş ve 1989 yılında % 6.6 ya ulaşmıştır. Son yılların tarım ürünleri ithalatının en büyük özelliği de süt ürünlerinden canlı hayvanlara, etten patates ve muza kadar çeşitlilik göstermesidir.

Tarım ürünleri ithalatındaki artış tarım ürünleri ihracatındaki artışın çok üstünde olmuştur. 1981 yılında yapılan tarım ürünleri ihracat değerinin % 5.6 sı kadar tarım ürünleri ithal edilirken 1989 da % 48.9 u kadar tarım ürünleri ithal edilmiştir. Buda yapılan ihracatın yaklaşık yarısı kadar da ithalat yapıldığının bir göstergesidir. Buradan çıkarılacak sonuç; Türkiye'nin tarım ürünleri yönünden eksik beslenme pahasına da olsa ithalattaki kısıtlamalarla uzun süre muhafaza ettiği kendine yeterli olma özelliğini yavaş yavaş kaybettiğidir. Bunada neden 1980 sınırsızda ithalatın liberalleştirilmesi olsa gerek. Çünkü 1980 öncesinde ihraç ettiğimiz birçok ürünü şimdi ithal eder durumdayız.

Tarım ürünleri ithalatımızda hızlı bir artış vardır. 1981 yılında 125 milyon \$ olan tarım ürünleri ithalatımız 1989 yılında bir milyar \$ ı aşmıştır. Tarım ürünleri ithalatımız alt sektörler halinde tablo 5.9 da verilmiştir.

Tablo 5.9 : Tarım Sektörü İthalatı (000 \$)

Ürün Grupları	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Bitkisel Ürünler	312.004	242.263	240.787	344.355	173.571	769.00
Hayvancılık Ür.	98.697	105.011	151.544	319.681	211.516	205.00
Su Ürünleri	51	619	3.600	7.829	4.582	3.00
Orman Ürünleri	6.976	27.394	60.342	120.496	109.632	64.00
Toplam	417.719	357.287	457.273	782.342	499.301	1.041.00

Kaynak: Anonymous 1989 f.

1984 yılında bitkisel ürünlerin ithalatı 312 milyon \$ iken 1988 yılında % 79.8 azalarak 174 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan hayvancılık ürünleri ithalatı ise aynı dönemde 99 milyon \$ dan % 114.3 lük bir artışla 212 milyon \$ a yükselmiştir.

Tarım sektörü ithalatının ülke gruplarına dağılımına bakıldığında 1984-1988 döneminde büyük bir değişimin olduğu görülmektedir. 1984 de tarım ürünleri ithalatımızda % 62,2 lik bir payla ABD en büyük yeri işgal etmekteydi. 1988 yılında ise AT'nun tarım ürünleri ithalatımızdaki payı 1984 de % 9.6 dan % 18.18 e ulaşmıştır.

Tarım ürünleri ithalatımızda ABD'nin payının azalmasına karşılık Avrupa Topluluğu'nun payı artmıştır. OECD ülkelerinin payında da büyük artışlar olmuştur. Körfez ülkelerinin tarım ürünleri ithalatımızdaki payı 1984 de % 2,6 iken 1988 yılında % 6.18 olmuştur.

Tablo 5.10 : Tarım Ürünleri İthalatının Ülke Gruplarına Dağılımı (009 \$)

Ülke Grupları	1984	S.i. %	1985	S.i. %	1986	S.i. %	1987	S.i. %	1988	S.i. %
AT	40	9.60	76	20.30	86	18.80	179	22.89	91	18.18
ABD	260	62.20	91	24.30	90	19.70	120	15.32	89	17.85
Japonya	0	0	0	0	0	0	0	0.11	0	0.08
Kanada	3	0.70	11	2.90	1	0.20	3	0.43	8	1.55
Diğer OECD Ülk.	57	13.60	94	25.10	110	24.10	123	15.73	114	22.84
COMECON	10	2.40	15	4.00	11	2.40	61	7.77	12	2.35
Körfez Ülk.	11	2.60	9	2.40	26	5.70	37	4.74	31	6.18
K.Afrika	2	0.50	4	1.10	3	0.70	5	0.6	3	0.61
Diğer Ülk.	35	8.40	75	20.00	128	2.80	254	59.76	151	50.00
Toplam	418	100.00	375	100.00	457	100.00	782	100.00	499	100.00

Kaynak : Anonymous 1989 f.

5.2.2. Dış ticaret rejimleri- ithalat,ihracat

Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya oldukları en önemli darboğazlardan biri dış ödemeler bilançosundaki dengesizliklerdir. Bunun giderilmesinde ilk olarak düşünülen dış ticaret bilançosu açıklarının kapatılmasıdır. Gelişmekte olan ülkeler geleneksel olarak ithalatı kısıp,ihracatı artırmayı amaç edinirler. Petrol ve benzeri döviz getirici doğal kaynakları olmayan gelişmekte olan ülkelerde,ihracatın teşviki gerekli döviz ihtiyacını karşılamak için bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

1980 yılından sonra serbest piyasa sistemini yapısal-
laştırmak amacıyla bir dizi ekonomik kararlar uygulamaya
konmuştur. Bu çerçevede ithalatın liberasyonu ve ihracatı
destekleyen politikalara ağırlık verilmiştir.

Miktar kısıtlamaları yerine vergi ve fonlar aracılığıyla ithalat miktarını kontrol eden bir dış ticaret rejimi yürürlüğe konmuştur. Belirli bir program dahilinde ithalatı müsaadeye tabi olan mal sayısı azaltılmış,ithalattan alınan fonlar etkin bir dış ticaret politikası aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

İthalatın liberalleştirilmesinde önemli adımlar atılmış,ihtali izne bağlı mal sayısı 1988 de 33 e kadar indirilmiş ve daha sonrada 23 Eylül 1989 tarih ve 20291 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ithalat yönetmeliğine ilişkin tebliğ ile bu sayı 17 ye düşmüştür. Tarım ürünlerinden hiçbiri izne bağlı mallar listesinde yer almamaktadır. Ancak zeytinyağı ve fraksiyonları,ham ayçiçek yağı,buğday,arpa,

bankalarca misir ve şeker ithalatında, bankalarca ithal izni düzenlenmeden önce Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının uygun görüşü aranmaktadır.

1980 yılından sonra uygulanan politikalarla ihracat ve ithalatın değerinde artışlar olurken ihracat ve ithalatın kompozisyonu da değişmiştir.

5.2.2.1. Tarım ürünleri ithalat rejimi

Türkiye'de gerek 1960 öncesi dönemde, gerekse 1960 dan sonra başlayan "planlı Kalkınma" döneminde tce dönük bir kalkınma politikası izlenmiştir. İthal ikamesine ve yerli sanayinin korunmasına dayalı bu politikanın amacı özellikle planlı dönemde tüketim malları sanayii ile birlikte ara ve yatırım malları sanayiini de kurarak ekonominin dışa bağımlılığını azaltmak olmuştur.

Ülkemizde 1970 lere kadar belli bir kalkınma düzeyine ulaşmayı amaçlayan bu politika, koruma ve teşviklerin kısa vadeli olması ve plansız olarak tüm imalat sanayine yayılması sonucunda ve dünya petrol krizinin de etkisiyle 1970'li yılların ikinci yarısında bir çıkmaza girmiştir. Bu yıllarda uygulanan koruma politikası sonucunda ekonominin dışa açılmasında engellenmiştir. Bunun sonucu olarak 1980 den sonra ekonominin dışa açılmasını amaçlayan bir politikanın uygulanması kaçınılmaz olmuştur.

1980 de uygulanmaya başlayan istikrar programı ile ithalatta liberasyona geçiş başlanmış fakat asıl gelişme 1984 yılında dış ticaretin ve kambiyo sisteminin liberalleşmesini amaçlayan tedbirler paketinin yürürlüğe girmesiyle olmuştur. 1985-86 ithalat rejimiyle de dışa açılma pekiştirilmiştir.

1984 ithalat rejimiyle getirilen en büyük yenilik kotaların kaldırılması olmuştur. Bu yıla kadar ithal malları, tahsisli ithal malları ve liberasyon listeleri olarak ayrılıyordu. Tahsisli ithal malları listesinde, ithal edilebilecek malların isim ve değerleri belirtilmekteydi. Liberasyon listesindeki mallar ise miktar ve değer kısıtlaması olmadan ithal edilebilecek mallardı. Bu iki listede yer almayan malların ithalatı yasaktır.

1984 ithalat rejimiyle ithal malları üç listede toplanmıştır. Hiç bir şekilde ithal edilemeyecek mallar ithali yasak listede yer almakta ve bu malların sayısı oldukça az olup, bu listede hiç tarım ürünü bulunmamaktadır. İkinci listede resmi izne bağlı olarak ithal edilebilecek mallar yer almış ve bu listeye miktar ve değer kısıtlamaları getirilmemiştir. Üçüncü liste liberasyon listesidir ki bu malların ithalatı serbesttir.

1984 ithalat rejiminin en önemli özelliği de miktar kısıtlamalarının kaldırılarak vergi ve fonlar aracılığıyla ithalat miktarının kontrol edilmesidir.

1984 ithalat rejimiyle tahsisli ithalatın kaldırılması yanında ithalattan alınan gümrük vergisi ve istihsal vergilerinin oranları da değiştirilmiştir. Ayrıca konut fonu adı altında bazı ithal mallarına yeni bir vergi konmuştur.

23.12.1988 tarihinde Bakanlar Kurulu 10.11.1988 tarihli ve 3502 sayılı kanunla "Armonize Sistem Nomenklatörü" esas alınarak yeniden düzenlenmiş olan Gümrük Giriş Tarife Cetveline intibak ettirilen "ithalat Rejimi Kararı'nın" yürürlüğe konulmasına karar verilmiştir. Bu karardaki genel hükümler şöyledir;

Madde 1. İthalat bu karar ile, bu karara dayanılarak çıkarılacak Yönetmelikler, Tebliğiler, ilgili kuruluşlara verilecek talimatlar çerçevesinde ve çok taraflı veya iki taraflı anlaşmalar hükümleri dahilinde cereyan eder.

Madde 2. Türkiye ile ticari ilişkilerinde ticaret ve ödeme dengenizi bozacak nitelikte kayıtlar koyan veya uygulama yapan anlaşmalar ile kararlaştırılan yükümlülüklerini yerine getirmeyen, ithalat rejiminin genellikle prensibi ile bağdaşamayacak şekilde ayırıcı işlemler uygulayan memleketler, kuruluşlar ve firmalar hakkında uygun görülecek gerekli tedbirler alınır.

İthal rejimi ile amaçlanan madde politikasına aykırı düşecek ve fiyat istikrarını bozacak nitelikte, gizli veya açık olarak prim, damping veya benzeri tedbirlerle teşvik edilen ithal malları için 1615 sayılı Gümrük Kanununun 21. maddesine göre gerekli tedbirler alınabilir.

3502 sayılı kanunun üçüncü maddesine göre ithal edilebilecek maddeler izne ve tabi maddeler ve libere (ithali serbest) maddeler olmak üzere iki gruba ayrılır.

Fon ödemek suretiyle ithal edilecek maddeler listesinden yapılacak ithalat, libere maddeler rejimine tabidir. Söz konusu listede, yalnız belli bir kurum veya kuruluş için kayıt bulunan maddelerin ithali, sadece anılan kurum veya kuruluşca yapılır.

Uyuşturucu (narkotik) maddeler, steoropten, gümüş ve diğer metallardan ecnebi meskukat (altından ecnebi meskukat hariç) ile 93 faslına giren silahlar ve mühimmat; bunların aksam, parça ve mühimmatları (93.03 Gümrük Tarife ve İstatistik pozisyonlu (G.T.İ.P), yivsiz av tüfekleri ve 9303, 9403, G.T.İ.P lu sporda kullanılan nişan tüfek ve tabancaları

tabancaları ile bunların 9306.21,29.30 G.T.İ.P. lü yivli av tüfeği mermileri hariç) ithalat rejimine göre ithaline izin verilmeyen yasak maddelerdir.

Özel kanunlarla ithalatı yasaklanmış olanlar ile ithaline izin verilmeyen ve izne tabi maddeler dışında kalanlar (ithali serbest) ~~libere~~ maddelerdir. Yurda sokulmaları, yürürlükteki mevzuat gereğince belli kurum ve kuruluşların müsadeseine tabi bulunan maddeler ile ithalat kanun ve kararnamelerle belirli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler hakkındaki hükümler saklıdır.

İzne tabi maddeler listesi ve bu liste ile ilgili değişiklikler yönetmelik ve tebliğlerle yapılır ve Resmi Gazetede yayımlanır.

23 Eylül 1989'da 20291 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ithalat yönetmeliğine ilişkin tebliğde, izne bağlı maddelerin listesi verilmiştir. Bu tebliğe göre izne bağlı maddeler listesi 17 maddeye düşürülmüştür ki bu rakam 1988'de 33'e düşürülmüştü. Bu 17 madde içinde hiç tarım ürününün olmamasıda, tarım ürünleri ithalatında tam bir liberasyonun sağlandığının bir göstergesi olabilir.

Tesvik belgelerine göre yapılacak ithalat, bu koundaki mevzuat hükümleri ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından verilecek talimat esasları dahilinde yürütüleceği 3502 sayılı Bakanlar Kurulu kararında belirtilmiştir. Aynı kararda ithalat bedeline ait ödemelerin, Türk Parası Kıymetini Koruma mevzuatı hükümlerine göre yapılacağıda belirtilmiştir.

Yukarıda sözü edilen Bakanlar Kurulu Kararında; eski, kullanılmış, yenileştirilmiş mallar ile defolu (kusurlu), standart dışı (substandart), yatık (zamanla dayanıklılığını yitirmiş), düşük kaliteli, atık ve artık malların ithali izne bağlıdır. Bu gibi malların proje başında ithaline (atık ve artık maddeler hariç) ise Devlet Planlama Teşkilatı izin vermektedir.

31 Aralık 1988 tarihinde 20036 sayılı Resmi Gazetede tohumluk, fide, fidan ve diğer bakterilerin (inoculant) gümrük vergisi ile ithalatta alınan diğer vergi, resim ve harçlardan muaf olarak ithal edilmesine dair 88/13638 sayılı karar çıkartılmıştır. Bu maddelerin G.T.İ.P'ları ve isimleri EK I de verilmiştir.

Verimi, kalitesi ve ekonomik değeri yüksek, hastalık ve zararlılara dayanıklı, iç ve dış pazar taleplerine uygun, ihracata yönelik ürün çeşitleri üretiminin artırılabilmesi için ihtiyaca uygun kalitede ve yeterli miktarda tohumluk taleplerinin yurt içinde karşılanamaması halinde EK-I de verilmiş olan Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığınca kontrol belgesi verilen ve aynı Bakanlıkca uygun görülecek, tohumluk, fide, fidan ile tohum bakterisi (inoculant) gümrük vergisi ile ithalatta alınan diğer vergi, resim ve harçlardan muaftır.

EK I deki listede bütün fide, fidan, tohum ve tohum bakterileri ve bunların G.T.İ.P verilmiştir. Ancak bu maddelerin üretimi yurt içinde hiç yapılmıyorsa veya üretimi yeterli değilse bunların ithalatında gümrük vergisi ve

ithalatatta alınan vergi, resim ve harçlardan muaf olabilir fakat gerekli görüldüğü takdirde bu muafiyet kaldırılabilir.

Buğday, arpa, mısır, şeker, zeytinyağı freksiyonları ve ham ayçiçek yağının ithalatında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının uygun görüşü aranır. Yukarıda sözü edilen ürünler dışındaki diğer tarımsal ürünlerin ithalat rejimi kararı çerçevesinde ithali serbesttir.

86/11282 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (13 Aralık 1986 tarihli ve 19310 sayılı R.G.) D.F.İ.F. (1) hakkında çıkmıştır ve D.F.İ.F. kesintisi % 4 olarak belirlenmiştir. 13 Aralık 1987 de bu oran % 6 olarak tespit edilmiş ve 23 Temmuz 1988 de % 8 e çıkarılmıştır. 14 Ekim 1988 de ithal edilen bütün mallardan (gümrük vergisinden muaf olanlar hariç) CIF bedelinin % 10 u oranında D.F.İ.F. alınacağı kararlaştırılmıştır. 17 Ocak 1990 a kadar gümrük vergisinden muaf maddelerin ithalatından D.F.İ.F. kesintisi tahsil edilmezken, bu tarihte çıkan bir kararla, Bakanlar Kurulunca gümrük vergisinden muaf tutulan maddelerin ithalatından % 3 D.F.İ.F. kesintisi alınmaya başlanmıştır ve bu uygulama devam etmektedir. Birçok tarım ürününün ithalatından gümrük vergisi alınmasa da çoğunun ithalatından Toplu Konut Fonu tahsil edilmekte ve bu muafiyet Bakanlar Kurulunca verilmişse % 3 de D.F.İ.F. kesintisi yapılmaktadır.

EK II de ithalatında gümrük vergisinden muaf olan ve D.F.İ.F. kesintisi alınmayan maddeler ve G.T.İ.P. verilmiştir. Bu maddelerin ithalatında yalnızca gümrük vergisinden başka vergi resim ve harçlar alınmaktadır.

EK III de ise fon ödemek suretiyle ithal edilebilecek maddelerin isimleri ve G.T.İ.P. verilmiştir.

(1) D.F.İ.F.: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu

Tablo 5.11: Türkiye'nin Tarım Ürünleri İthalatında 1990-91 Yıllarında Gümrük Vergileri ve Ton Ödemeleri

G.T.İ.P	Madde İsmi	1990		1991	
		GV	Tona Ödenen ABD \$ karış. TL	GV	Tona Ödenen ABD \$ karış. TL
01.02	Canlı sığırlar (damızlık olmayanlar)	İmuaf	300 \$ /ton	İmuaf	600 \$ /ton
0104.10	Koyunlar(damızlık olmayanlar)	İmuaf	300 \$ /ton	İmuaf	600 \$ /ton
0104.20	Keçiler(damızlık olmayanlar)	20	-	20	100 \$ /ton
02.01	Sığır etleri(taze veya soğutulmuş)	1	600 \$ /ton	1	900 \$ /ton
02.02	Sığır etleri (dondurulmuş)	1	600 \$ /ton	1	900 \$ /ton
02.03	Domuz eti(taze,soğutulmuş veya dondurulmuş)	1	600 \$ /ton	30	900 \$ /ton
02.04	Koyun ve keçilerin etleri(taze,soğutulmuş veya dondurulmuş)	1	600 \$ /ton	1	900 \$ /ton
02.05	At,eşek,katır ve bardo etleri(taze,soğutulmuş veya dondurulmuş)	30	600 \$ /ton	30	900 \$ /ton
02.06	Sığır,domuz,koyun,keçi,at,eşek,katır veya bardo etlerinin yenilen sakatatı(taze,soğutulmuş veya dondurulmuş)	30	600 \$ /ton	30	900 \$ /ton
02.08	Diğer etler ve yenilen sakatat(taze,soğutulmuş veya dondurulmuş)	30	600 \$ /ton	30	900 \$ /ton
02.10	Et ve yenilen sakatatlar(tazelenmiş,salamura edilmiş,kurutulmuş veya tütülenmiş) et veya sakatatın yenilen an ve ezmeleri	30	600 \$ /ton	30	900 \$ /ton
04.02	Süt ve krema(konsantre edilmiş veya ilave şeker yada diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler)	30	-	1	200 \$ /ton
10.01	Buğday ve mahlut(TMO'nun ithalatında TMT tahsil edilmez)	İmuaf	20 \$ /ton	İmuaf	20 \$ /ton
10.02	Çavdar(TMO'nun ithalatından TMT tahsil edilmez)	5	-	5	-
10.03	Arpa(TMO'nun ithalatından TMT tahsil edilmez)	İmuaf	20 \$ /ton	İmuaf	20 \$ /ton
10.04	Yulaf(TMO'nun ithalatından TMT tahsil edilmez)	5	-	5	-
10.05	Ekşir(TMO'nun ithalatından TMT tahsil edilemez)	İmuaf	20 \$ /ton	İmuaf	20 \$ /ton
10.06	Pirinç(1006.10.10;1006.10.21-52 hariç)	1	50 \$ /ton	1	50 \$ /ton
10.07	Tane darı(koca darı)	İmuaf	-	İmuaf	-
1101.00.11	Buğday unu	10	-	10	-
15.17	Barbarin;bu fasılda yer alan hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağların veya farklı katı ve sıvı yağ fraksiyonlarının yenilen karışımları veya müstahzaları(15.16 pozisyonundaki yenilen katı veya sıvı yağlar ve bunların fraksiyonları hariç)	15	250 \$ /ton	10	300 \$ /ton
17.01	Kanlı veya kanlı et ve kemikçe saf sakkoroz(katı hariç)	İmuaf	-	İmuaf	200 \$ /ton
20.01	Şekerler,neşterler,sert laklarla neşterler ve yenilen diğer bitki ürünleri(sirke veya asetik asitle hazırlanmış veya konserve edilmiş) (2001.0.73.74 hariç)	5	500 \$ /ton	25	500 \$ /ton

Tablo 5.11'de 1990 ve 1991 yıllarında bazı tarım ürünlerinin ithalatından alınan gümrük vergisi oranları ve Toplu Konut Fonu kesintileri verilmiştir. Tablodanda görülebileceği gibi 1990 ve 1991 yıllarında gümrük vergisi oranlarında pek büyük bir farklılık görülmemektedir. Süt ve kremada 1990 yılında gümrük vergisi oranı % 30 iken 1991 yılında bu oran % 1 e düşürülmüştür. Buda ithalatı büyük ölçüde teşvik edici bir etken sayılabilir. Süt ve kremada gümrük vergisi oranı düşürülürken sebze ve meyvelerde ise bu oran % 5 den % 15 e çıkarılmıştır.

Tablodan görüleceği gibi gümrük vergisi oranlarında büyük bir değişiklik olmasada Toplu Konut Fonu kesintisi miktarlarında bir artış olmuştur.

Gümrük vergisi oranlarındaki değişikliğe 1989 ve 1990 yılları için bakıldığı zaman tarım ürünleri ithalatındaki gümrük vergisi oranlarında 1990 yılında 1989 a oranla büyük düşüşler olmuştur.

Dünyada her ülke tarım sektörünü dış rekabete karşı, ithalata koyduğu çeşitli koruyucu önlemlerle korumaktadır. Türkiye'nin tarım ürünleri ithalatını bu derece serbestleştirmesinin verdiği panikle olsa gerek 1991 yılında tarım ürünleri ithalatındaki Toplu Konut Fonu kesintisi artırılmıştır.

5.2.2.2. Tarım ürünleri ihracat rejimi

Günümüzde gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan çok sayıda ülkede ihracatın artırılması için büyük çabalar harcanmaktadır. Gelişmekte olan bir ülkenin, kalkınma sürecinde

karşılaşılabileceği döviz darboğazını çözümlmek amacıyla ihracatını artırmaya yönelik politikalar uygulaması gerekmektedir.

Planlı dönemden başlayarak Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planına kadar ithal ikamesine yönelik dış ticaret politikası uygulanmıştır. Türkiye ithal ikamesi politikası yerine dışa dönük sanayileşme modelini 1980 lerden sonra benimsemiştir. 1980 yılına kadar serbest ihracat, dar kapsamda kalmış ve ihracatımız büyük ölçüde lisans, tescil ve müsaade gibi devlet kontrolüne bırakılmıştır. Ancak 1980 den sonra ithalatla liberasyona gidilmesinin yanında ihracatta lisans ve tescile bağlı muamelelerin de hacmi daraltılmış ve uygulanan çeşitli fiyat kontrol sistemleri asgari düzeye indirilmiştir.

Gerçekçi kur politikası ile birlikte dışa dönük sanayileşme stratejisi çerçevesinde ihracatı geliştirmek için 1980 yılında 8/812 sayılı ihracatı teşvik kararı ile yeni bir ihracatı özendirme demeti oluşturulmuştur. Bu karardaki en etkin özendirme araçları, ihracatta vergi iadesi başta olmak üzere, negatif faizli ve uygun koşullarda ihracat kredileri, kurumlar vergisi bağışıklığı ve daha önceki dönemlerde uygulanan ağır bürokratik işlem ve engellerin kaldırılıp ihracatın kolaylaştırılmasıdır. Bu araçlardan en önemlisi olan vergi iadesi oranları 1980 den 1984 e kadar artan bir eğilim göstermiş, 1988 sonunda tamamen kaldırılmak üzere yavaş yavaş azaltılmıştır.

14 Kasım 1990 tarih ve 20695 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "İhracat Rejimi Kararı" 6.9.1990 tarihinde karar-

laştırılmıştır. Bu kararın amacı; ihracatın ülke ekonomisi yararına düzenlenmesini sağlamak için ihracat işlemlerinde yetkili mercii ve uygulanacak esasları belirlemektir.

Türkiye'den yapılacak her türlü ihracatla ilgili işlemler, bu karar ve bu karara dayanılarak çıkarılacak yönetmelik, tebliğ ve ilgili mercilere verilecek talimatlar ile çok taraflı veya iki taraflı anlaşmalar hükümleri çerçevesinde yürütülür.

İhracatta yetkili merci Başbakanlıktır. Bu karara göre Başbakanlık,

- a) İhracatla ilgili her türlü bilgi ve belgeleri istemeye,
- b) İhracatı izne veya kayda bağlama,
- c) İhracatın gözetim, denetim ve yönlendirilmesine ilişkin her türlü önlemi almaya
- d) Desteklemeye tabi mal stoklarının ihracat yolu ile değerlendirilmesine ilişkin esasları belirleme ve uygulamaya,
- e) İhracatçı şirketlere, usul ve esaslarını önceden belirlemek suretiyle "Dış Ticaret Sermaye Şirketi" ünvanı vermeye, geri almaya ve bunların sorumluluklarını belirlemeye,
- f) Özel takas, bağlı muamele ve offset uygulamasının usul ve esaslarını belirlemeye,
- g) Transit ticaret, bedelsiz ihracat ve kiralama yoluyla yapılacak ihracatı düzenlemeye
- h) Bu karar ve bu karara dayanılarak yapılacak düzenlemelerde öngörülen gözetim faaliyetinde bulunacak "Uluslararası Gözetim Şirketleri"ni ve bunların sahip oldukları şartları belirlemeye,

- i) İhracat mallarının dış tanıtım politikasını tespit etmeye ve dış fuar ve sergilere katılma esaslarını belirlemeye,
- j) İhracat işlemlerini,başlangıcından ihracat bedellerinin yurda getirilmesine kadar,her safhada izlemeye ve ihracatla ilgili her türlü düzenlemeyi yapmaya,yetkilidir.

14 Kasım 1990 tarihli İhracat Rejimi Kararına göre, kanun ve kararnameler ile taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerle ihracatı yasaklanmış mallar dışında kalan bütün malların ihracı bu karar çerçevesinde serbesttir.

14 Kasım 1990 tarihli 20695 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İhracat Yönetmeliğine göre,ihracı Kanun ve Kararnamelerle belli bir merciin iznine bağlı malların ihracatı,ilgili mercilerden izin alındıktan sonra ait olduğu ihracat hükümlerine tabidir.

Sözü edilen Yönetmelikteki kavramlar ve tanımları Ek. V'de verilmiştir.

27 Temmuz 1989 tarihli ve 20234 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ihracat Yönetmeliğinde ihracat serbest ihracat ve özelliği olan ihracat diye ikiye ayrılmıştır.

27 Temmuz 1989 tarihli ve 20234 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan İhracat Yönetmeliğine göre geçici olarak ihraç edilecek mallar listesine tarım ürünlerinden hiç biri yer almamıştır.

1990 yılında yürürlükte olan ihracat Yönetmeliğine göre;

21.7.1983 tarih ve 2863 sayılı Kanuna göre eski eser-
lerin,

17.3.1931 tarihli ve 1761 sayılı Kanunla tiftik keçi-
si(damızlık dahil)'nın

24.6.1933 tarihli ve 2313 sayılı Kanunla hint kene-
virinin

9.5.1969 tarihli ve 1177 sayılı Kanunla tütün tohumu
ve fidesinin ihracatı yasaklanmıştır.

Yürürlükteki ihracat rejimine göre,ihracatta bazı
ürünlerin ihracatında D.F.İ.F kesintisi yapılırken bazı
~~ürünlerin~~ ihracatında da D.F.İ.F ödentisi yapılmaktadır.

13 Aralık 1990 tarihli Resmi Gazetede çıkan Para ve
Kredi Kurulu'nun 4 Aralık 1990 tarih 90/20 sayılı kararına
dayanılarak çıkarılan kararda,ihracatından ABD \$ karşılığı
Türk lirası ödemesi yapılacak tarım ürünleri tablo 5.12 de
verilmiştir.

Tablo 5.12: İhracatında D.F.İ.F.'den Ödeme Yapılacak Tarım
Ürünleri ve Ödeme Miktarı

Armonize G.T.İ.P	Madde Adı	D.F.İ.F den Yapılacak ödeme	Azami Ödeme oranı
0603.10	Kesme çiçekler(taze)	5 \$/1000 Ad.	% 10
0701.90	Patates	40 \$/Ton	% 15
0710.10.00	Yalnız kızartılmış ve	80 \$/Ton	% 15
2004.10.10	dondurulmuş patates		
0703.10.21	Kuru Soğan	25 \$/Ton	% 15
0702.00	Domates	30 \$/Ton	% 15
07.10	Dondurulmuş sebzeler (0710.10.00 hariç)	100 \$/Ton	% 10
08.11	Dondurulmuş meyveler	100 \$/Ton	% 10
08.05	Turuncgiller(taze)	60 \$/Ton	% 20
0808.10	Elma	80 \$/Ton	% 20

Tablo 5.2'nin devamı

Armonize) G.T.İ.P.	Madde Adı	D.F.İ.F. den Yapılacak Ödeme	Azami Ödeme Orana
1101.00.11	Buğday unu	20 \$ /Ton	% 10
1103.11.22)	İrmik	30 \$ /Ton	% 10
1103.11.23)			
11.07	Malt	50 \$ /Ton	% 15
1302.12	Meyan balı ve özü	200 \$ /Ton	% 10
1704.90)	Etten, sakatattan		
1601.00)	yapılmış sosisler ve benzeri ürünler	300 \$ /Ton	% 10
1905.30)	Bisküviler(tatlı, tuz-		
1905.90.32)	lu, kraker dahil) ve	100 \$ /Ton	% 10
1905.90.33)	gofretler		
19.02	Makarna ve kuskus	75 \$ /Ton	% 20
20.01	Salçalar	50 \$ /ton	% 10
20.02	Konserveler(azami 5 kg		
20.03	lık ambalajlarda)	50 \$ /Ton	% 10
2004.90	(2008.11-19 hariç)		
20.05			
20.06			
20.08			
20.09	Yalnız meyve suları (konsantreler dahil) (2009.80.13- 2009.80.23-2009.90.22 hariç)	250 \$ /Ton	% 10
24.01	Tütün		
	A Grad	400 \$ /Ton	% 20
	B Grad	200 \$ /Ton	% 20
	Kapa	100 \$ /Ton	% 20

Tablo 5.13'de ihracatında D.F.İ.F. kesintisi yapılacak tarım ürünleri ve kesinti miktarı verilmiştir.

Tablo 5.13 : İhracatında D.F.İ.F. Kesintisi Yapılacak Tarım Ürünleri

Ürünler	Kesinti Miktarı
Fındık	
Her türlü kabuklu fındık	20 cent/kg
Naturel iç fındık	40 cent/kg
Beyaz iç kavrulmuş fındık	30 cent/kg
diğer işlenmiş fındık	10 cent/kg
Çekirdeksiz kuru üzüm	6 cent/kg
Kuru incir	15 cent/kg
Canlı koyun	1 \$ /baş
Kıl keçisi	1 \$ /baş
Büyük baş hayvan	1 \$ /baş
Meyan kökü	150 \$ /baş
Arpa	10 \$ /ton
Buğday	10 \$ /ton
Ham deri	50 cent/kg

6. AT VE TÜRKİYE'DE TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİNDE KORUMACILIK - BİR KARŞILAŞTIRMA -

Topluluk ve Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaret politikası daha önceki bölümlerde verilmiştir. Hem Topluluk'da hem de Türkiye'de tarım ürünleri korunmaktadır.

Topluluk, kendi tarım ürünlerini üçüncü ülkelerin rekabetinden koruyabilmek için ithalatına koyduğu prelevmanlarla, düşük fiyatlarla Topluluğa tarım ürünlerinin girmesini önlemektedir.

Türkiye'de Topluluk kadar olmasa da ithalatta uyguladığı Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu uygulamasıyla kendi ürününü korumaktadır.

Topluluk çeşitli yardımlarla, tarım kesimine yönelik desteklemeler yapmaktadır. Ancak meseleyi daha basite indirgeyerek Topluluğun ithalatta uyguladığı prelevman uygulaması ile Türkiye'nin ithalatta uyguladığı Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu uygulamaları karşılaştırılmıştır.

Karşılaştırmaya konu olan ürünlerin seçiminde, Türkiye'nin önemli ithal ürünleri ve Topluluğun prelevman uyguladığı ürünlerin olmasına dikkat edilmiştir. Karşılaştırılan ürünler canlı sığır ve sığır eti, hububat, süt ve süt ürünleri, şeker ve zeytinyağıdır.

Tablo 6.1'de canlı sığır ve sığır etinde Topluluk ve Türkiye'nin ithalatlarındaki korumacılık verilmiştir.

Tablo 6.1 den de görüldüğü gibi, Topluluk'da prelevman Türkiye'de Toplu Konut Fonu ve Gümrük Vergisi ton başına

Tablo 6.1: AT ve Türkiye'de Canlı Sığır ve Sığır Eti İthalatında Korumacılık

G.T.İ.P. Maddelerin Tanımı	AT	Türkiye	Türkiye'de Ko-
	Prelevman (ECU/ton)	Fon + GV ECU/ton(1)	rumacılığın AT'a göre oranı (%)
010290 Safkan damızlık dışındaki canlı sığırlar	1241.92	450	36.2
020110 Karkas ve yarım karkas(sığır eti-taze ve soğutulmuş)	2359.64	943	40.0
020120 Diğer kemikli parçalar(sığır eti, taze ve soğutulmuş)	2359.64	953	40.3
020130 Kemiksiz sığır eti(taze ve soğutulmuş)	4048.64	1005	24.8
020210 Karkas ve yarım karkas(dondurulmuş sığır eti)	1971.63	919	46.6
020220 Diğer kemikli parçalar(sığır eti dondurulmuş)	1971.63	996	50.5
020230 Kemiksiz sığır etleri dondurulmuş	2464.54	839	34.0
160250 Sığırdan sakatat, kan ve et konserveleri	4048.64	2654	65.0

127

(1), Türkiye'nin fon+gümrük vergisi kazancı 1 Mart 1991 tarihli 1 ECU = 1.3344 \$ paritesine göre ECU'ye çevrilmiştir.

Tablo 6.2 : AT ve Türkiye'de Süt ve Süt Ürünleri İthalatında Korumacılık

G.T.İ.P	Maddelerin Tanımı	AT		Türkiye	Türkiye'de ko- rumacılığın AT'a göre oranı (%)
		Prelevman (ECU/ton)	Fon + Gv (ECU/ton) (1)		
0401 20	Süt ve krema(konsantre edilmemiş) katı yağ oranı % 1 - % 6 arasında olanlar	269.9	550	207	
0402 10	Süt-krema(Konsantre edilmiş) katı yağ oranı % 45'geçmeyenler	1409.8	916	65	
0402 21	İlave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler Ağırlık itibarıyla içerdiği yağ oranı % 27 yi geçmeyenler	2064.5	356	17.2	
0402 91	İlave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyen süt ve krema	302.8	433	142	
0402 99	Süttozu ve krema(konsantre edilmiş)	498.5	513	102	
0403 90	Yaylak altı süt, pıhtılaşmış süt, kefir vi diğer fermente edilmiş, asitliği atılmış süt ve krema	2405.8	1054	43.8	
0404 10	Peynir altı suyu	308.6	298	96.0	
0404 90	Peynir altı suyu	1409.8	334	23.6	
0405 00	Sütten elde edilen tereyağı ve diğer katı ve sıvı yağlar	2715.5	905	33.3	
0406 10	Taze peynir	2386.9	834	34.9	
0406 20	Rendelenmiş veya toz haline getirilmiş her cins peynir	4132.2	1986	48.0	
0406 30	Eritme peynirler	1911.5	1756	91.8	
0406 40	Mavi damarlı peynirler	1481.4	1876	126.6	

(1) Türkiye'nin fon + gümrük vergisi kazancı 1 Mart 1991 tarihli 1 ECU = 1.3344 £ paritesine göre ECU'ye çevrilmiştir.

koruma miktarını göstermektedir. Taraflar canlı sığır ve sığır eti ithalatında kendi ürünlerini korumaktadır. Ancak bu koruma oranı Topluluk'da, Türkiye ile karşılaştırılamıyacak kadar yüksektir. Türkiye'de canlı sığır ve sığır etinde korumacılık Topluluk'dakinin yaklaşık % 30-60 ı arasındadır.

Tablo 6.2 de süt ve süt ürünlerinde Topluluk ve Türkiye'nin ithalatındaki korumacılık verilmiştir.

Tablo 6.2 den de görüldüğü gibi süt ve süt ürünlerinde ton başına korumacılık verilmiştir. Süt ve süt ürünlerinde Korumacılığın Topluluk'ta daha yüksek olduğu maddeler varsa da Türkiye'deki korumacılıkta bazı maddelerde Topluluk'dan daha yüksektir. Süt ve süt ürünlerinde hem Topluluk hem de Türkiye yüksek bir koruma politikası izlemektedir.

Tablo 6.3 de Topluluk ve Türkiye'de şeker ithalatında ton başına korumacılık verilmiştir.

Tablo 6.3 de şeker ithalatında ton başına Topluluk bütçesine olan prelevman katkısı ve Türkiye'deki fon ve gümrük vergisi kazancı görülmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi genelde Topluluk'daki korumacılık daha yüksektir. Ancak diğer glikoz ve glikoz şurubu ve tarifinin başka yerinde belirtilmeyen gıda müstahzarlarında Türkiye'deki korumacılık Topluluğun kat kat üstündedir.

Tablo 6.4 de Topluluk ve Türkiye'de hububat ithalatında ton başına korumacılık verilmiştir.

Tablo 6.4 de hububat ithalatında ton başına Topluluk'da prelevman miktarı ve Türkiye'deki fon ve gümrük vergisi mik -

Tablo 6.3.: AT ve Türkiye'de Şeker ithalatında Korumacılık

G.T.i.P	Maddelerin Tanımı	Türkiye'de korumacılık AT'a göre oranı (%)	
		Prelevman (ECU/ton)	Fon + GV (ECU/ton) (1)
1701 11	Kamış Şekeri	399.4	300
1701 12	Pancar Şekeri	399.4	300
1701 91	İlave aroma veya renk verici maddeler içerenler	451.4	300
1701 99	Diğer şekerler(Beyaz şeker, küp ve kesme şeker, kristal şeker)	451.4	300
1702 30	Glikoz ve glikoz şurubu (fruktoz içermeyenler veya kuru halde ağırlık itibarıyla % 20'den az fruktoz içerenler)	538.4	122
1702 40	Glikoz ve glikoz şurubu(kuru halde ağırlık itibarıyla en az % 20 veya daha fazla fakat % 50 den az fruktoz içerenler)	538.4	77
1702 90	Diğer glikoz ve glikoz şurubu	538.4	1652
2106 90	Tarifenin başka yerinde belirtilmeyen gıda müstahzarları	538.4	1089

(1) Türkiye'nin fon + gümrük vargisi kazancı 1 Mart 1991 tarihli 1 ECU = 1.3344 \$ paritesine göre ECU'ye çevrilmiştir.

Tablo 6.4: AT ve Türkiye'de Hububat İthalatında Korumacılık

G.T.İ.P	Maddelerin Tanımı	AT		Türkiye Fon + GV (ECU/ton) (1)	Türkiye'deki Korumacılığın AT'a göre oranı (%)
		Passeyman (ECU/ton)			
1001 10 10	Tohumluk olan makarnalık buğday	1977.4	0		0
1001 10 90	Tohumluk olmayan makarnalık buğday	1977.4	22.4		1.1
1001 90	Tohumluk olan ve olmayan ekmeklik buğday	1685.0	22.4		1.3
1003	Arpa	1488.4	15.0		1.0
1004	Yulaf	1451.4	33.7		2.3
1005 10	Tohumluk mısır	1414.4	0		0
1005 90	Tohumluk olmayan mısır	1414.4	22.4		1.5
1006 10	Tohumluk olan ve olmayan çeltik	3210.7	43.0		1.3
1006 30	Yarı veya tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç	6164.0	87.6		1.4
1006 40	Kırık pirinçler	1953.8	137.8		7.0
1007 00	Tane darı (koca darı)	1452.8	0		0
1008 30	Kuş yemi	732.5	99.6		13.6
1101 00	Buğday ve mahlut unu	2488.8	471.3		18.9
1102 10	Buğday ve mahlut unu hariç diğer hububat unları	2317.2	206.0		8.8
1103 11	Buğday bulgurları, irmikler ve pelletleri	3225.0	19.5		0.6

(1) Türkiye'nin fon + gümrük vergisi kazancı 1 Mart 1991 tarihli

1 ECU = 1.3344 \$ paritesine göre ECU'ye çevrilmiştir.

tarı verilmiştir. Topluluk'da hububat diğer tarım ürünlerinde olduğu gibi yüksek oranda korunmaktadır. Türkiye'de ise hububat ithalatında korumacılık çok düşüktür. Hububat ithalatında, hububat çeşitlerinin çoğunda Toplu Konut Fonu alınmaktadır veya gümrük vergisinden muaf olarak ithal edilmektedir. İthalatında Toplu Konut Fonu alınan hububat çeşitlerinde de fon miktarı 20 \$/ton, 30 \$/ton gibi çok düşük miktarlardadır. Gümrük vergisi oranları da oldukça düşüktür. İthalatından gümrük vergisi alınan hububat çeşitlerinin ithalatındaki gümrük vergileri de % 1 - % 15 arasında kalmaktadır.

Korumacılıkta Topluluk ile Türkiye karşılaştırıldığında da da tablo 6.4 den de görüldüğü gibi, Türkiye'deki korumacılık Topluluğun % 10 u civarındadır.

Zeytinyağı ithalatından Topluluk bir ton saf lampant zeytinyağı (1509 10 G.T.İ.P'lu) ithalatı için 770 ECU prelevman alırken, Türkiye'de zeytinyağı hem gümrük vergisinden muaf olarak hem de Toplu Konut Fonuna kesinti yapılmadan ithal edilmektedir.

7. TÜRKİYE VE AVRUPA TOPLULUĞUNUN BİRBİRLERİYLE VE ÜÇÜNCÜ ÜLKELERLE TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ

7.1. Türkiye'nin Toplulukla Olan Dış Ticareti

Türkiye'nin dış ticaretinde Avrupa Topluluğu'nun önemli bir yeri vardır. Türkiye'nin toplam ihracatı içinde Topluluğun payı 1985 yılından sonra % 40'ın altına düşmemiş ve % 48 lere kadar çıktığı olmuştur. Topluluğun toplam ithalat içindeki payıda % 40 civarındadır.

Tarım ürünleri dış ticaretimizde de Topluluğun payı büyüktür. Topluluğun Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatında yaklaşık % 33'lük ithalatında da % 19'luk bir payı vardır.

Tablo 7.1 ve 7.2 de Türkiye ve Topluluk arasındaki dış ticaret değerleri verilmiştir.

1988 yılında Türkiye'nin toplam ihracatının % 43.72 si Avrupa Topluluğuna yapılmıştır. Aynı yılda endüstri ürünleri ihracatının % 46.58 i AT'a yapılmıştır.

Türkiye'nin AT açısından dış ticaret dengesi toplam değer olarak - 796.699.000 ₺ (1988) dir. Tarım ürünleri dış ticaretinde ise Topluluk açısından dış ticaret dengesi aynı yılda + 687.108.000 ₺ dir.

1981-88 döneminde toplam ihracatta % 147 lik artışa tarım ürünleri ihracatı ayak uyduramamış % 5.4 lük bir artış gerçekleşmiştir. Avrupa Topluluğuna olan ihracatımızda da aynı farklı büyüme olmuştur. AT'a olan toplam ihracatımızda % 225 lik bir artış olurken tarım ürünleri ihracatındaki artış % 10.9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7.1 : Türkiye'nin 1981-88 Döneminde Topluluğa İhracatı (000 \$)

Yıllar	Toplam İhracat	Topluluğa olan İhracat	Topluluğun Topl.İhr.Payı(%)	Toplam Tarım Ürünleri İhracatı	Topluluğa olan Tarım Ür.İhracatı	Topluluğun Tarım Ürünleri İhr. payı (%)
1981	4.702.934	1.564.086	33.26	2.219.409	700.956	31.58
1982	5.746.170	1.801.619	31.35	2.140.431	529.414	24.73
1983	5.727.833	2.066.301	36.07	1.880.712	538.243	28.62
1984	7.133.603	2.780.483	38.98	1.718.878	546.433	31.24
1985	7.958.009	3.204.031	40.26	1.719.438	581.640	33.83
1986	7.456.724	3.263.148	43.76	1.885.605	752.703	39.92
1987	10.190.048	4.867.730	47.76	1.852.539	691.952	37.35
1988	11.662.070	5.098.343	43.72	2.341.398	777.658	33.21

134

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı.

Tablo 7.2 : Türkiye'nin 1981-88 Döneminde Topluluk'tan ithalatı (000 \$)

Yıllar	Toplam İthalat	Topluluk'tan olan ithalat	Topluluk'tan Topluluğun Topl.İthalat-ta payı (%)	Top. Tarım Ürünleri İthalatı	Topluluktan Tar.Ürünleri İthalatı	Topluluğun Tar.Ürünleri İthal. payı(%)
1981	8.933.374	2.632.498	29.47	124.990	23.703	18.96
1982	8.842.541	2.565.936	29.02	176.226	29.194	16.57
1983	9.233.001	2.775.429	30.05	138.136	33.871	24.52
1984	10.756.923	3.314.322	30.81	417.719	40.216	9.63
1985	11.343.375	3.895.100	34.34	375.287	75.545	20.13
1986	11.104.770	4.574.302	41.19	457.272	88.335	19.32
1987	14.157.805	5.665.873	40.00	782.342	179.045	22.88
1988	14.339.682	5.895.042	41.10	499.301	90.750	18.18

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

Türkiye'nin 1988 yılı ithalatının % 41.10'u Avrupa Topluluğundan yapılmıştır. Aynı yıl Türkiye'nin endüstri ürünleri ithalatının ise % 18.18 i Topluluktan yapılmıştır.

Türkiye'nin toplam ithalatındaki artışa paralel olarak tarım ürünleri ithalatıda artmıştır. 1981 yılından 1988 yılına kadar tarım ürünleri ithalatı % 300 artmıştır. Genel ithalattaki artış ise aynı dönemde % 60.6 oranında olmuştur. Konuya Topluluk'tan yapılan ithalat açısından bakıldığı zaman, genel ithalatta % 123 ve tarım ürünleri ithalatında ise % 282 lik bir artış olmuştur.

Tarım ürünleri ihracatımızın ülke gruplarına göre dağılımında en büyük yeri AT almaktadır. 1988 yılında % 33.2 lik bir pay ile AT tarım ürünleri ihracatımızda ilk sırayı alırken % 17.2 ile Körfez ülkeleri ikinci sırayı, % 7.9 ile ABD üçüncü sırayı almıştır.

Tarım ürünleri ithalatımızda da AT'ın önemi büyüktür. Tarım ürünleri ithalatımızda % 22.84 lük bir payla OECD ülkeleri ilk sırayı alırken, % 18.18 lik bir payla Topluluk ikinci sırayı ve % 17.85 ile ABD üçüncü sırayı almıştır. Ancak 1984 yılında tarım ürünleri ithalatımızın % 62.2 sini ABD' den yaparken 1988 yılında ABD'nin payı % 17 lere düşmüş ve Topluluğun payıda % 9.6 dan % 18.18 e yükselmiştir.

Topluluğun üyeleriyle tarım ürünleri dış ticaretimize bakıldığı zaman ilk sırayı 280.021.000 \$ ihracat ve 22.898.000 \$ ithalat ile Batı Almanya almaktadır (1988 yılı verilerine göre) Tablo 7.3 de 1988 yılında üye ülkelerle gerçekleşen tarım ürünleri dış ticareti verilmiştir.

Tablo 7.3 : AT Ülkeleriyle Tarım Ürünleri Dış Ticaret Değerleri (1988) (%)

Ülkeler	İhracat	Toplam içinde Oranı(%)	İthalat	Toplam içinde oranı(%)
Batı Almanya	280.020.000	36.0	22.898.000	25.2
İtalya	125.951.000	16.2	9.206.000	10.1
İngiltere	79.211.000	10.2	9.892.000	10.9
Fransa	80.243.000	10.3	11.175.000	12.3
Hollanda	74.471.000	9.6	12.573.000	13.9
Belçika-Lüks	38.742.000	5.0	1.929.000	2.1
İspanya	49.455.000	6.4	15.165.000	16.7
Yunanistan	21.572.000	2.8	5.389.000	6.0
Danimarka	4.213.000	0.5	844.000	0.9
Portekiz	15.825.000	2.0	449.000	0.5
İrlanda	7.955.000	1.0	1.230.000	1.4
Toplam	777.658.000	100.00	90.750.000	100.00

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı.

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile tarım ürünleri dış ticaret dengesi + 686.908.000 \$'dır. Topluluk üyelerinin hepsi ile Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaret dengesi pozitifdir. Topluluğa yapılan tarım ürünleri ihracatının % 11.6 sı kadar da Topluluk'tan tarım ürünleri ithal edilmektedir.

Topluluk, tarım ürünleri ihracatı ve ithalatı bakımından Türkiye'nin dış ticaretinde ilk sırayı almaktadır. Topluluğun ilk kurulduğu yıllarda Topluluk Türkiye için önemli bir ticaret partneriydi 1958 yılında Topluluğun, Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı % 34, ithalatındaki payı ise % 32 olarak tespit edilmiştir (Çakıroğlu ve Ark. 1990).

1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka, 1981 de Yunanistan ve 1986 da İspanya, Portekiz'in Topluluğa tam üye olarak katılmaları, Türkiye'nin Topluluk ile ticaretinde artış sağlayıcı faktör olmuştur.

Topluluk Katma Protokolün yürürlüğe giriş tarihinden itibaren Türkiye'den gerçekleştirilen sanayi ürünleri ithalatına ve 1987 başından itibaren tarım ürünleri ithalatına uygulamakta olduğu gümrük vergilerini bazı istisnalar dışında kaldırmıştır.

Katma Protokolün I sayılı Ek'inde petrol ürünleri için Topluluk tarafından sıfır gümrük vergili kontenjan açılması, bu kontenjanı aşan miktarlar için ithal vergileri alınması hükmü yer almaktadır. Aynı şekilde II sayılı Ek'de perakende satışa hazır hale getirilmemiş pamuk iplikleri, diğer pamuklu dokumalar ve yünden veya ince kıldan mamül makina halıları içinde kontenjanlar belirlenmektedir. Ayrıca, Topluluk tarafından tekstil ürünlerimize 1975 yılından beri çeşitli kısıtlamalar uygulanmaktadır.

Ocak 1987 başından itibaren ülkemiz çıkışlı tarım ürünlerine Topluluk tarafından gümrük vergileri uygulanmaktadır. Ancak prelevman, referans fiyatlar, asgari ithal vergisi uygulamaları ve Topluluk tarafından tarım takvimleri uygulaması yolu ile korunma ve bazı ürünlere yönelik kontenjanlar devam etmektedir (Çakıoğlu ve Ark. 1990)

Topluluk sözkonusu kısıtlama ve yasaklama kararlarını Katma Protokol'ün 60. maddesine dayanarak almaktadır. Katma Protokol'ün 60. maddesi "Topluluğun bir veya birkaç

Üye devletin bir ekonomik faaliyet sektörünü veya bir veya birkaç üye devletin dış mali istikrarını tehlikeye düşüren ciddi bozukluklar ortaya çıkar veya Topluluğun bir bölgesinin ekonomik durumunun bozulması şeklinde güçlükler belirirse, Topluluk gerekli korunma tedbirlerini alabilir veya ilgili üye devlet veya devletleri bu tedbirleri almakla yetkili kılabilir" hükmünü taşımaktadır.

Türkiye'nin Topluluk içerisinde başlıca ticari partneri F.Almanya,İngiltere ve İtalya'dır. Buna karşılık Türkiye'nin Topluluk ile tarım ürünleri dış ticaretinde payları düşük olan ülkeler Danimarka,Portekiz ve İrlanda'dır.

7.2. Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Dış Ticareti

Avrupa Topluluğu, ABD'nin yanısıra dünya ticaret politikası içerisinde en önemli aktördür ki,buna neden rakamlarla ölçülebilecek ağırlığıdır. Topluluğa,dünyada en önemli ticarat gücü haline gelmesi büyük bir sorumluluk yüklemiştir ki bu sorumluluğu taşıyabilecek durumda değildir(Groeben, Boeakh ve Theising)

Dünya ticaretindeki yüksek payı,Topluluğun nisbeten zayıf ekonomik kaynaklarına ve nisbeten düşük toprak kaynakları ve sınırlı sermaye varlığı ile mukayese edildiğinde bir ters ilişki olduğu görülür. Her türlü ithal malına bağımlılığı -enerji,hammadde ve besin maddelerinin yarısından fazlası ve işlenmiş sanayi ürünlerinde % 40'ı- Topluluğun ekonomik güçsüzlüğünün bir ifadesi olabilir. Buna rağmen uluslararası görüşmelerde dünyada en önemli dış alıcı piyasayı temsil etmeyi başarmıştır. Bunun yanısıra endüstri ürünleri

için ihracat pazarlarındaki AT'nun güçlü konumu da burada belirtilebilir. Avrupa Topluluğu ithalat ihtiyacını karşılayabilmek için sanayi ürünleri üretiminin yarısını hatta daha fazlasını ihraç etmektedir. Böyle bir sistemi dünya çapında dengede tutabilmek için Avrupa ticaret politikası oluşturulmuştur.

Toplam dünya ihracatının % 13.1 ini tarım ürünleri oluşturmaktadır. Dünya tarım ürünleri ihracatı 1987 yılında 257 400 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Topluluğun aynı yıl tarım ürünleri ihracatı 22 900 milyon \$ dir. Dünya tarım ürünleri ihracatının % 12.7 si Toplulukça gerçekleştirilmiştir. 1988 yılı verilerine göre Topluluğun 35 500 milyon \$ lık tarım ürünleri ihracatına karşılık 63 000 milyon \$ lık tarım ürünleri ithalatı olmuştur. Topluluğun tarım ürünleri ithalatının % 56.3 ü kadar da tarım ürünleri ihracatı olmuştur(1988). Bu oran 1980 yılında 45.8 olarak gerçekleşmiştir(Anonymous 1989 a).

Topluluğun tarım ürünleri dış ticaretindeki değişmeyi belirlemek için 1980 yılını baz alarak yapılan hesaplama sonucunda 1988 yılında tarım ürünleri ihracatı 123.3 olurken tarım ürünleri ithalatı 100.8 olarak gerçekleşmiş ve ihracatta ki artış hızı ithalatta gözlenmemiştir.

Topluluğun dış ticaretinde Orta Doğu'nun yeri büyüktür. Topluluk ülkelerinin çoğu, özellikle Orta Doğu tarım ürünleri pazarından büyük paylar alan, Fransa, İngiltere, F.Almanya ve İtalya gibi ülkeler bölge ile en az bir asırlık geçmişi olan çok yakın ekonomik ve politik ilişkilere sahiptir. Bölge pazarlarını her alanda sürekli olarak kontrolleri

Tablo 7.4 : Topluluğun 1980-88 Döneminde Dış Ticareti milyon \$

Yıllar	Toplam İhracat	Tarım Ürün-leri İhracatı	Toplam İhra-cat Tar.Ür. payı (%)	Toplam İthalat	Tarım Ürünleri İthalatı	Toplam İthalatla tarım ürünleri (%)
1980	305.000	28.800	9.4	393.900	62.800	15.9
1982	278.800	26.800	9.5	327.600	50.300	15.4
1983	269.700	24.900	9.2	304.800	48.000	15.7
1984	278.500	26.200	9.4	311.300	48.600	15.6
1985	289.000	26.100	9.0	310.100	46.700	15.1
1986	339.100	28.900	8.5	331.300	52.800	15.9
1987	392.000	32.900	8.4	393.100	58.700	14.9
1988	428.600	35.500	8.3	457.600	63.000	13.8
1989	455.000	39.700	8.7	492.200	63.500	12.9

Kaynak: Anonymous 1989 a.

altında tutan bu Batı Avrupa Ülkeleri bu pazara eskiden beri yerleşmiş olmanın ve sahip oldukları güçlü tarım sektörünün sağladığı avantajla birinci petrol bunalımından sonra oluşan büyük gıda talebinden geniş ölçüde yararlanmışlardır.

Orta Doğu gıda pazarlarında süregelen AT-ABD rekabetinde ABD'nin en büyük avantajlarından biri sahip olduğu dev çok uluslu gıda şirketleridir. Buna karşın AT gıda şirketleri kendi aralarındaki rekabeti en düşük düzeye indirerek, dev Amerikan şirketleri karşısında belli bir güçbirliği oluşturmakta ve böylece rekabet gücü yaratabilmektedir.

AT'nun Orta Doğu pazarındaki ihracat stratejisinin bir yönünü de ihracat bileşiminin sahip olduğu çeşitlilik , oluşturmaktadır. Bir başka deyişle Topluluk, bölgenin ihtiyaç duyduğu tarım ürünlerini yeteri kadar üretebilmektedir. Kuzey Avrupa Ülkeleri süt ürünleri, işlenmiş tütün, et ürünleri ve hayvan yeminde uzmanlaşırken Güney Avrupa Ülkeleri daha çok tahıl, meyve-sebze, bitkisel yağlar ve şeker üretimine yönelmişlerdir. Böyle bir tamamlayıcılık Avrupa Topluluğu'na rakipleri karşısında çok önemli bir üstünlük sağlamaktadır.

Öte yandan AT'nun Orta Doğu ile ilgili dış politikası ABD'ninkine göre çok daha esnek bir yapıdadır. Bu politikaların oluşmasında ekonomik çıkarların geleceği her zaman ön plana çıkmış, dolayısıyla bu ülkelerin bölgeye yaptığı ihracatı tehlikeye sokacak radikal tutum ve davranışlardan özenle kaçınılmıştır. Örneğin, AT uyguladığı dış politikalarla esnekliğin meyvelerini 1979'da İran devrimi ile

toplamsı, ABD yaklaşık tek başına doyurduğu bu 2 milyar \$'lık pazardan çekilince bu boşluğun büyük kısmını doldurmuştur. Yine ABD'nin Libya, Suriye ve Irak gibi ülkeler ile zaman zaman gerginleşen politik ilişkileri AT'na Orta Doğu gıda pazarlarında yeni hamleler yapma olanağı vermiştir.

AT ülkeleri sadece gıda ve tarım ürünleri alanında değil, Orta Doğunun tüm ithalatında ilk sırayı tutmaktadırlar. Askeri araç-silahtan beyaz ev eşyasına kadar her alanda bölge pazarlarını büyük ölçüde işgal eden AT, bölge tüketicisinin tüketim alışkanlıklarını, pazar yapısını, pazarlama birimlerini, finansman kurumlarını ve bölge ülkelerinin ithalat yapılarını yakından tanıma şansına sahip olduğundan, Bölgenin beslenme gereksinimlerini de yakından izleyebilmektedir. Böyle bir kolaylık ise AT'na Orta Doğuya yaptığı gıda ve tarım ürünleri ihracatını etkin, dinamik ve sürekli bir yapıya kavuşturma olanağı tanımaktadır.

Öte yandan Mart 1988 tarihinde Brüksel'de parafe edilen AT-Körfez işbirliği anlaşması, Orta Doğu pazarlarında AT ülkelerine yeni ufuklar açmaktadır. Bu anlaşma ile taraflar birbirlerine, tarım ve gıda ürünlerinin dahil olduğu ticarete "en fazla kayırılan ülke" statüsünü uygulamaya devam edeceklerdir. Karşılıklı serbest ticaretin ilk büyük adımını atan bu anlaşmayı, tarafların ihraç mallarını karşılıklı olarak birbirlerinin pazarlarına ulaştırma koşullarının iyileştirilmesi çalışmaları izleyecektir. AT'nu böyle bir anlaşmaya iten elbetteki Orta Doğu pazarlarının çekiciliğidir (Şahinöz 1989).

ABD Topluluğun en önemli ticaret partneridir. Topluluk dışından gerçekleştirilen ithalat içerisinde ABD'nin payı yaklaşık olarak % 16 lık bir değer etrafında,istikrarlı bir görünüm arz etmekte(1978 % 15.9, 1982 % 16.2, 1986 % 16.9, 1987 % 16.5, 1988 % 17.7), buna karşılık Topluluk tarafından ABD'ye gerçekleştirilen ihracatta bir artış gözlenmektedir. 1978 yılında Topluluk ihracatı içerisinde % 13.7 olan ABD'nin payı 1987 yılında % 21.1 ve 1988 yılında % 19.8 olmuştur (Çakıroğlu vd 1990).

1958 yılından 1983 yılına kadar Topluluk ABD ile ticaretinde sürekli olarak açık vermiştir. 1980 yılında Topluluğun ABD ile ticaretinde verdiği açık miktarı 17 826 milyon ECU ile maksimum bir değere ulaşmış ve bu yıldan sonra Topluluk ABD ticaret dengesinde Topluluk lehine düzenli bir iyileşme izlenmiştir. 1984 yılında Topluluk,ABD ile ticaretinde 8 358 milyon ECU fazla vermiş,1987 yılında bu rakam 15 686 milyon ECU'ye çıkmış ve 1988 yılında 3 579 milyon ECU olmuştur.

Japonya'nın Topluluk piyasasına yönelik ihracatının fazlalığı,buna karşılık Japon hükümetinin Topluluk ürünlerine Japonya pazarını yeterince açmaması,Topluluk tarafından şikayete yol açmaktadır. 1987 yılında Japonya'nın Toplulukla ticareti dünya ticaretiyle ters yönde gelişmiştir. Kur değışikliği nedeniyle Japonya'nın dünya piyasalarına ve ABD'ye ihracatı düşerken,Topluluğa olan ihracatı artmıştır.

7.3. Türkiye'nin AT Dışı Geleneksel Pazarları

Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatının ülke gruplarına dağılımı incelendiğinde Avrupa Topluluğundan sonra ikinci önemli grup Körfez Ülkeleridir. Tablo 7.5 de tarım ürünleri ihracatının ülke gruplarına dağılımı verilmiştir.

Tablo 7.5 : Tarım Ürünleri İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (000 \$)

Ülke Grupları	1984	%	1985	%	1986	%	1987	%	1988	%
Avrupa Topluluğu	546	31.2	582	33.9	753	39.9	692	37.4	778	33.2
A.B.D	164	9.4	229	13.3	183	9.7	206	11.4	186	7.9
Japonya	13	0.7	16	0.9	31	1.6	29	1.6	37	1.6
Kanada	6	0.3	7	0.4	9	0.5	12	0.6	12	0.5
Diğer OECD Ülk.	127	7.3	97	5.6	126	6.7	121	6.5	135	5.8
COMECON	143	8.2	160	9.3	114	6.0	121	6.5	208	8.9
Körfez Ülkeleri	473	27.1	431	25.1	412	21.8	398	21.5	403	17.2
Kuzey Afrika Ülk.	59	3.4	26	1.5	89	4.7	67	3.6	124	5.3
Diğer Ülkeler	217	12.4	171	9.9	169	9.0	207	11.2	458	19.7
TOPLAM	1.748	100.0	1.719	100.0	1.886	100.0	1.853	100.0	2.341	100.0

Kaynak : Anonymous 1989 f

Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatında ilk sırayı Avrupa Topluluğu alırken ikinci sırayı Körfez ülkeleri almaktadır. Tablo 7.5 in incelenmesinden de görüleceği gibi Topluluğun tarım ürünleri ihracatımızdaki yeri 1984 ten 1988 e kadar % 31.2 den % 33.2 ye yükselirken Körfez ülkelerinin payı aynı yıllarda % 27.1 den % 17.2 ye düşmüştür.

Türkiye'nin Orta Doğu'yu besleyen önemli OECD ülkeleri arasında yer alması 1980 den sonra gerçekleşmiştir. İlk petrol bunalımının yatattığı dış talep patlamasından yararlanamayan Türkiye, 1973-1980 döneminde sözü edilen bölgeye yaptığı tarım ürünleri ihracatında küçük artışlarla yetinmiştir. 1973 yılında yaklaşık 70 milyon \$ olan söz konusu ihracat 1980 yılında 344 milyon \$ a yükselmiştir.

1981 yılına gelindiğinde, Türkiye genel ihracat atılımı doğrultusunda bölgeye yaptığı ihracattada bir sıçrama olmuştur. Söz konusu ihracat 1980 den 1981 e % 145 lik bir artışla 344 milyon \$ dan 837 milyon \$ a yükselmiştir. Aynı yıl bölgenin tarım ürünleri ithalatındaki artış % 25, OECD'nin bölgeye ihracatındaki artış % 15 dolayında kalması, Türkiye'nin bölge gıda pazarlarındaki göreceli önemini bir anda ön plana çıkartmıştır. Orta Doğu'ya yaptıkları tarım ürünleri ihracat miktarı bakımından 1981 öncesi 8 önemli OECD ihracatçısı içinden en son sırayı işgal eden Türkiye, 1981 yılındaki ihracat atılımı ile ABD, Fransa, Avustralya ve Hollanda'nın ardından bir anda beşinciliğe yükselmiştir.

Türkiye'nin 1981 yılında Orta Doğu gıda pazarlarında gerçekleştirdiği bu önemli ilerleme, 1980 de yürürlüğe giren ihracatı teşvik önlemlerinin yanı sıra uluslararası

gelişmelerin de etkisi yadsınamaz. Bu gelişmelerden ilki, doğu ve güneydoğu sınırlarımızın kontrol altına alınarak daha önceki dönemlerde kaçakçılık biçiminde yapılan sınır ticaretinin resmi ticarete dahil edilmesidir. İkinci gelişme İran-Irak savaşının yarattığı ek gıda ve tarım ürünü pazarıdır. Bölgeye yapılan tarım ürünleri ihracatını olumlu yönde etkileyen üçüncü temel gelişme ise, 1980 sonrası İslam ülkeleri ile yakın ilişkilerin kurulmasıdır. Bu çerçevede değerlendirilebilecek bir başka etkende, 1979 ikinci petrol bunalımı ile artan petrol fiyatlarının bölgede yarattığı dış gelir artışı ve bu gelir artışının tarım ürünleri ithalatına yeni bir ivme kazandırmasıdır. Bu arada ABD'nin politik nedenlerden dolayı İran Pazarlarından çekilip pazarda bir boşluk bırakması Türkiye'nin Orta Doğu'ya gerçekleştirdiği atılımı hazırlayan nedenlerden birisi olabilir.

Türkiye'nin Orta Doğu bölgesine yaptığı tarım ürünleri ihracatındaki artışlar 1982 yılında da artarak 1.708 milyon \$'lık ihracat gerçekleştirilmiştir. 1983 ve 1984 yıllarında da yaklaşık Orta Doğu'ya yapılan tarım ürünleri ihracat değeri 1 milyar \$ civarında kalmıştır. Orta Doğu'nun tarım ürünleri ithalatındaki artışına paralel olarak Türkiye'nin bölgeye ihracatıda artmıştır (Şahinöz 1989).

Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatında ilk sırayı 1980 yılına kadar hep Avrupa Topluluğu alırken bu yıldan itibaren bu yeri özellikle İran, Irak, Suudi Arabistan ve Libya'nın bulunduğu 15 Ortadoğu İslam Ülkesi almaktadır. Bunları ABD ve Doğu Bloku Ülkeleri takip etmektedir. 1981-85 döneminde Türkiye'nin toplam tarım ürünleri ihracatının ortalama % 42-46 sını Ortadoğu İslam Ülkelerine, % 35-39 unu

AT ülkelerine, % 5 ini ABD'ye ve % 4.5 inide Doğu Bloku ülkelere yapılmış olduğu gözlenmektedir. Önümüzdeki yıllarda da Türk tarım ürünleri müşterilerinin yine bu ülke gruplarının olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda Türkiye'nin satabileceği mal miktarı herşeyden önce bu ülkelerin tüketim ihtiyacının, tüketim zevkinin ve de ödeme güçlerinin bir fonksiyonu olacaktır.

1980 li yıllarda ortalama olarak S.Arabistan 5.4 İran 2.9, Irak 2.2, Kuveyt 1.0, Mısır 3.0, Libya 1.3 milyar \$ olmak üzere bu bölge ülkeleri toplam ve net olarak 8.3 milyar \$ lık bir pazar oluşturmaktadır ki bu, dünya gıda pazarının % 8.3 üne eşittir.

Ortadoğu ülkelerinin yapmış olduğu bu ithalatın % 86.2 sini gıda ürünleri ve canlı hayvan, % 7.6 sini bitkisel ve hayvansal yağlar, % 5.7 sini içki ve tütün, % 0.5 ini de yağlı tohumlar oluşturmaktadır (Tokat 1987).

İran, Suudi Arabistan ve Irak Türkiye'nin baş müşterileri olup bu üç ülkeye yapılan ihracat, bölgeye yapılan toplam ihracatın % 70-80 ini oluşturmaktadır. Bu ülkeleri Libya, Lübnan, Ürdün ve Kuveyt takip etmektedir.

Türkiye'nin Ortadoğu ülkelere yapmış olduğu tarım ürünleri ihracatının % 38 ini taze sebze-meyve, % 28 ini canlı hayvan % 15 ini tahıl ve tahıl ürünleri, % 10 unu et ve et ürünleri % 6 sini bitkisel yağlar ve % 3 ünü de diğer ürünler oluşturmaktadır.

Dünya'nın en büyük tarım ürünleri ihracatçısı olan ABD, Türkiye'den başta tütün olmak üzere diğer bazı geleneksel tarım ürünleri ithal etmektedir. Mesafe faktörü de devreye girince, bu pazarın Türk tarım ürünleri için daha fazla büyüemeyeceği tahmin edilmektedir.

Doğu Bloku ülkeleri önemli tarım ürünleri ihracatçısıdır. Şöyle ki, Sovyetler Birliğinin 14.5 milyar \$, Doğu Almanya'nın 3,5 milyar \$ la başı çektiği ülkeler grubunun, toplam tarım ürünleri ithalatı yaklaşık 20 milyar \$ olmaktadır. Diğer bir deyişle Doğu Bloku ülkeleri AT'a eşdeğer bir pazar oluşturmaktadır. Önemli ölçüde tahıl, taze sebze ve meyve, süt ve süt ürünleri ithalatçısı olan Doğu Bloku ülkeleri, karşılıklı mal hesabına dayalı bir dış ticaret politikası uygulamaktadırlar.

8. TÜRKİYE'NİN TAM ÜYELİĞİ HALİNDE BAZI TARIM ÜRÜNLERİNİN DIŞ TİCARETİNDE OLASI PARASAL AKIMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, seçilmiş olan bazı ürünlerde, tam üyelik çerçevesindeki parasal akımlar-biri Türkiye'den Topluluk bütçesine, öteki de Topluluk bütçesinden Türkiye'ye yönelik olmak üzere- iki ayrı yönde incelenmiştir. Bunun yanında Türkiye'nin tam üyelikle, bazı ürünlerin ithalatında vazgeçeceği gümrük ve fon kazançları da hesaplanmıştır.

Türkiye'den Topluluğa yönelik parasal akım, Türkiye'nin üçüncü ülkelerden ithal ettiği canlı sığır ve sığır eti, zeytinyağı, şeker, süt ve süt ürünleri ve tahıllardan sağlayacağı prelevmanın % 90 ını (% 10 una kadar Türkiye tarafından kesilebilecektir) kapsamaktadır.

Buna karşılık Türkiye'nin, üçüncü ülkelere ihraç ettiği zeytinyağı, meyve-sebze, şeker, süt ve süt ürünleri ve hububat-tan sağlayacağı restitüsyon gelirleri ise Topluluk bütçesinden Türkiye'ye olacak bir parasal akımdır.

Restitüsyon ve prelevman, Topluluk ve dünya fiyatları arasındaki, farka bağlı olarak değişken bir niteliğe sahiptir. Türkiye'nin Topluluğa katılma tarihi belli olmadığı için yapılan hesaplamalar bugünkü dış ticaret hacminin aynı kalacağı varsayımına dayanmaktadır. Seçilen ürünlerde, olabilecek prelevman ve restitüsyon gelirlerinin, bu ürünlerin tam üyelikten avantajlı çıkıp çıkmayacağı hakkında bir fikir vermesi açısından hesaplamalar Türkiye'nin 1990 yılı (Ocak-Kasım) dış ticaret verileri ve Topluluğun 1990 yılı prelevman ve restitüsyon miktarları üzerinden yapılmıştır.

Tablo 8.1 : Türkiye'nin Canlı Sığır ve Sığır Eti İthalat Miktar ve Değeri ve AT Prelevman Miktarı ve Gümrük Vergisi - Türkiye'de Fon ve GV (1990)

G.T.İ.P	Toplam İthalat Miktarı (ton) x_k^j	Toplam İthalat değeri (₺) $(x_k^j \cdot F_k^j)$	Üçüncü Ülk. İthal. miktarı (ton) $(x_k^j - x_{ik}^j)$	Üçüncü Ülk. İthal. değeri (₺) $(x_k^j - x_{ik}^j) \cdot F_k^j$	Prelevman ECU/ton(l) P_k^i	AT'nun GV(%) $\frac{AT}{GV}(\%)$ $\frac{i}{g_k}$	Fona Kesilen ABD \$/ton $\frac{A}{q_k^j}$	Görülen GV(%) g_k^j	Gerçek GV(%) g_k^j
0102 90	63 109	75 525 107	61 451	73 540 911	1241.92	16	.600		
0201 10	1 147	1 578 920	184	253 288	2359.64	20	900	1	26
0201 20	2 879	4 113 677	2 619	3 742 174	2359.64	20	900	1	26
0201 30	62	105 118	18	30 518	4048.64	20	900	1	26
0202 10	449	562 751	58	72 694	1971.63	20	900	1	26
0202 20	2 879	4 113 677	1 457	2 081 843	1971.63	20	900	1	26
0202 30	343	288 936	20	16 848	2464.54	20	900	1	26
1602 50	13	66 078	-	-	4048.64	20	1000	20	50

151

(1) 23 Kasım 1990 tarihli Official Journal'da yayınlanan prelevman miktarı esas alınmıştır.

Türkiye'nin yaptığı canlı sığır ve sığır eti ithalatı üzerinden yapılan hesaplamalarda,olası bir tam üyelik durumunda,ticaret hacminin aynı kalacağı varsayımı ile,Türkiye, 86.145.749 ECU'lük prelevman gelirinin % 10'u,yönetim masraflarını karşılama amacıyla Türkiye tarafından kesilecek geri kalan 77.531.174 ECU'lük prelevman geliri Topluluk bütçesine aktarılacaktır. Aynı koşulların varlığında Türkiye'nin bu üründe gümrük vergisi kazancı 9.746.718 ECU olarak hesaplanmıştır. Türkiye'nin 1990 yılı(Ocak-Kasım) ithalatındaki gümrük vergisi ve toplu konut fonu kazancı ise 38.022.376 ECU olarak hesaplanmıştır(1). Türkiye tam üyelik halinde bugünkü gümrük vergisi ve fon kazancından vazgeçmiş olacaktır. Aynı zamanda üçüncü ülkelerden yaptığı ithalattan kazanacağı prelevman ve gümrük vergisi kazancını da Topluluk bütçesine aktaracaktır.

Türkiye'nin yaptığı süt ve süt ürünleri ithalatı üzerinden yapılan hesaplamalarda olası bir tam üyelik durumunda 9.466.708 ECU tutarındaki prelevman gelirinin % 10'u (946 670 ECU) Türkiye tarafından yönetim masraflarını karşılamak amacıyla kesilecektir. Geri kalan 8.520.038 ECU ise Topluluk bütçesine aktarılacaktır. Türkiye'nin bu ürünün 1990 yılı ithalatından (Ocak-Kasım) gümrük ve fon kazancı 9.936.335 ECU olarak hesaplanmıştır.

(1) 1 Mart 1990 tarihli 1 ECU = 1.3344 ₺ paritesi kullanılarak Türkiye'nin fon ve gümrük vergisi kazancı ECU'ye çevrilmiştir.

Tablo 8.2: Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünlerinde İthalat Miktar ve Değeri ve AT Prelevman Miktarı -Türkiye'de Ton ve GV (1990)

G.T.İ.P	Topl.İthalat Üçüncü Ülk. Miktarı (ton)	İthalat Mik. (ton)	Toplam İthalat değeri ($X_k^j \cdot P_k^j$)	Prelevman ECU/ton(l)	Fona kesilen ABD \$ /ton (q_k^j)	Görünen GV	Gerçek GV (g_k^j)
	(X_k^j)	($X_k^j - X_{ik}^j$)		(P_k^j)			
0401 20	3820 litre	-	3832	265,9	0.15 \$/litr.	30	61
0402 10	6363	3737	5557348	1409.8	1000	1	26
0402 21	3120	1324	3296964	2064.5	200	1	26
0402 91	53	-	62740	302.8	200	1	26
0402 99	4	-	7632	498.5	200	1	26
0403 90	3	-	1997	2405.8	1000	30	61
0404 10	1046	412	727770	308.6	50	20	50
0404 90	425	18	336429	1409.8	50	20	50
0405 00	2123	360	2812504	2715.5	400	30	61
0406 10	148	73801	148605	2386.9	500	30	61
0406 20	82	28640	288973	4132.2	500	30	61
0406 30	163	13	490492	1911.5	500	30	61
0406 40	13	-	42682	1481.4	500	30	61

(1) 14 Kasım 1990 tarihli Official Journal'da yayınlanan prelevman miktarı esas alınmıştır.

Tablo 8.3: Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İhracat Miktarı ve AT Restitüsyon Miktarı (1990)

G.T.İ.P	Topl.İhracat miktarı(ton) (x_k^j)	Üçüncü Ülkeler İhracat Mikt.(ton) ($x_k^j - x_{ik}^j$)	Restitüsyon (ECU/ton)(1) (r_k^1)
0401 30	16	16	509.4
0402 20	20	20	700.0
0402 21	0,5	0,5	977.2
0402 29	1	1	11.5
0402 91	2	1.5	126.5
0402 99	3	3	9.9

(1) 13 Aralık 1990 tarihli Official Journal'da yayınlanan prelevman miktarı esas alınmıştır.

Süt ve ürünlerinde Türkiye'nin 1990 yılı(Ocak-Kasım) ihracatı üzerinden yapılan hesaplamalarda,Topluluğa tam üyelikle Türkiye'nin restitüsyon kazancı 22 382 ECU olarak bulunmuştur.

Türkiye tam üyelikle,süt ve süt ürünlerinde 9.936.335 ECU'lük gümrük ve fon kazancından vazgeçecek aynı zamanda Topluluk bütçesine,üçüncü ülkelerden yaptığı ithalat için 8.520.038 ECU değerinde bir prelevman katkısında bulunacaktır. Türkiye'nin üçüncü ülkelerden yaptığı süt ve süt ürünleri ithalatında elde ettiği prelevman gelirinin % 10'u olan 946.670 ECU de Türkiye bütçesine kesilecektir. Bunun karşısında sadece 22.382 ECU'lük bir kazanç olmasının nedeni ihraç ettiğimiz süt ve süt ürünlerinin kısıtlı olmasındandır.

Tablo 8.4: Türkiye'nin Meyve Sebze İhracat Miktarı ve AT Restitüsyon Miktarı (1990)

G.T.İ.P	Topl.İhracat Miktarı(ton) (x_k^j)	Üçüncü Ülkeler İhracat Mik.(ton) ($x_k^j - x_{ik}^j$)	Restitüsyon (ECU/ton)(1) (r_k^i)
0702	30 139	27 146	45.0
0802 12	314	80	96.7
0802 21	235	148	113.0
0802 22	133 420	36 148	218.0
0802 31	315	314,5	140.0
0805 10	59 068	49 622	110.0
0805 20	76 153	61 733	110.0
0805 30	110 182	95 009	135.0
0806 10	14 757	7 908	105.0
0808 10	79 836	78 025	140.0

(1) 23 Kasım 1990 tarihli Official Journal'da yayınlanan restitüsyon miktarı esas alınmıştır.

Türkiye'nin 1990 yılı (Ocak-Kasım) meyve-sebze ihracatı üzerinden yapılan hesaplamada, ihracat hacminin aynı kalacağı varsayılmıştır. Bu şartlarda Topluluğa tam üyelik halinde Türkiye'nin, Topluluk bütçesinden, üçüncü ülkelere yaptığı meyve-sebze ihracatından 45.999.429 ECU değerinde ihracat geri ödemesi alabileceği hesaplanmıştır.

Türkiye'nin ithalatında meyve - sebze önemli bir yer tutmadığı için tam üyelik halinde oluşacak olan prelevman katkısı da hesaplanmıştır.

Tablo 8.5 : Türkiye'nin Şeker İthalat Miktarı ve Değeri ve AT Prelevman Miktarı -Türkiye'de Fon ve GV (1990)

G.T.İ.P	Topl.İthalat Üçüncü Ülkel. miktarı(ton)	İth.mikt(ton)	$(X_k^j - X_{ik}^j)$	Topl.İthalat değeri (₺)	Prelevman (ECU/ton(l)	Fona Kesilen ABD \$/ton	Görünen GU	Gerçek GU
	(X_k^j)			$(X_k^j \cdot F_k^j)$	(P_k^i)	(q_k^j)		(g_k^j)
1701 11	20	-	-	19 684	399.4	400	Muaf	Muaf
1701 12	714	109	109	338 0205	399.4	400	Muaf	Muaf
1701 91	61	60.5	60.5	64 6826	451.4	400	Muaf	Muaf
1701 99	631 344	171 127	171 127	287 226 703	451.4	400	Muaf	Muaf
1702 30	1 099	24	24	687 467	538.4	-	1	26
1702 40	1 456	10	10	577 456	538.4	-	1	26
1702 90	2 354	269	269	1 344 650	538.4	2000	10	36
2106 90	710	29	29	2 084 331	538.4	250	15	41

156

(1) 2 Ocak 1991 tarihli Official Journal'da yayınlanan prelevman miktarları esas alınmıştır.

Türkiye'nin 1990 yılı (Ocak-Kasım) şeker ithalatı üzerinden yapılan hesaplamalarla, gümrük ve fon kazancı 194.400.969 ECU olarak bulunmuştur. Aynı ticaret hacmini koruduğunu varsayarak tam üyelik durumunda, üçüncü ülkelerden yapılan şeker ithalatından 77.496.323 ECU değerindeki prelevman gelirinin % 10'u Türkiye tarafından kesilirken 69.746.691 ECU'nun Topluluk bütçesine aktarılabileceği hesaplanmıştır.

Tablo 8.6 : Türkiye'nin Şeker İhracat Miktar ve AT Restitüsyon Miktarı (1990)

G.T.İ.P	Topl. İhracat Miktarı (ton) (x_k^j)	Üçüncü Ülkeler İhracat Mik. (ton) ($x_k^j - x_{ik}^j$)	Restitüsyon (ECU/ton) (1) (r_k^1)
1701 99	203	201	381.5

(1) 12 Aralık 1990 tarihli Official Journal'da yayınlanan restitüsyon miktarı esas alınmıştır.

Türkiye'nin 1990 yılı (Ocak-Kasım) şeker ihracatı üzerinden yapılan hesaplamada aynı ticaret hacminin korunacağı varsayılmıştır. Bu varsayımla tam üyelik halinde Türkiye, üçüncü ülkelere yaptığı şeker ihracatından Topluluk bütçesinden 46.532 ECU alacaktır.

Türkiye tam üyelik durumunda, şeker ithalatından kazandığı 194.400.969 ECU'lük gümrük ve fon kazancından vazgeçecek ve aynı zamanda Topluluk bütçesine 69.746.691 ECU'lük bir prelevman katkısı olacaktır. Buna karşılıklıta aynı sektörde 46.532 ECU'lük bir restitüsyon kazancı ve şeker ithalatında oluşacak prelevmanın % 10 olan 7.749.632 ECU'lük bir gelir sağlayacaktır.

Tablo 8.7 : Türkiye'nin Hububat İthalat Miktarı ve Değeri ve AT Prilevman Miktarı - Türkiye'de Fon ve GV (1990)

G.T.i.P	Topl.İthalat Miktarı (ton)	Üçüncü Ülkeler İthl.miktarı(ton)	Topl.İthalat değeri (M\$)	Prelevman (ECU/ton)(1)	Fona Kesilecek ABD \$ /ton	Görünen GV	Gerçek GV
	(X_k^j)	$(X_k^j - X_{ik}^j)$	$(X_k^j \cdot F_k^j)$	(P_k^j)	(q_k^j)		(g_k^j)
1001.10 10	25	25	9 858	1997.4	-	Muaf	Muaf
1001.10 90	138 503	103 434	25 155 974	1997.4	30	Muaf	Muaf
1001.90	2 003 473	1 144 123	358 417 211	1685.0	30	Muaf	Muaf
1003	246 002	116 796	35 128 583	1488.4	20	Muaf	Muaf
1004	309	309	44 463	1451.4	-	5	31
1005.10	81	65	610 341	1414.4	-	Muaf	Muaf
1005.90	519 016	503 904	67 073 958	1414.4	30	Muaf	Muaf
1006.10	13 647	13 547	3 012 689	3219.7	-	1	26
1006.30	162 410	139 643	57 484 575	6164.0	25	1	26
1006.40	24	-	14 680	1953.8	25	1	26
1007.00	25 814	25 814	3 164 827	1452.8	-	Muaf	Muaf
1008.30	51	49.5	16 572	732.5	-	15	41
1101.00	21	21	36 663	2488.8	-	10	36
1102.10	20	-	15 296	2317.2	-	10	36
1103.11	4 609	4 109	327 977	3225.0	-	10	36

158

(1) 7 Aralık 1990 tarihli Official Journal'da yayınlanan prelevman miktarı esas alınmıştır.

Türkiye'nin 1990 yılı (Ocak-Kasım) hububat ithalatındaki fon ve gümrük vergisi kazancı yapılan hesaplamalarla 104.701.113 \$ olarak bulunmuştur. Aynı ticaret hacminin korunacağı varsayımı ile Topluluğa tam üyelik halinde Türkiye'nin üçüncü ülkelerden yaptığı hububat ithalatı ile 3.978.307.598 ECU'lük bir prelevman gelirinin % 10'unu kendi bütçesine keserken, Topluluk bütçesine ise 3.580.476.839 ECU'lük bir katkısı olacağı hesaplanmıştır. Türkiye'nin tam üye olmasıyla aynı zamanda bu gün ithalattan kazandığı fon ve gümrük vergisi kazancından da vazgeçmiş olacaktır. Ancak üyelikle, üçüncü ülkelere yaptığı ihracattan alacağı ihracat geri ödemeleri de göz ardı edilemez.

Tablo 8.8 : Türkiye'nin Hububat İhracat Miktarı ve AT Restitüsyon Miktarı (1990)

G.T.İ.P	Topl.İhracat miktarı(ton) (x_k^j)	Üçüncü Ülkeler İhracat Mik(ton) ($x_k^j - x_{ik}^j$)	Restitüsyon (ECU/ton)(1) (r_k^j)
1001 90	18 911	18 911	100.0
1003 00	11 298	11 298	87.0
1005 90	14 475	313	70.0
1101 00	78 660	78 659	158.0
1102	27	3	158.0
1103 11	13 702	11 511	233.0

(1) 29 Kasım 1990 tarihli Official Journal'da yayınlanan restitüsyon miktarı esas alınmıştır.

Türkiye'nin 1990 yılı (Ocak-Kasım) hububat ihracatı üzerinden yapılan hesaplamalarda, ticaret hacminin aynı kalacağı varsayımı ile tam üyelik halinde 18.976.2025 ECU'lük bir hububat ihracatında geri ödemeyi Topluluk bütçesinden alacağı bulunmuştur. Tam üyelik ile hububat sektöründe

Tablo 8.9 : Türkiye'nin Zeytinyağı İthalat Miktarı ve Değeri ve AT Prelevman Miktarı-Türkiye'de Fon ve GV (1990)

G.T.İ.P	Topl. İthalat miktar (ton)	Üçüncü Ülkeler İthl. mikt. (ton)	Topl. İthalat değeri (\$)	Prelevman (ECU/ton)(1)	Fon Kesilecek ABD \$ /ton	Görünen GV	Gerçek GV
	(X_k^j)	$(X_k^j - X_{lk}^j)$	$(X_k^j \cdot P_k^j)$	(P_k^j)	(q_k^j)		(g_k^j)
1509 10	1881	65	3 077 654	770.0	-	Muaf	Muaf

(1) 14 Aralık 1990 tarihli Official Journal'da yayınlanan prelevman miktarı esas alınmıştır.

78.463.064 ECU olan fon ve gümrük vergisi kazancından vazgeçilecek bunun yanında, üçüncü ülkelerden yapılacak hububat ithalatı içinde Topluluk bütçesine 3.580.476.839 ECU'lük bir katkıda bulunulacaktır. Aynı zamanda elde edilen prelevmanın % 10'u olan 397.830 759 ECU de Türkiye'nin bütçesine kalacaktır.

Türkiye'nin 1990 yılı (Ocak-Kasım)zeytinyağı ithalatı üzerinden yapılan hesaplamada, gümrük vergisi ve fon kazancı yoktur. 1990 yılı dış ticaret mevzuatına göre zeytinyağı, gümrük vergisinden muaf olarak ithal edilmekte ve zeytinyağı ithalatında toplu konut fonu kesintisi ~~da~~ yapılmamaktadır. Ancak zeytinyağı ithalatında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının uygun görüşü istenmekte ve ülkede zeytinyağı açığı varsa HDTM ithalata izin vermektedir.

Aynı dönem için yapılan bir hesaplamada Türkiye'nin, Topluluğa tam üyeliği halinde şimdiki ticaret hacmini koruduğu varsayılırsa üçüncü ülkelerden yaptığı zeytinyağı ithalatı için 50.050 ECU gelir sağlayacağı, bunun 5005 ECU'sünün Türkiye'ye, 45.045 ECU'sünün ise Topluluk bütçesine aktarılacağı hesaplanmıştır.

Tablo 8.10 : Türkiye'nin Zeytinyağı İhracat miktarı ve AT Restitüsyon Miktarı (1990)

G.T.i.P	Topl.İhracat mik.(ton) (x_k^j)	Üçüncü Ülkeler İhracat mik.(ton) ($x_k^j - x_{lk}^j$)	Restitüsyon (ECU/ton)(1) (r_k^i)
1509 10	1808	1749	635.0
1509 90	1064	1061	1050.9

(1) 29 Kasım 1990 tarihli Official Journal'da yayınlanan restitüsyon miktarı esas alınmıştır.

Türkiye'nin 1990 yılı (Ocak-Kasım) zeytinyağı ihracatı üzerinden yapılan hesaplamada, ticaret hacminin aynı kalacağı varsayılarak Topluluğa tam üyelik halinde Türkiye Topluluk bütçesinden 2.225.620 ECU'lük bir ihracatta geri ödeme alacağı bulunmuştur.

Tam üyelikle Türkiye, üçüncü ülkelerden yaptığı zeytinyağı ithalatından Topluluk bütçesine 45 045 ECU'lük katkısına karşılık Topluluk bütçesinden, üçüncü ülkelere yaptığı zeytinyağı ihracatından 2.225.620 ECU'lük bir geri ödeme olacaktır ve 5005 ECU prelevman kesintisini kendi bütçesine aktaracaktır.

Görüldüğü gibi, "düşük dünya fiyatları"yla "yüksek Topluluk fiyatları" arasındaki farkın giderilmesine yönelik olan restitüsyon miktarları aynı amaçtaki prelevmanların çok çok altında kalmaktadır. Bunun içinde Türkiye'nin olası bir tam üyelik durumunda Topluluk bütçesinden alacağı dış satım primleri (restitüsyon) Topluluk bütçesine olacak prelevman katkılarından daha az olacağı tespit edilmiştir.

Türkiye'nin bugünkü ticaret hacminin aynı kalacağı varsayımı ile tam üyelik halinde, seçilen ürünlerinden elde edilecek restitüsyon gelirlerini ve prelevmandan elde edeceği geliri Türkiye'nin kazancı olarak kabul edersek, 482.416.628 ECU'lük kazanca karşılık 3.736.319.787 ECU'lük Türkiye'nin Topluluk bütçesine katkısı olacaktır. Türkiye'nin Topluluk bütçesine olacak katkısının % 13'ü kadar da Türkiye'nin restitüsyon kazancı ve prelevman kesintisi olacağı

Tablo 8.11 : Seçilen Ürünlerde Olası Prelevman-Restitüsyon Gelirleri ve GV ve Fon Kazancı (1990 Yılı Ocak-Kasım)

Ürünler	Restitüsyon Kazancı ECU	AT Bütçesine Prelevman Katkısı (ECU)	Türkiye'nin mevcut GV+ Fon kazancı (ECU)	AT Bütçesine GV Katkısı (ECU)	Türkiye Bütçesine sine prelevman katkısı (ECU)
Canlı sığır ve sığır eti	-	77.531.174	38.022.376	9.746.718	8.614.574
Süt ve Süt Ürünleri	22.382	8.520.038	9.936.335	-	946.670
Meyve-Sebze	45.999.429	-	-	-	-
Şeker	46.532	69.746.691	194.400.969	-	7.749.632
Hububat	18.976.025	3.580.476.839	78.463.064	-	397.830.759
Zeytinyağı	2.225.620	45.045	0	-	5.005
Toplam	67.269.988	3.736.319.787	320.822.744	9.746.718	415.146.640

tahmin edilmektedir. Ayrıca Türkiye bu ürünlerden elde ettiği 320.822.744 ECU değerindeki gümrük vergisi ve fon kazancından da vazgeçmeyi tam üyelik ile kabul etmiş olacaktır. Türkiye'nin tam üyelikle elde edeceği prelevman kesintisi ve restitüsyon kazancı, vazgeçeceği gümrük ve fon kazancından fazla değildir.

Türkiye'nin zeytinyağı, süt ve süt ürünleri, meyve-sebze, şeker ve hububat ihracatında tam üyelikle, ihracatta geri ödemelerde FEOGA'ya maliyeti 67.269.988 ECU olacaktır. Topluluk aynı ürünler için FEOGA bütçesinden ihracatta geri ödemeler için bütçe tahmininde 7174 milyon ECU'luk bir harcama ayırmıştır (Anonymous 1989 a). Türkiye'nin olası bir tam üyeliği durumunda, sözü edilen ürünlerin ihracattaki geri ödemelerde aynı koşulların varlığı altında, Türkiye Topluluğa % 0.093 lük bir ek harcama getirecektir ki bu da Topluluk bütçesi için çok küçük bir orandır.

9. SONUÇ

Dünya'da gelişmiş ülkeler hem de geliştirmekte olan ülkeler tarımlarını korumaktadırlar. Bu korumacılığın en yaygın biçimi, tarım ürünleri dış ticaretinde müdahaleci bir tutumun benimsenmesidir.

Topluluk, tarım ürünleri dış ticaret politikasında ABD ile birlikte en büyük korumacılık örneğini vermektedir. Ortak Tarım Politikası çerçevesinde uygulanan tarım ürünleri ithalatına ait kurallar her ürün için değişiklik göstermektedir. Bununla beraber ana prensip, uygulanan fiyat sistemiyle o üründeki Topluluk maliyetleri altında ithalata izin vermiyerek üreticiyi korumaktadır. Topluluk tarım ürünleri fiyatları genellikle dünya fiyatlarının üzerinde. Düşük fiyatla yapılacak ithalat iç piyasayı bozacağından Topluluk ithalatta gümrük vergilerine ek olarak ürünlere göre değişen prelevmanlar, referans fiyatları, fark giderici vergiler, asgari ithal fiyatları gibi tarife dışı engeller uygulamaktadır.

Topluluk tarım ürünleri fiyatları dünya fiyatlarından yüksek olduğu için ithalatın serbest bırakılması, Topluluk tarım ürünlerinin satılmasını engelleyecektir. Topluluk böyle bir durumla karşılaşmamak için yabancı tarım ürünlerinin Topluluk pazarlarına, Topluluk destekleme fiyatlarının altında bir fiyatla girmesini önleyen "Prelevman" sistemini uygulamaktadır.

Türkiye ise, Topluluk ile karşılaştırıldığında oransal olarak aktif nüfusunun 7 kat, ihracat içinde tarım ürün-

lerinin payı açısından 2 kat fazlalık göstermektedir. Buna karşılık tarımsal üretimde verimlilik Topluluk'takinin -ürünlerine bağlı olarak- yarısı hatta dörtte biri kadardır. Bu durumda korumacı bir politika uygulamak için Türkiye'nin daha başka nedenleri de bulunmaktadır.

Buna karşılık Türkiye'de 1980 yılından sonra serbest piyasa sistemini yapısalılaştırmak amacıyla bir dizi ekonomik kararlar uygulamaya konulmuştur. Bu çerçevede ithalatın liberasyonuna ve ihracatı destekleyen politikalara ağırlık verilmiştir. Miktar kısıtlamaları yerine vergi ve fonlar aracılığıyla ithalat miktarını kontrol eden bir dış ticaret rejimi yürürlüğe konmuştur. İthalatın liberalleştirilmesinde önemli adımlar atılmış ve ithali izne bağlı mal sayısı 17 ye düşürülmüştür. Tarım ürünlerinden hiç biri, ithali izne bağlı mallar listesinde yer almamaktadır. Ancak zeytinyağı ve fraksiyonları, ham ayçiçek yağı, buğday, arpa, mısır ve şeker ithalatında bankalarca ithal izni düzenlenmeden önce Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının uygun görüşü aranmaktadır.

1984 ithalat rejimiyle getirilen en büyük yenilik kotaların kaldırılması olmuştur. 1984 ithalat rejimiyle ithal mallar; ithali yasak mallar, ithali izne bağlı mallar ve ithali serbest mallar olmak üzere üç listede toplanmıştır. Bu ithalat rejimiyle miktar kısıtlamaları kaldırılarak vergi ve fonlar aracılığı ile ithalat miktarı kontrol edilmektedir.

14 Ekim 1988 de çıkan Bakanlar Kurulu Kararına göre gümrük vergisinden muaf olanlar hariç, ithal edilen bütün

mallardan CİF bedelinin % 10 u oranında D.F.İ.F kesintisi alınmaktadır. Bakanlar Kurulunca gümrük vergisinden muaf olan malların ithalinde de % 3 D.F.İ.F kesintisi alınmaktadır. Bütün bunlar gümrük vergilerinin dışında eş etkili vergiler konularak, korumacılık yapıldığını göstermektedir.

Hem Topluluk hem Türkiye, tarım ürünleri ithalatında rakip ülke ürünlerine karşı kendi ürünlerini korumaktadırlar. Topluluk ve Türkiye'de canlı sığır ve sığır eti, hububat, süt ve süt ürünleri, şeker ve zeytinyağı ithalatındaki korumacılık oranları karşılaştırıldığında bütün tarım ürünlerinde olduğu gibi bu ürünlerde de Topluluk'ta Türkiye'ye göre çok daha yüksek bir korumacılık yapıldığı belirlenmiştir. Özellikle hububat ithalatında Topluluk'ta yüksek bir korumacılık varken Türkiye'de bu korumacılık çok düşüktür. Türkiye'de hububat çeşitlerinin çoğunun ithalatından Toplu Konut Fonu alınmamakta veya gümrük vergisinden muaf olarak ithal edilmektedir. Zeytinyağında (saf lampat zeytinyağı) da Topluluk'taki koruma oranı Türkiye'den çok daha yüksektir. Türkiye'de zeytinyağı gümrük vergisinden muaf olarak ve Toplu Konut Fonu kesintisi olmadan ithal edilmektedir. Bütün bunlar Türkiye'nin bir olası tam üyelik öncesinde koruma oranlarının Topluluğa göre çok düşük olduğunu göstermektedir.

İhracattaki düzenlemeler açısından da taraflar arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Topluluğun ihracat rejimi, dış ticaret politikasının küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Topluluğun ihracat re-

jimi, üçüncü ülkelere olacak ihracatta miktar kısıtlamalarının kaldırılması ve ihracat kredileri konusundaki kuralları kapsamaktadır. Üye ülkelerin doğrudan ve dolaylı olarak ihracatta yaptığı yardımlar, üye ülkeler arasında ticareti saptıracağından Topluluk felsefesine aykırı düşmektedir. Bu nedenle üye ülkeler arasındaki ihracatta devlet yardımları kesinlikle yasaktır.

İhracatta restitüsyon uygulaması, üçüncü ülkelere yapılan ihracatın temelini oluşturmakta ve ihracatı mümkün ve cazip kılmaktadır. Restitüsyon oranları, dünya fiyatlarındaki dalgalanmalara paralel olarak değişmektedir. Topluluk üyeleri ihracatlarının tamamını serbest olarak gerçekleştirmektedirler. Ancak ithalatı yapan ülke ile Topluluk üyesi arasında söz konusu mala ilişkin sorunlar varsa, ihracatta kısıtlama yapılabilmektedir.

Türkiye'de ise 1980 yılında çıkan ihracatı teşvik kararı ile yeni bir ihracatı özendirme demeti oluşturulmuştur. Bu karardaki en etkin ihracatı özendirme araçları, ihracatta vergi iadesi başta olmak üzere negatif faizli ve uygun koşullarda ihracat kredileri, kurumlar vergisi bağışıklığı ve daha önceki dönemlerde uygulanan ağır bürokratik işlem ve engellerin kaldırılıp ihracatın kolaylaştırılmasıdır. Bu araçların en önemlisi olan ihracatta vergi iadesi oranları 1980 den 1984 e kadar artan bir eğilim göstermiş ancak GATT çerçevesi içinde yapılan itirazlar sonucu, bu uygulamadan vazgeçilme taahhüdünde bulunulmuş, 1988 sonunda tamamen kaldırılmak üzere vergi iadeleri yavaş yavaş azaltılmış ve 1989 başlarında vergi iadesi uygulaması tamamen terk edilmiştir.

14 Kasım 1990 tarihli İhracat Rejimi Kararına göre, kanun ve kararnameler ile taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerle ihracatı yasaklanmış mallar dışında kalan bütün malların ihracı bu karar çerçevesinde serbesttir. Tarım ürünlerinden hint keneviri, tiftik keçisi, tütün tohumu ve fidesinin ihracatı kanunlarla yasaklanmıştır.

Topluluk ile Türkiye'nin uygulamalarındaki farklılıklar, ihracat rejimi ile Türk ihracatçısına, dolayısıyla üreticiye bir teşvik tanımazken Topluluk ihracatçısı/üreticisi için önemli bir destek oluşturulması biçiminde tanımlanabilir.

Tam üyelik Türkiye'ye tarım ürünleri ortak piyasa düzenini kurmuş olan "Temel Yönetmelikle" buna ilişkin "Uygulama Yönetmelikleri"ne uyum gereğini de yükleyecektir.

Ancak, uyum tam üyelik anında gerçekleştirilmesi zorunlu bir nitelik taşımayacaktır. Yani "Türkiye Katılma Antlaşması" Türk tarım politikasının Ortak Tarım Politikasına uydurulması yolunda bir geçiş dönemi öngörecektir. Bu dönemde uygulanacak uyum kuralları büyük bir olasılıkla Topluluğun son üç üyesinin modelinden esinlenecektir.

Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de fiyat uyumuna dönük önlemler 5 ile 10 yıllık bir dönemi kapsamıştır. Türkiye'nin düşük destekleme fiyatları ile Topluluğun yüksek destekleme fiyatları arasındaki farkın, tam üyeliği

izleyen 5 ile 10 yıl içinde kademeli olarak kaldırılması muhtemeldir. Aynı şekilde Türkiye için, üyeliğin gerçekleştiği ilk yılda da prelevman ve restitüsyon miktarlarının tamamı geçerli olmayacak, kademeli olarak geçiş döneminin sonunda sistemi tam olarak uygulayacaktır.

Topluluğun son üç üyesinin de tam üyelikten sonra dış ticaretinde Topluluğun payı artmıştır. Tarım ürünlerinde tam üyelikten önce gözlenen dış ticaret fazlası tam üyelikten sonra dış ticaret açığına dönüşmüştür.

Topluluğun Türkiye dış ticaretinde önemli bir yeri vardır. Topluluğun, Türkiye'nin toplam ihracatındaki yeri 1985 yılından sonra % 40 ile % 48 arasında gerçekleşirken, ithalatımız içindeki payı da % 40 civarındadır.

Tarım ürünlerinde de Topluluğun dış ticaretimizdeki önemi büyüktür. Topluluğun Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatında yaklaşık % 33 lük, ithalatında da % 19 luk bir payı vardır.

Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatında ilk sırayı 1980 li yılların başına kadar hep Avrupa Topluluğu alırken bu dönemden sonra bu yeri özellikle İran, Irak, Suudi Arabistan ve Libya'nın bulunduğu 15 Ortadoğu İslam ülkesi almaktadır. Bunları ABD ve Doğu Bloku ülkeleri takip etmektedir.

Türkiye'nin Topluluğa olası bir tam üyeliği halinde seçilmiş bazı ürünlerin dış ticaretlerinden doğacak

parasal akımların araştırılması tarafların tam üyelik sonrası dış ticaret rejimleri nedeniyle nasıl etkilenecekleri hakkında bir fikir vermektedir. Türkiye'den Topluluğa yönelik parasal akım, Türkiye'nin üçüncü ülkelerden ithal ettiği canlı sığır ve sığır eti, zeytinyağı, şeker, süt ve süt ürünleri ve hububattan sağlayacağı prelevman gelirini kapsamaktadır. Buna karşılık Türkiye'nin üçüncü ülkelere ihraç ettiği zeytinyağı, meyve-sebze, şeker, süt ve süt ürünleri ve hububattan sağlayacağı restitüsyon gelirleri ise Topluluk bütçesinden Türkiye'ye olacak parasal akımdır.

Türkiye'nin bugünkü ticaret hacminin aynı kalacağı varsayımı ile tam üyelik halinde seçilen ürünlerden elde edilen restitüsyon gelirleri ve prelevmanlardan idare masrafları olarak kesilecek paydan elde edeceği gelir, Türkiye'nin kazancı olarak kabul edilirse 482.416.628 ECU'lük bir kazanca karşılık 3.736.319.787 ECU Türkiye'nin Topluluk bütçesine katkısı olacaktır. Türkiye'nin bu ürünlerde Topluluk bütçesine sağlayacağı prelevman gelirinin % 13 ü kadarını Topluluk bütçesinden geri alabilecektir. Ayrıca Türkiye bu ürünlerden elde ettiği 320.822.744 ECU değerindeki gümrük vergisi ve fon kazancından da tam üyelik ile vazgeçmiş olacaktır.

Türkiye'nin zeytinyağı, süt ve süt ürünleri, meyve-sebze, şeker ve hububat ihracatında tam üyelik ile ihracatta geri ödemelerde FEOGA'ya maliyeti 57.269.988 ECU olacaktır. Topluluk aynı ürünler için FEOGA bütçesinden ihracatta geri ödemeler için bütçe tahmininde 7174 milyon ECU'lük bir harcama ayırmıştır. Türkiye'nin olası bir tam

üyeliliği ile bu ürünlerin ihracatında Topluluğa % 0.093 lük bir ek harcama getirecektir ki, bu da Topluluk için çok küçük bir orandır. Kuşkusuz tam üyelikle dengelerde değişiklik olacağı, Türkiye'nin dış ticaret durumunun statik olmadığı, ele alınmayan pek çok sayıdaki tarım ürününün ithalat ve ihracatının yaratacağı toplam parasal akımlarının farklı olabileceği, bu açıdan diğer ürünler dikkate alındığında tamamen farklı bir tablonun ortaya çıkabileceği ve tarım ürünlerinin Türkiye-AT arasındaki ticarete ele alınan ürünlerde olduğu gibi Türkiye aleyhine bir parasal akımın oluşmayabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

K A Y N A K L A R

- AKA, H., 1987. Avrupa Topluluklarının Tarım Ürünleri İthalatında Uyguladığı Tarife Dışı Engeller. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Anlaşmalar Genel Müdürlüğü. Ankara: 1-10.
- ANONYMOUS, 1980 a. The Agricultural Implications Of EEC Enlargement-Part 1: Greece. Agro Europe, 045-78.
- ANONYMOUS, 1980 b. Genel Tarım Sayımı. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. DİE Basımevi. Ankara: 3.
- ANONYMOUS, 1986 a. Agricultural Aspects Of Community Enlargement To Include Portugal And Spain. Published By The Agricultural Information Service Of The Directorate-General Information, Communication, Culture European Community Commission, Brussels: 28, 38-42.
- ANONYMOUS, 1986 b. T.C. Resmi Gazete. Sayı: 19310. 13 Aralık 1986.
- ANONYMOUS, 1987 a. Avrupa Topluluğu ve Türkiye'nin Tamüye-liği Sorunu Makro Bir Değerlendirme. Türk Sanayii ve İş Adamları Derneği. Yayın No: TUSİAD T/87.4.99. İstanbul: 96-120.
- ANONYMOUS, 1987 b. The Agricultural Situation In The Community 1987. Office For Official Publications Of The European Communities. Lüksemburg: 1-100.
- ANONYMOUS, 1987 c. Türkiye İstatistik Yıllığı 1987. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. DİE Matbaası. Ankara: 205.
- ANONYMOUS, 1987 d. T.C. Resmi Gazete, Sayı: 19663. 13 Aralık 1987.
- ANONYMOUS, 1988 a. Tarım İstatistikleri Özeti. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. DİE Basımevi. Ankara: 3-7.
- ANONYMOUS, 1988 b. FAO, Production Yearbook 1987. Vol 41. FAO Statistics Series. No: 82. Roma: 256-262.
- ANONYMOUS, 1988 c. T.C. Resmi Gazete Sayı: 19881, 23 Temmuz 1988
- ANONYMOUS, 1988 d. T.C. Resmi Gazete Sayı: 19959, 14 Ekim 1988
- ANONYMOUS, 1988 e. T.C. Resmi Gazete Sayı: 20036, 31 Aralık 1988.

- ANONYMOUS,1989 a. The Agricultural Situation In The Community 1989. Office For Offical Publications Of The European Communities. Lüksemburg: 1-250.
- ANONYMOUS,1989 b. A Commun Agricultural Policy For The 1990 s. Office For The Offical Publications Of The European Communities. Sayı: 5. Lüksemburg: 1-85.
- ANONYMOUS,1989 c. İktisadi Rapor 1989. TOBB Yayın No: Genel 109. Ankara :63-77,203-214.
- ANONYMOUS,1989 d. 1989 Yıllık Ekonomik Rapor. T.C.Maliye ve Gümrük Bakanlığı. Ankara: 31-37,155-188.
- ANONYMOUS,1989 e. 1989 Yılı Programı.T.C.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Ankara: 131.
- ANONYMOUS,1989 f. Ülkemiz Dış Ticaretindeki Gelişmeler (1984-1988). T.C.Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü. Ankara: 1-27.
- ANONYMOUS,1989 g. T.C.Resmi Gazete. Sayı:20291.23 Eylül 1989.
- ANONYMOUS,1989 h. T.C.Resmi Gazete. Sayı:20234.27 Kasım 1989.
- ANONYMOUS,1990 a. İstanbul Sanayi Odası Dergisi. Sayı:292. Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. İstanbul: 71.
- ANONYMOUS,1990 b. Avrupa Topluluğunca Ülkemize Tanınan Tarım Tavizlerinin Üçüncü Ülke Tavizleriyle Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Çalışma. T.C.Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü. Ankara: 1-27.
- ANONYMOUS,1990 c. Offical Journal Of The European Communities. English Edition Legistion. 14 Kasım 1990.
- ANONYMOUS,1990 d. Offical Journal Of The European Communities. English Edition Legistion. 23 Kasım 1990.
- ANONYMOUS,1990 e. Offical Journal Of The European Communities. English Edition Legistion. 29 Kasım 1990.
- ANONYMOUS,1990 f. Offical Journal Of The European Communities. English Edition Legistion. 7 Aralık 1990.
- ANONYMOUS,1990 g. Offical Journal Of The European Communities. English Edition Legistion. 12 Aralık 1990.

- ANONYMOUS,1990 h. Offical Journal Of The European Communities.
English Edition Legistion. 13 Aralık 1990.
- ANONYMOUS,1990 ı. Offical Journal Of The European Communities.
English Edition Legistion 14 Aralık 1990.
- ANONYMOUS,1990 i. T.C.Resmi Gazete.Sayı: 20405. 17 Ocak 1990.
- ANONYMOUS,1990 j. T.C.Resmi Gazete.Sayı: 20489. 1 Nisan 1990.
- ANONYMOUS,1990 k. T.C.Resmi Gazete.Sayı: 20520.16 Mayıs 1990.
- ANONYMOUS,1990 l. T.C.Resmi Gazete.Sayı:20578. 18 Temmuz 1990.
- ANONYMOUS,1990 m. T.C.Resmi Gazete.Sayı:20684. 3 Kasım 1990.
- ANONYMOUS,1990 n. T.C.Resmi Gazete.Sayı:20692. 11 Kasım 1990.
- ANONYMOUS,1990 o. T.C.Resmi Gazete.Sayı:20695. 14 Kasım 1990.
- ANONYMOUS,1990 ö. T.C.Resmi Gazete.Sayı:20724. 13 Aralık 1990.
- ANONYMOUS,1991 a. Offical Journal Of The European Communities.
English Edition Legistion. 2 Ocak 1991.
- ANONYMOUS,1991 b. EC News. AT Komisyonu Türkiye Temsilciliği.
22 Mart 1991 Yıl: 4 Sayı: 12. Ankara.
- ANONYMOUS,1991 c. T.C.Resmi Gazete,Sayı: 20747. 6 Ocak 1991.
- BALKIR,C.,1988. Avrupa Topluluğu'nun Ticaret Politikası ve
Türkiye'nin Tam Üyeliğinde Karşılaşılacak Sorunlar.
TOBB. Ankara: 1-30.
- BUCKWELL,A,E.,1982. The Costs Of The Common Agricultural
Policy. Londra: 31.
- BÜYÜKTAŞKIN,Ş.,1983. Uluslararası Ticarete GATT Düzeni.
Gazi Üniversitesi Yayın No: 20. İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi Yayın No: 17. Ankara: 20-40.
- CİVANER,E.Ç.,1987. Türk Tarımı ve Gıda Ürünlerinin AET
Karşısındaki Konumu. İGEME. Ankara: 20-40.
- ÇAKIROĞLU,D.,1989. Avrupa Topluluğu'na Katılmanın İspanya
ve Portekiz Tarımına Etkisi. İGEME. Dış Ticaret Forum.
Sayı: 1-2 Ankara: 20-26.
- ÇAKIROĞLU,D.ve Ark.,1990. Avrupa Topluluğu-Türkiye Dış Ti-
careti. İGEME, AET Daire Başkanlığı. Ankara: 1-30.
- ÇINAR,Ö.,1990. Tahıllar Sektöründeki Ortak Piyasa Düzeni ile
Bu Düzene Yönelik Uygulamadaki Yanılgılar ve Ortak
Piyasa Düzenine Uyum Sorunu. İktisadi Kalkınma Vakfı
Yayınları No: 93. İstanbul: 63-73,194-233.

- DİKİCİ, E., 1988. Topluluk ve Türkiye Tarım Ürünleri Dış Ticaret Politikası, Tercihli Rejimler ve Teşvikler (Hububat Modeli). Türkiye ve Dünya Tarım Ekonomisindeki Gelişmeler ve Türkiye ve AT İlişkileri Semineri. TMO Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı Eğitim Şube Müdürlüğü Yayınları No: 4. Ankara :347-389.
- ERAKTAN, G., 1988 a. Tarım Politikası II. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 1038. Ders Kitabı: 301. A.Ü.Z.F. Ofset Basım Ünitesi. Ankara: 16-25, 57-81.
- ERAKTAN, G., 1988 b. Türkiye'de Tarım Kesimine Yönelik Politikalar ve AT Karşısındaki Durumu. Alkar Matbaacılık. Ankara: 62.
- GÖKDERE, A., 1988. Ekonomik Açından Türkiye-AT İlişkileri. Türkiye ve Dünya Tarım Ekonomisindeki Gelişmeler ve Türkiye-AT İlişkileri Semineri. TMO Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı Eğitim Şube Müdürlüğü Yayınları No: 4. Ankara: 64-88.
- GÜNEŞ, T. ve Ark., 1990. Türkiye'de Tarım Ürünlerinin Pazarlanması, Standardizasyonu, Sorunları ve Çözüm Yolları. Ziraat Mühendisleri 3. Teknik Kongresi. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi. Maya Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti. Ankara: 625-645.
- GÜNUĞUR, H., 1988. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması). TOBB. Barışcan Matbaacılık-Yayıncılık-Reklamcılık. Ankara: S.175.
- HOŞGÖR, R., 1990. İhracat Benzerliği Açısından Topluluğun Yeni Üyeleri ve Türkiye. Türkiye Dış Ticaret Derneği. Dış Ticarete Durum. Sayı: 21. Ankara: 19-24.
- İPER, B., 1989. Topluluk ve Türkiye'deki Tarım Politikaları ve Tarımsal Dış Ticaret Rejimleri. İGEME. Dış Ticaret Forum. Sayı: 4-5. Ankara: 18-31.
- KARABAĞLI, A., 1989. Avrupa Topluluğu (AT) Tarımı ve Türkiye Tarımının Verimlilik Pazarlama ve Dış Ticaret Açısından Değerlendirilmesi. MPM Yayınları No: 383. Alkar Matbaası. Ankara: 13-15, 32-49.

- ÖKSÜZOĞLU, N., 1988. Ortak Dış Ticaret Politikasının Uygulama Araçlarından Biri Olan Ortak Gümrük Tarifesi ve OGT'ye Uyumda Türk Ekonomisinin Karşılaşacağı Zorluklar, T.C.Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın No: 1988/303.
- ÖNCÜ, B., AYDEMİR, C., 1988. AET Ortak Dış Ticaret Politikası ve Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Dış Ticareti. T.C.Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı. Ankara:1-20.
- ÖZGÜVEN, A., 1982. Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye. Uludağ Üniversitesi Basımevi. Bursa:83-123, 231-235.
- ŞAHİNÖZ, A., 1988. AET Tarım Ürünleri Dış Ticaret Politikası. A.Ü. Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi. Ankara : 1-40.
- ŞAHİNÖZ, A., 1989. ABD-AET-Türkiye Tarım Politikaları ve Dünya Pazarları(Ortadoğu). Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Ekonomik Analiz Konjonktür ve Sektör İzleme Müdürlüğü. İstanbul: 226-230, 303-325, 365-373.
- ŞENSES, F., 1988. Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na Üyeliğinin Dış Ticaretimize Etkileri. Türk Dış Ticaret Derneği. 1988 Yılı Ödüllü Yarışma Sonuçları. Ankara: 4-49.
- TOKAT, M., 1987. Türkiye'nin Tarımsal Potansiyeli ve İhracat İmkânları. Verimlilik-İhracat-Kalkınma Sempozyumu. MPM Yayınları No: 351. Ankara: 69-84.
- VENZİ, M.L., VENZİ, L., 1979. The Significance Of The EEC Enlargement For Trade In Processed Agricultural Products And The Food Industry. Schsiften Der Gewisola Für Wirtschaftund Sogiolwissenschaften Des Landbauses e.v. Band 18, Napoli: 237-255.
- VONDER GROEBEN, H. ve Ark., 1980. Kommentart Zum ZWG-Vertrag. Bant 1. 1883.

Ek.I : 31 Aralık 1988 Tarihli ve 20036 Sayılı Resmi Gazetede
Yayınlanan 88/13638 Sayılı Kararla İthalatta Gümrük
Vergisi ile İthalatta Alınan Diğer Vergi Resim ve
Harçlardan Muaf Olan Maddeler ve G.T.İ.Pozisyonları

G.T.İ.P	Madde İsmi
0601.10	Çiçek soğanları, yumrular, yumrulu kökler, küçük soğanlar, sürgün başları ve rizomlar (dinlenme halinde)
0602.10	Köklendirilmemiş çelik ve daldırmalar
0602.20	Meyveleri ve Sert kabuklu meyveleri yenilen ağaçlar, çalılar(aşılı veya aşısız)
0602.30	Rodeodendromlar ve açelyalar(aşılı veya aşısız)
0602.40	Güller(aşılı veya aşısız)
0602.91.00	Mantar miselleri
0602.99	Diğerleri
0701.10.00	Tohumluk patates
0703.10.11	Yalnız tohumluk, arpacık soğanı
0703.20.12	Yalnız tohumluk kuru soğan
0713.10.11.19	Tohumluk bezelye
0713.20.10	Tohumluk nohut
0713.31.10	Tohumluk fasulye
0713.32.10	
0713.33.10	
0713.39.10	
0713.40.11.12	Tohumluk mercimekler
0713.50.10	Tohumluk baklalar
0713.90.11	Tohumluk börülce
0713.90.12	Tohumluk barbunya
0713.90.19	Diğerleri(tohumluk olanlar)
0909.30.19	Yalnız tohumluk kimyon tohumu
0909.50.19	Yalnız tohumluk rezene tohumu
1001.10.10	Tohumluk makarnalık buğday(durum buğdayı)
1001.90.10	Tohumluk olarak kullanılan kaplıca(kızıl)buğday
1001.90.21.22	Ekmeklik buğday ve mahlutun tohumluk olanları
1002.00.00	Yalnız tohumluk çavdar

Ek. I'in devamı

G.T.İ.P	Madde İsmi
1003.00.12	Tohumluk arpa
1004.00.10	Tohumluk yulaf
1005.10	Tohumluk mısır
1006.10.10	Tohumluk kavuz içinde bulunan piring(çeltik)
1007.00	Yalnız tohumluk dane darı(koca darı)
1008.90	Diğer hububat (tohumluk olanlar)
1201.00.10	Tohumluk soya fasulyesi
1202.10.10	Tohumluk kabuklu yer fıstığı
1204.00.10	Tohumluk keten tohumu
1205.00.10	Tohumluk rep veya kolza tohumları
1206.00.10	Tohumluk ayçiçeği tohumu
1207.20.10	Tohumluk pamuk tohumu
1207.40.10	Tohumluk susam tohumu
1207.50.10	Tohumluk hardal tohumu
1207.60.10	Tohumluk aspir tohumu
1207.91.10	Tohumluk haşhaş tohumu
1207.99.11,12,19	Tohumluk kenevir tohumu, çay tohumu ve diğer tohumluklar
1209.11.00	Şeker pancarı tohumu
1209.19.00	Diğerleri
1209.21.00	Yonca tohumu
1209.22	Üçgül tohumu
1209.23	Çayır otu tohumları
1209.24.00	Kentucky mavi otu tohumu(Poa ProtensisL)
1209.25	Çim tohumları
1209.26.00	Çayır, kelp kuyruğu tohumu
1209.29.29	Diğerleri
1209.30.00	Genellikle çiçekleri için yetiştirilen otsu bitkilerin tohumları
1209.91	Sebze tohumları
1209.99	Diğerleri
3821.00.00	Mikroorganizmaların geliştirilmesinde kullanılan müstahzar kültür ortamları(tohum bakterisi iroculant).

Ek. II : 17 Ocak 1990 Tarihli ve 20405 Sayılı Resmi Gazetede
Yayınlanan Karara ve Daha Sonra Yapılan Değişiklik-
lere Göre İthalatından Gümrük Vergisi Alınmayan ve
Fon Kesintisi Yapılmayan Tarım Ürünleri

G.T.İ.P	Madde İsmi
01.02	Canlı sığırlar(damızlık olanlar)
0104.10	Koyunlar (damızlık olanlar)
0104.20	Keçiler (damızlık olanlar)
01.05	Canlı kümes hayvanları(horozlar,tavuklar (Gollus Damesticus"türü),ördekler,kazlar,hin- diler ve beç tavukları gibi evcil türler) (0105.11.11-19;0105.19.11.12.31,32;0105.91.10; 0105.99.11,21.31.41 hariç)
0106.00.11	Damızlık tavşanlar
0106.00.21	Damızlık güvercinler
0106.00.51.59	Damızlık olanlar
0511.10	Sığır spermleri
0511.99.21	İpek böceği tohumu
0511.99.33	Alabalık yumurtası
0511.99.39	Diğerleri
07.13	Kuru baklagiller(kabuksuz)(taneleri ikiye ayrılmış,tane kabukları çıkarılmış olsun olmasın)(tohumluk olanlar)
0714.10	Manyok
10.10	Buğday ve mahlut(1001.10.90;1001.90.31-33 hariç)
1001.10.90	Diğerleri(TMO tarafından ithal edilmesi halinde Toplu Konut Fonu tahsil edilmez)
1001.90.31,33	Diğerleri(TMO tarafından ithal edilmesi halinde Toplu Konut Fonu tahsil edilemez)
1003.00.11,19	Tohumluk (arpa)
1003.00.21,29	Diğerleri(TMO tarafından ithal edilmesi halinde Toplu Konut Fonu tahsil edilmez)
1005.10	Tohumluk mısır

Ek. II'nin devamı

G.T.İ.P	Madde İsmi
1005.90	Diğerleri(TMO tarafından ithalinde Toplu Konut Fonu tahsil edilmez)
1007	Tane darı(koca darı)
1008.20	Darı (cin ve kum darı)
1101.00.11	Buğday unu (yalnız TMO için)
1201.00.10	Tohumluk olanlar
1206.00.10	Tohumluk olanlar
1509.10.10	Yalnız dökme saf lampant zeytinyağı
1509.10.21	Yalnız dökme ekstra naturel zeytinyağı
1509.10.22.	Yalnız dökme ince naturel zeytinyağı
17.01	Yalnız kimyaca saf sakkaroz
19.01	Yalnız özel diyet maması
2309.90.22	İz mineral maddeler ve yem katkı maddeleri
2309.90.24	Buzağı maması

Ek. III : 17 Ocak 1990 Tarihli ve 6 Ocak 1991 Tarihine Kadar
Yapılan Düzeltmeler Fon Ödenerek Yapılacak İthal
Maddeleri ve Fona Ödenecek ABD \$ Karşılığı TL

G.T.İ.P	Madde İsmi	Fona Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
01.02	Canlı sığırlar(damızlık olanlar hariç)	600 \$ / Ton
0104.10	Koyunlar(damızlık olanlar hariç)	600 \$ / Ton
0104.20	Keçiler(damızlık olanlar hariç)	100 \$ / Ton
02.01	Siğir etleri(taze veya soğutulmuş)	900 \$ / Ton
02.02	Siğir etleri(dondurulmuş)	900 \$ / Ton
02.03	Domuz eti(taze, soğutulmuş veya don- durulmuş)	900 \$ / Ton
02.04	Koyun ve keçilerin etleri(taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	900 \$ / Ton
02.05	At, eşek, katır veya bordo etleri(taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	900 \$ / Ton
02.06	Siğir, domuz, koyun, keçi, at, eşek, katır veya bordoların etleri ve yenilen sakatatı(taze, soğutulmuş veya dondu- rulmuş)	900 \$ / Ton
02.08	Diğer etler ve yenilen sakatat(taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	900 \$ / Ton
02.10	Et ve yenilen sakatat(tuzlanmış, sala- mura edilmiş, kurutulmuş veya tutsülen- miş); et veya sakatatın yenilen un ve ezmeleri	900 \$ / Ton
0301.10	Süs balıkları	0.15 \$ / Ton
0303.10	Balıklar(dondurulmuş)(0304 pozisyo- nundaki balık filetoları ve diğer balık etleri hariç)	50 \$ / Ton
04.01	Süt ve krema(konsantre edilmemiş, ila- ve şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyen)	0.15 \$ / Ton
04.02	Süt ve krema(konsantre edilmiş veya ilave şeker yada diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler)	1200 \$ / Ton
04.02	Yalnız süt tozu	1000 \$ / Ton
04.03	Yayıkaltı süt, pıhtılaşmış süt ve kre- ma, yoğurt, kefir ve diğer fermente edilmiş veya asitliği artırılmış süt ve krema(konsantre edilmiş veya ila- ve şeker veya diğer tatlandırıcı madde- ler katılmış olsun olmasın veya aroma veya veya ilave mayve, sert kabuklu meyve veya kakao içersin içermesin)	1 \$ / kg

Ek. III'ün devamı

G.T.İ.P	Madde İsmi	Fona Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
04.04	Peyniraltı suyu(konsantre edilmiş olsun olmasın veya ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içersin içermesin);tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya ya yer almayan tabi süt bileşenlerinden yapılan ürünler(ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içersin içermesin)	50 \$ /Ton
04.05	Sütten elde edilen tereyağı ve diğer katı ve sıvı yağlar	400 \$ /Ton
04.06	Peynir ve lor(0406.10.12,13; 0406.90.42,45 hariç)	500 \$ /Ton
0406.10.12	Çökelek	10 \$ /Ton
0406.10.13	Lor	10 \$ /Ton
0406.90.42,45	Beyaz peynir	10 \$ /Ton
0407	Kuş ve kümes hayvanlarının yumurtaları(kabuklu,taze,dayanıklı hale getirilmiş veya pişirilmiş)	15 \$ / Ton
06.03	Buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun cinsten kesme çiçekler ve çiçek tomurcukları (taze,kurutulmuş,boyanmış,ağartılmış,emprenye edilmiş veya başka şekilde hazırlanmış	CİF bedelinin % 15'i
06.04	Buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun cinsten bitki yaprakları,bitki dalları ve bitkilerin diğer kısımları(çiçeksiz veya tomurcuksuz) ve otlar,yosunlar ve likenler(taze,kurutulmuş,boyanmış,ağartılmış,emprenye edilmiş veya başka şekilde hazırlanmış	CİF bedelinin % 15'i
07.02	Domates(taze veya soğutulmuş)	60 \$ / Ton
07.03	Soğanlar,şalotlar,sarımsaklar, pırasalar ve diğer soğanımsı sebzeler (taze veya soğutulmuş)	60 \$ / Ton

Ek. III(ün devamı)

G.T.i.İ	Madde İsmi	Fona Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
07.04	Lahanalar,karnabaharlar,alabaşlar, yaprak lahanalar ve benzeri yenilen brassicalar(taze veya sağıtılmış)	60 \$/Ton
07.05	Marul(lactuca sativa) ve hindiba (cichorium SPP)(taze veya soğu- tılmış)	60 \$/Ton
07.06	Havuçlar,şalgamlar,kırmızı pancar, teke sakalı(solsifis),kök kerevizi, turplar ve benzeri yenilen kökler (taze veya soğutulmuş)	60 \$ /Ton
07.07	Hıyarlar ve kornişonlar(taze veya soğutulmuş)	100 \$ /Ton
07.10	Sebzeler(pişirilmemiş,buharda veya suda kaynatılarak pişirilmiş) (dondurulmuş)	50 \$ /Ton
07.11	Geçici olarak konserve edilmiş seb- zeler(örneğin;kükürt dioksit gazı kullanılarak salamurada kükürtlü su içinde veya diğer koruyucu eri- yikler içinde),fakat bu halleriyle derhal yenilmeye elverişli olma- yanlar	50 \$ /Ton
07.12	Kurutulmuş sebzeler(bütün halde, kesilmiş,dilimlenmiş,kırılmış veya toz halinde,fakat başka şe- kilde hazırlanmamış)	50 \$ /Ton
07.13	Kuru baklagiller(kabuksuz)(taneleri ikiye ayrılmış,tane kabukları çık- arılmış olsun olmasın)(tohumluk ol- mayanlar)	50 \$ /Ton
08.01	Hindistan cevizi,Brezilya cevizi ve Kaju cevizi(taze veya kurutulmuş) (Kabuku çıkarılmış veya kabuku so- yulmuş olsun olmasın)	100 \$ /Ton
08.02	Diğer kabuklu meyveler(taze veya kurutulmuş(kabuku çıkarılmış veya soyulmuş olsun olmasın)	100 \$ /Ton
08.03	Muz(Plantain dahil)(taze veya kurutulmuş)	300 \$ /Ton

Ek. III'ün devamı

G.T.İ.P.	Madde İsmi	Fona Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
08.04	Hurma, İncir, ananas, avakado armudu Guava armudu, mango ve mangost (toze veya kurutulmuş) 0804.10,33 hariç)	150 \$ /Ton
0804.30	Ananas	300 \$ /Ton
08.05	Turunçgil (taze veya kurutulmuş)	100 \$ /Ton
08.06	Üzümler (taze veya kurutulmuş)	100 \$ /Ton
08.07	Kavunlar (karpuz dahil) ve papaya (taze)	100 \$ /Ton
08.08	Elma, armut ve ayva (taze)	100 \$ /Ton
08.09	Kayısı, kiraz, şeftali (nektarın dahil), erik ve çakaleriği (Taze)	100 \$ /Ton
08.10	Diğer meyveler	100 \$ /Ton
08.10.10	Kivi	100 \$ /Ton
09.01	Kahve (kavrulmuş veya kafeini alınmış olsun olmasın); kahve kabuk ve kapçıkları; içinde herhangi bir oranda kahve bu- lunan kahve yerine kullanılan maddeler	100 \$ /Ton
09.02.	Çay	2 \$ /Ton
1001.10.90	Buğday ve mahlut (TMO tarafından ithal edilmesi halinde Toplu Konut Fonu tahsil edilmez.)	30 \$ /Ton
1001.10.31-33	Diğerleri (TMO tarafından ithal edilmesi halinde Toplu Konut Fonu tahsil edilmez)	30 \$ /Ton
1003.00.21,29	Tohumluk olmayan arpa (TMO tara- fından ithal edilmesi halinde Toplu Konut Fonu tahsil edilmez)	30 \$ /Ton
1005.90	Tohumluk olmayan mısır (TMO tara- fından ithal edilmesi halinde Toplu Konut Fonu tahsil edilmez)	30 \$ /Ton
10.06	Pirinç (1006.10.10; 1006.10.21-52 hariç)	50 \$ /Ton
1006.10.21.52	Tohumluk olmayan pirinç (3 kas)	20 \$ /Ton

Ek. III'ün devamı

G.T.İ.P.	Madde İsmi	Fon Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
1102.20	Mısır unu	40 \$ /Ton
12.03	Kapra	4 \$ /Ton
1206.00.90	Tohumluk olmayanlar	30 \$ /Ton
12.07	Diğer yağlı tohumlar ve meyveler (kırılmış olsun olmasın)	4 \$ /Ton
1207.40.90	Diğerleri	10 \$ /Ton
1302.12	Meyan kökünden elde edilenler	500 \$ /Ton
1302.13	Şerbetçi otundan elde edilenler	4 \$ /Ton
15.01	Eritilmiş domuz yağı(lard);diğer katı domuz yağları ve kümes hay- vanlarının katı yağları(eritilmiş) (presle veya çözücü ile elde edil- miş olsun olmasın)	4 \$ /Ton
15.02	Sığır,koyun ve keçi yağları(ham veya eritilmiş)(Presle veya çözücü ile elde edilmiş olsun olmasın)	4 \$ /Ton
1507.10	Ham yağ(sakızı ayrılmış olsun olmasın)	60 \$ /Ton
1508.10	Ham yağ	60 \$ /Ton
1509.10.23	Yalnız dökme rafine zeytinyağı	200 \$ /Ton
15.11	Palm yağı ve fraksiyonları(ra- fine edilmiş olsun olmasın,fakat kimyasal olarak değiştirilmemiş) (1511.90.11.12 hariç)	60 \$ /Ton
15.11.90.11.12	Katı fraksiyonlar	4 \$ /Ton
1512.11	Ham yağlar	60 \$ /Ton
1512.21	Ham yağ(gassypolu alınmış olsun olmasın)	60 \$ /Ton
15.13	Hindistan cevizi(kopra),palm çekir- deği veya babassu yağları ve bun- ların fraksiyonları(rafine edilmiş olsun olmasın,fakat kimyasal ola- rak değiştirilmemiş)	60 \$ /Ton
1514.10	Ham yağlar	60 \$ /Ton
1515.21	Ham yağ	150 \$ /Ton
15.17	Margarin,bu fasılda yer alan hay- vansal veya bitkisel katı veya sıvı yağların veya farklı katı veya sıvı yağ fraksiyonlarının yenilen karı- şımları veya müstehzaları(15.16 pozisyonundaki yenilen katı veya sıvı yağlar ve bunların fraksi- yonları hariç)	300 \$ /Ton

Ek. III'ün devamı

G.T.İ.P	Madde İsmi	Fona Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
15.17	Margarin(yalnız bitkisel olanlar)	60 \$ /Ton
1519.30	Sınai yağ alkalleri	170 \$ /Ton
16.01	Etten,sakatattan veya kahdan ya- pılmış sosisler ve benzeri ürün- ler; esası bu ürünler olan gıda müstehzaları.	1 \$ /kg
16.02	Hazırlanmış veya konserve edilmiş et,sakatat veya kan	1 \$ /kg
16.03	Et,balık,kabuklu hayvanlar,yumuşak- çalar veya diğer su omurgasızları- nın hülasa ve suları	1 \$ /kg
16.04	Hazırlanmış veya konserve edilmiş balıklar;balık yumurtalarından elde edilen havyar ve havyar ye- rine kullanılan ürünler(1604.30 hariç)	1 \$ /kg
1604.30	Havyar ve havyar yerine kullanı- lan ürünler	15 \$ /kg
16.05	Hazırlanmış veya konserve edilmiş kabuklu hayvanlar,yumuşakçalar ve diğer su omurgasızları	1 \$ /kg
17.01	Kamış veya pancar şekeri ve kimya- ca saf sakkaroz(katı halde)	200 \$ /Ton
1702.10,11,22	Laktoz	500 \$ /Ton
1702.90.40	Suni bal(tabii bal ile karıştırılmış olsun olmasın)	2 \$ /kg
18.01	Kakao dane ve kırıkları(ham veya kavrulmuş,bütün veya kırık)	100 \$ /Ton
18.02	Kakao kabukları,iç kabukları,zar- ları ve diğer kakao döküntüleri	200 \$ /Ton
18.03	Kakao hamuru(yağı alınmış olsun olmasın)	200 \$ /Ton
18.04	Kakao yağı(katı ve sıvı)	200 \$ /Ton
18.05	Kakao tozu(ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler içirmeyen- ler	200 \$ /Ton
18.06	Çikolata ve Kakao içeren diğer gıda müstehzaları	1000 \$ /Ton

Ek. III'ünü devamı

G.T.İ.P	Madde İsmi	Fona Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
19.01	Malt hılasası;tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan esasını un,ezme,hişasta veya malt hılasası teşkil eden gıda müstahzarları (içinde kakao tozu bulunmayanlar veya ağırlık itibariyle % 50 den az kakao tozu içerenler); tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan esasını 04.01 ile 04.04 pozisyonlarında yer alan maddeleri teşkil eden gıda müstehzaları(içinde kakao tozu bulunmayanlar veya ağırlık itibariyle % 10 dan az kakao tozu içerenler)	600 \$ /Ton
19.04	Hububat veya hububat ürünlerinin kabartılması veya kavrulması suretiyle elde edilen gıda mamulleri(corn flakes gibi); dane halindeki hububat (mısır hariç)(ön pişirme yapılmış veya başka şekilde hazırlanmış)	200 \$ /Ton
19.05	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamulleri(kakao içersin içermesin); hosti,eczacılıkta kullanılmış boş ilaç kapsulleri,mühür güllacı, piring kağıdı ve benzeri ürünler	500 \$ /Ton
20.01	Sebzeler,meyveler,sert kabuklu meyveler ve yenilen diğer bitki parçaları(sirke veya asetik asitle hazırlanmış veya konserve edilmiş)	
20.02	Domatesler(sirke veya asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş)	500 \$ /Ton
20.03	Mantarlar ve domalan(sirke veya asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş)	500 \$ /Ton
20.04	Diğer sebzeler(sirke veya asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş)(dondurulmuş)	500 \$ /Ton
20.05	Diğer sebzeler(sirke veya asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş)(dondurulmamış)	500 \$ /Ton

Ek. III'ün devamı

G.T.i.P	Madde İsmi	Fona Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
20.06	Meyveler, sert kabuklu meyveler, meyve kabukları ve diğer bitki parçaları (şekerle konsantre edilmiş)(suyu alınmış, üstü şekerle kaplanmış veya kristalleşmiş)	500 \$ /Ton
20.07	Reçeller, jöleler, marmelatlar, meyve veya sert kabuklu meyve püresi ve meyve veya sert kabuklu meyve pastaları (pişirilerek hazırlanmış)(ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içersin içermesin)	500 \$ /Ton
20.08	Tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan meyveler, sert kabuklu meyveler ve yenilen diğer bitki parçaları(başka surette hazırlanmış, veya konserve edilmiş)(ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler veya alkol katılmış olsun olmasın)	500 \$ /Ton
20.09	Meyve suları(üzüm sırası dahil) ve sebze suları(fermente edilmemiş ve alkol katılmamış), ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri katılmış olsun olmasın)	375 \$ /Ton
21.01	Kahve, çay ve paraguay çayı hülasesı, esans ve konsantreleri ve esas bu ürünler veya kahve, çay, paraguay çayı olan müstahzarları; kavrulmuş hindiba ve kavrulmuş kahve yerine kullanılan diğer maddeler ve bunların hülase, esans ve konsantreleri	2 \$ /kg
21.03	Soslar ve müstahzarları; çeşni ve lezzet verici karışımlar; hardal unu ve irmiği ve hazır hardal(2103.90.29 hariç)	250 \$ /Ton
21.06	Tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan gıda müstahzarları (2106.10.90 hariç)	250 \$ /Ton
22.02	Sular(mineral sular ve gazlı sular dahil)(ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler katılmış veya lezzetlendirilmiş) ve alkolsüz diğer içkiler(20.09 pozisyonundaki meyve ve sebze suları hariç)	0.50 \$ /Lt
22.03	Biralar(yalnız Tekel için)	0.50 \$ /Lt

Ek. III'ün devamı

G.T.İ.P.	Madde İsmi	Fona Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
22.04	Taze üzüm şarabı (kuvvetlendirilmiş şaraplar dahil); üzüm şırası (20.09 pozisyonunda yer alanlar hariç) (2204.30 hariç) (yalnız tekel için)	2 \$ /Lt
2204.30	Üzüm şıraları	0.25 \$ /Lt
22.05	Vermut; bitkiler veya kokulu maddelerle lezzetlendirilmiş diğer taze üzüm şarapları (yalnız tekel için)	2 \$ /Lt
22.06	Fermante edilmiş diğer içkiler (elma şarabı, armut şarabı, bal şarabı gibi) (yalnız Tekel için)	2 \$ /Lt
22.07	Alkol derecesi hacim itibariyle % 80 veya daha fazla olan tağıyir edilmemiş etil alkol; alkol derecesi ne olursa olsun tağıyir edilmiş etil alkol ve diğer alkollü içkiler (yalnız Tekel için)	3 \$ /Lt.
22.08	Alkol derecesi hacim itibariyle % 80 den az olan tağıyir edilmemiş etil alkol; alkollü içkiler, likörler ve diğer alkollü içkiler; içki imalinde kullanılan alkollü bileşik müstahzarlar (2208.10, 30 hariç) (yalnız tekel için)	2 \$ /Lt
2208.10	İçki imalinde kullanılan alkollü bileşik müstahzarlar (yalnız tekel ve meşrubat sanayi için)	2 \$ /Lt
2208.30	Viskiler (yalnız Tekel için)	3 \$ /Lt
2301.20.11	Balık unu	1 \$ /Ton
23.04	Soya fasulyesi yağı üretiminden arta kalan küspe ve diğer katı artıklar (öğütülmüş veya "pellet" halinde olsun olmasın)	1 \$ /Ton
2306.10	Pamuk tohumundan	1 \$ /Ton
2306.20	Keten tohumundan	1 \$ /Ton
2306.30	Ayçiçeği tohumundan	1 \$ /Ton
2306.40	Kolza tohumundan	1 \$ /Ton

Ek. III'ün devamı

G.T.İ.P	Madde İsmi	Fona Ödenen ABD Doları Karşılığı TL
24.02	Tütün veya tütün yerine geçen maddelerden yapılmış pürolar, uçları açık pürolar, sigarillolar ve sigaralar(2402.20 hariç) yalnız Tekel için)	3 \$ /Ton
2402.20	Tütün içeren sigaralar(Yalnız Tekel için)(= satış fiyatı ile gümrükleşmiş değeri ve satıştaki KDV toplamı arasındaki farkın % 60'ı kadar)	=
24.03	Diğer mamül tütün ve mamül tütün yerine geçen maddeler;"homojonize" veya yeniden tertip edilmiş tütün; hülasa ve salçaları(2403.10.12 hariç)(yalnız Tekel için)	3 \$ /Ton
2403.10.12	Sigaralık tütünler(Tekel Genel Müdürlüğünün uygun görüşü ile)	3 \$ /Ton

Ek.IV: 14 Kasım 1990 Tarihli Kayda Bağlı İhracat Listesi

- 1) Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu primi kesintisine tabi ürünlerin ihracı,
- 2) Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ödeme yapılan maddelerin ihracı,
- 3) Tekstil hammaddeleri ile her türlü tekstil ve konfeksiyon ürününün ihracı,
- 4) Her türlü ham ve işlenmiş deri ile deri konfeksiyon ve deriden mamül eşya ihracı,
- 5) Demir ve çelikten yarı mamüller ile uzun ve yassı hadde mamüllerinin ihracı,
- 6) Ülkemizde kredi karşılığı kurulan tesislerin bedelinin malla geri ödenmesine ilişkin özel hesaplar çerçevesinde ihracat,
- 7) Ülkemiz ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasındaki doğal gaz anlaşması çerçevesinde ihracat,
- 8) Ülkemiz ihraç ürünlerine miktar kısıtlaması uygulayan ülkelere yapılan kısıtlama kapsamındaki maddelerin ihracı,
- 9) Bitkisel ham yağlar ve yağlı tohumların (yağlık zeytin ve zeytinyağları dahil) ihracı
- 10) Ham lüle taşı ve taslak pipo
- 11) Yürürlükten kaldırılan "İhracat 87/29" sayılı Tebliğ'de belirtilmiş olan maddeler.

Ek. V : 14 Kasım 1990 Tarihli 20695 Sayılı Resmi Gazetede
Yayınlanan İhracat Yönetmeliğinde Belirtilen Kav-
ramlar ve Tanımları.

İhracatçı: Geçerli ihracat belgesine sahip olan gerçek veya tüzel kişidir.

İhracat : Bir malın yurtdışındaki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde fiili ihracatının yapılması ve Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatına göre bedelinin yurda getirilmesi.

Fiili İhracat: İhraç konusu malın Gümrük Mevzuatı hükümleri çerçevesinde muayenesinin yapıp taşıta yüklenmesi, bir yerden veya muhtelif yerlerden bir defade veya kısım kısım gelmekte olan dökme ve diğer eşyada yüklemenin tamamlanması.

Satış Sözleşmesi, İhraç edilecek malın cinsi, üretim yılı, miktarı, fiyat, teslim tarihi, ödeme şekli vb. bilgileri ihtiva eden mukavele, akreditif mektubu ile teyid niteliğindeki telgraf, teleks veya telefaks metni.

Kayıt: Madde politikasının işlenmesini teminen meslek kuruluşu veya Müsteşarlıkça yapılan kayıt işlemi.

İhracat izni : Ülke ekonomisinin ihtiyaçları, iç ve dış piyasa arz ve talep durumu, satış şekli ile alıcı ülke ve firmaların ülkemiz ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri gibi husus gözönünde tutularak müsteşarlıkça verilen ihraç izni.

Konsinye İhracat: Kesin satışı daha sonra yapılmak üzere dış alıcılara komisyonculara, şube ve temsilciliklerine mal gönderilmesi.

Ek. V'in devamı

Kredili İhracat: İki ve çok taraflı kredi anlaşmaları dışında kalmak kaydıyla ihracat bedelinin Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatında öngörülen süreleri aşacak şekilde yurda getirilmesine imkan tanıyan satış şeklidir.

Geçici İhracat: Az veya çok işçilik görmek, izabe edilmek, ambalajlanmak veya diğer nedenlerle mamül, yarı mamül ve hammaddelerin yurt dışına geçici olarak gönderilmesidir.

Transit Ticaret : Alış ve satış bedelleri arasında lehte fark bulunması kaydıyla mal bedelleri için transfer yapılarak veya yapılmaksızın satın alınan yabancı menşeli malların transit olarak veya doğrudan doğruya bir ülkeden başka bir ülkeye satılması.

14 Kasım 1990 tarihli ve 20695 sayılı resmi gazetede yayınlanan ihracat yönetmeliğinde ihracatın; serbest ihracat, kayda bağlı ihracat ve özelliği olan ihracat olmak üzere üç grupta toplandığı belirtilmiştir.

Serbest İhracat: Bu ihracat geçidinde ihracatçılar, serbest ihracat beyannamesinden 5 adet tanzim ederek ihracatın yapılacağı gümrük idaresine müracat ederler.

Gümrük idareleri, doldurulan bu beyannamelerin kendilerine ibrazı üzerine ihracata izin verirler.

Gümrük idareleri, serbest ihracat beyannamelerinden birinin alt kısmına ihraç edilecek malın miktar ve değerini kaydedip onayladıktan sonra ihracatçıya iade ederler. Gümrük çıkış beyannamesinin kapanışını takip eden ilk iş günü içinde ihracatçıda kalan 4 nüsha serbest ihracat beyanname-

Ek.V'in devamı

sini, gümrük çıkış beyannamesi nüshalarına ayrı ayrı eklemek suretiyle set halinde ihracatcının aracı bankasına ve en yakın İhracatçı Birliğine intikal ettirirler ve bir seti de ihracatçıya verirler.

Serbest ihracat kapsamında yapılan ihracatta, fiili ihracatı müteakip serbest ihracat beyannamesinde kayıtlı hususlarda meydana gelecek değişikliklerden aleyhte fiyat farkı dışında kalan değişiklikleri yapmaya aracı bankalar yetkilidir. Aleyhte fiyat farkı ile ilgili değişiklik talepleri ise ilgili meslek kuruluşu tarafından incelenip sonuçlandırılır.

Aracı bankalar ve meslek kuruluşları serbest ihracat beyannamesinde yaptıkları değişiklikleri ihracatın yapıldığı gümrük idaresi ve Devlet İstatistik Enstitüsüne derhal bildirirler.

Kayda Bağlı İhracat: Ek. 4 de verilen "Kayda Bağlı İhracat Listesi"nde kayıtlı malların ihracatı kayda bağlıdır.

İhracatçılar düzenleyecekleri 6 adet serbest ihracat beyannamesi ile kayıt için ilgili meslek kuruluşuna müracat ederler.

Gümrük idareleri, Müsteşarlık veya meslek kuruluşu tarafından kaydı yapılmış serbest ihracat beyannamelerinin ibrazı üzerine ihracata müsaade ederler.

Kayda bağlanmış serbest ihracat beyannamelerinin geçerlilik süresi doksan gündür. Kayıt tarihi ile başlayan ve gümrük çıkış beyannamesinin kapanışı ile sona eren bu süre doksan günü geçemez.

Ek. V'in devamı

Kredili İhracat: Kredili ihracat talepleri ile ilgili müracatlar satış sözleşmesinin aslı ve tercümesi ile birlikte meslek kuruluşlarına yapılır. Meslek kuruluşları madde politikası açısından Müsteşarlıkça getirilebilecek düzenlemeler dışında kalan ilgili kredili ihraç taleplerini, satış sözleşmesinde belirtilen esaslar dahilinde tüketim mallarında bir yılı, diğer mallarda üç yılı geçmemek kaydıyla inceleyip sonuçlandırır.

Geçici ihracat izni kullanma süresi izin tarihinden itibaren yüz seksen(180) gündür.

Transit Ticaret: Müsteşarlık tarafından belirlenecek esaslar çerçevesinde transit ticarete aracılık eden bankalar tarafından incelenerek sonuçlandırılır.

Transit ticarete, transfer, mahsup ve ödemelere ilişkin sair hususlar T.C.Merkez Bankasınca belirlenecek esaslara göre yapılır.

Konsinye İhracat: Konsinye ihracat talepleri, altı adet doldurulacak konsinye ihracat beyannamesi ile ilgili meslek kuruluşlarına yapılır. Meslek kuruluşları madde politikası açısından Müsteşarlıkça getirilebilecek düzenlemeler dışında kalan konsinye ihraç taleplerini inceleyerek sonuçlandırır.

Konsinye ihracat izinlerinin doksan günde kullanılması gereklidir. İhracatçılar, konsinye olarak gönderilen malların kesin satışının yapılmasından sonra gerekli belgeler ile birlikte izni veren meslek kuruluşuna ve aracı bankaya bildirirler.

Ek. V'in devamı

Konsinye olarak gönderilen malların, fiili ihraç tarihinden itibaren bir yıl içinde satılması gereklidir. Süresi içinde satışı yapılan malların Türk Parasının Kıymetini Koruma Mevzuatına göre bedellerinin, satılmaması halinde ise malların Gümrük Mevzuatı çerçevesinde ülkeye geri getirilmesi gerekir.

İthal Edilmiş Malların İhracı: İthalat rejimi çerçevesinde ithal edilmiş veya yurt içinde serbest dolaşım durumunda bulunan yabancı menşeli yeni veya kullanılmış malların ihracı, ihracat teşviklerinden yararlanmamak kaydıyla serbesttir. Ancak, ihracatı ve yatırımları teşvik mevzuatı çerçevesinde ithal edilen malların teşvik belgesi kapsamında ihracına ilişkin Teşvik Mevzuatı hükümleri ile İthalat Rejiminin mahrecine iade hükümleri saklıdır.

Geçici İhracat: Maden cevheri ve konsantrelerinin izabe edilmek ve işlemek; izabe ayırıştırırmaya tabi tutulması ve/veya bunun sonunda yenilenmesi gereken maden ve metallerden mamul eşyanın geçici ihracatına ilişkin mürعاتlar İstanbul maden ve metaller ihracatçı birliğine yapılır.

İhracatı kayda bağlı olan ham, yarı mamul veya mamul madenlerin işlenmek veya ambalajlanmak üzere geçici ihracına ilişkin talepler kaydı vermeye yetkili meslek kuruluşunca incelenip sonuçlandırılır.

Geçici olarak ihraç edilen malların ihraç edildiği şekliyle veya işçilik gördükten sonraki şekliyle kesin olarak satışına ilgili meslek kuruluşu tarafından müsaade edilir.